

CHEPS – International Higher Education Monitor
Thematisch rapport

Een helpende hand in studiekeuze land

**Studiekeuze informatie producten vergeleken
in enkele Westerse hoger onderwijs systemen**

Eindrapportage

Ben Jongbloed, Frans Kaiser, Carlo Salerno en Egbert de Weert

CHEPS

Enschede

September 2004

Voorwoord

In dit onderzoek heeft CHEPS een enorme rijkdom aan informatie verzameld. Een overzicht van de studiekeuze informatie in westerse landen, met een diepere analyse van een drietal landen waarin belangwekkende initiatieven worden ontplooid: Groot Brittannië (Engeland), Duitsland en Australië.

Een compliment voor de eigentijdse wijze van ontsluiten is op zijn plaats. Met alle verwijzingen naar de oorspronkelijke bronnen is deze schat aan informatie voor iedereen die er tijd in wil steken eenvoudig en snel te bestuderen.

Hoewel het onderzoek de huidige situatie beschrijft en in zichzelf niet per se toekomstgericht is –dat was ook niet de opdracht – levert de feitelijke inventarisatie met de analyse wel een basis voor het onderbouwen van een visie voor de toekomst.

Zo zal het Kwaliteitscollege Studiekeuze Informatie, waar de leden van de begeleidingscommissie zitting in hebben, de bevindingen uit het onderzoek betrekken bij haar advisering aan de Staatssecretaris Onderwijs.

Een van de bedoelingen van het onderzoek was om in beeld te krijgen of er initiatieven in andere landen zijn, waar we in de Nederlandse context wat van kunnen leren.

Uit de vergelijking door Cheps komt naar voren dat in het bijzonder het Engelse initiatief interessante aanknopingspunten biedt en de moeite waard is om nader te bekijken, onder andere door de organisatie van de samenwerking tussen de betrokken actoren.

Het onderzoek levert verschillende bevindingen op als *food for thought*.

In het gesprek tussen de Staatssecretaris Onderwijs, studentenorganisaties, organisaties van schooldecanen en adviseurs voor beroeps- en studiekeuze, koepels en het Kwaliteitscollege Studiekeuze Informatie zullen we daar op 'kauwen'.

Dit gesprek zal worden gevoerd tegen de achtergrond van te voorziene ontwikkelingen in Nederland en de Europese Unie: de ontwikkeling van een potpourri van geharmoniseerde stelsels in Europa met meer uitwisseling tussen landen en tussen private en publieke sector, en dus ook meer concurrentie tussen landen en tussen instellingen. Daarmee gepaard gaat meer eigen verantwoordelijkheid van de (aanstaande) student. Ongeacht de formele stelselkenmerken - publiek gecoördineerd en gestuurd dan wel privaat en decentraal in de markt geregeld - zal er behoefte ontstaan aan een meer directe beïnvloedingsstructuur tussen "consument" en "leverancier": De vraag naar studiekeuze informatie neemt toe en in deze keuzeprocessen zullen waarschijnlijk financiële en rationele componenten een grotere rol spelen.

We noemen een paar punten waar verder over gesproken zal worden:

- De conflicterende tendensen naar meer keuzes op maat en meer informatie via Internet, en de stimulering van efficiëntere en bewustere (rationelere?) keuzes enerzijds versus de nadruk op informele kanalen en aandacht voor het individuele studiekeuzeproces in de school anderzijds.
- Het verband tussen bepaalde stelselkenmerken, zoals "selectiviteit" en "eigen kosten en baten" van de deelnemer (eigen financiering b.v.; studieduur), en de benodigde kwaliteit en inhoud van de studiekeuze informatie.
- De veranderende visie op de relatie publiek - privaat en de relatie student - onderwijsinstelling en in verband daarmee de veranderende behoefte aan studiekeuze informatie.

Meer in algemene termen gaat het om de vraag: "bij welk stelsel precies willen we wat voor publieke of private kwaliteitswaarborgen en transparantie"?

We danken Frans Kaiser en Ben Jongbloed voor hun inspirerende bijdrage aan het debat.

Tineke Netelenbos
Yanti Mamahit
Hans Akkerboom
Martin Soeters

INHOUDSOPGAVE

<u>1</u>	<u>INLEIDING</u>	<u>5</u>
1.1	DE CONTEXT	5
1.2	DE VRAGEN	6
1.3	ONDERZOEKSOPZET	8
<u>2</u>	<u>AUSTRALIË</u>	<u>10</u>
2.1	ACHTERGROND	10
2.2	BESTAANDE STUDIEKEUZEPRODUCTEN	11
2.3	DE STUDIEKEUZE INFORMATIE NADER BESCHOUWD	17
<u>3</u>	<u>DUITSLAND</u>	<u>26</u>
3.1	ACHTERGROND	26
3.2	BESTAANDE STUDIEKEUZEPRODUCTEN	28
3.3	BELEIDSINITIATIEVEN RONDOM STUDIEKEUZEINFORMATIE	31
3.4	DE STUDIEKEUZE INFORMATIE NADER BESCHOUWD	34
<u>4</u>	<u>ENGELAND</u>	<u>48</u>
4.1	EEN KORTE SCHETS VAN HET STELSEL	48
4.2	BESTAANDE STUDIEKEUZE PRODUCTEN	50
4.3	BELEIDSINITIATIEVEN RONDOM STUDIEKEUZE INFORMATIE	54
4.4	DE STUDIEKEUZEINFORMATIE NADER BESCHOUWD	57
<u>5</u>	<u>VERGELIJKING EN DISCUSSIE</u>	<u>70</u>
5.1	VERGELIJKING	70
5.1.1	BRONNEN VAN STUDIEKEUZE INFORMATIE	71
5.1.2	KWALITEITSVERSCHILLEN	79

5.1.3	KWALITEITSBORGING VAN DE INFORMATIE	81
5.1.4	BETROKKENHEID DIVERSE STAKEHOLDERS, RAAKVLAKKEN MET ANDER BELEID	82
5.2	DISCUSSIE	83
5.2.1	AANGRIJPINGSPUNTEN VOOR VERBETERING VAN DE STUDIEKEUZE	84
5.2.2	RELATIE STELSEL- EN STUDENTKENMERKEN EN GOEDE STUDIEKEUZE INFORMATIE	87
5.2.3	VERANTWOORDELIJKHEDEN	93
 <u>APPENDICES</u>		<u>97</u>
 APPENDICES BIJ AUSTRALIË		99
APPENDICES BIJ DUITSLAND		108
APPENDICES BIJ ENGELAND		116
 QUICK SCAN VAN DE SITUATIE IN FINLAND		124
QUICK SCAN VAN DE SITUATIE IN FINLAND		124
QUICK SCAN VAN DE SITUATIE IN FRANKRIJK		127
QUICK SCAN VAN DE SITUATIE IN OOSTENRIJK		132
QUICK SCAN VAN DE SITUATIE IN PORTUGAL		138
QUICK SCAN VAN DE SITUATIE IN VLAANDEREN		143
QUICK SCAN VAN DE SITUATIE IN ZWEDEN		150
 LIJST VAN CONTACTPERSONEN		153

1 Inleiding

1.1 De context

In het hoger onderwijs streeft het ministerie van OCW naar versterking van de positie van de student. Het HOOP 2004 spreekt in dit opzicht van een grotere vraaggerichtheid (HOOP, p.29 en p.50), waarbij de consument eigen keuzes maakt en eigen verantwoordelijkheid neemt (p.14). Een belangrijke factor daarbij is de mate waarin aanstaande studenten bij de keuze van een opleiding beschikken over voldoende gezaghebbende informatie over onder andere de kwaliteit van het aangeboden onderwijs. Dit draagt eraan bij dat studenten de juiste keuzes maken, verkleint de kans op verspilling van middelen, beperkt drop-out en studievertraging en draagt er meer in het algemeen aan bij dat de efficiëntie en kwaliteit van het hoger onderwijs wordt versterkt. Tevens is de verwachting dat beter geïnformeerde studenten meer invloed kunnen uitoefenen op het onderwijs dat ze ontvangen van universiteiten en hogescholen. Dit wordt geacht bij te dragen aan een betere afstemming van het hoger onderwijsaanbod op de maatschappelijke vraag.

In Nederland voelt de overheid zich samen met de instellingen en studenten verantwoordelijk voor de wijze waarop de studiekeuze informatie voor aanstaande studenten beschikbaar komt. Het verbeteren van studiekeuze informatie wordt ook in het HOOP (p. 48) onderstreept. Momenteel wordt in Nederland de studiekeuze informatie op verschillende manieren verspreid: via het internet, studiekeuze informatie in consumentengidsen (zoals de *Keuzegids Hoger Onderwijs*) of op cd-rom, via advertenties in dag- en weekbladen, en via open dagen en beurzen.

Om relevante, onafhankelijk verzamelde studiekeuze informatie voor studenten beschikbaar te maken heeft het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) aan Choice, een samenwerkingsverband van het Hoger Onderwijs Persbureau en Research voor Beleid, een opdracht gegeven voor de periode van drie jaar. Deze opdracht bestaat uit het uitvoeren van studentenenquêtes op opleidingsniveau, het verzamelen en consolideren

Inleiding

van studiekeuze informatie uit verschillende bronnen, en het maken van een papieren keuzegids voor professionele gebruikers en studenten.

Vanuit het perspectief van de (aanstaande) student en begeleiders van het studiekeuzeproces kunnen de studentenorganisaties, schooldecanen en studiekeuzebegeleiders adviseren over gewenste verbetering van de studiekeuze informatie. Deze gebruikers zijn verenigd in een Platform.

Tevens is een Kwaliteitscollege ingesteld als waarborg voor de kwaliteit van de door Choice verzamelde en verspreide informatie over de studiekeuze. Het Kwaliteitscollege wil ook trachten draagvlak te creëren voor de werkzaamheden in het kader van het Choice project door instellingen en andere belanghebbende te betrekken bij verbeteringen.

1.2 De vragen

Ten behoeve van de beleidsontwikkeling van OCW en de verdere visieontwikkeling van het Kwaliteitscollege heeft het Ministerie van OCW in samenspraak met het Kwaliteitscollege het *Center for Higher Education Policy Studies* (CHEPS) opdracht gegeven voor het opstellen van een thematisch rapport in het kader van het door CHEPS uitgevoerde (en grotendeels door OCW bekostigde) *International Higher Education Monitor* project. De bedoeling van het onderzoek is een verkenning te doen naar internationale voorbeelden van *good practice* op het gebied van studiekeuze informatie en een internationale vergelijking van de Nederlandse situatie te maken.

In de verkenning moet aan de hand van een aantal door het Ministerie geformuleerde vragen inzicht worden verkregen in de wijze waarop de voorlichting en informatievoorziening aan potentiële studenten in een selectie van landen is ingericht.

Deze vragen zijn:

- Hoe is de voorlichting en de informatievoorziening voor de studiekeuze geregeld in de geselecteerde landen, dan wel wat vindt er plaats in de praktijk?
- Wat beschouwt men in deze landen als goede studiekeuze informatie, uitgesplitst naar kengetallen, profielen, kwaliteitsoordelen van studenten en deskundigen?
- Hoe is de kwaliteitsborging van de informatie geregeld?
- Op welke wijze komt deze informatie beschikbaar?
- Hoe wordt ingespeeld op uiteenlopende wensen en preferenties van verschillende doelgroepen?
- Op welke manier worden verschillen in kwaliteit gepresenteerd?
- Welke verantwoordelijkheden c.q. verplichtingen ten aanzien van de levering van de informatie dragen de diverse partijen? En op welke wijze is de financiering geregeld?
- Wordt de studiekeuze informatie in de desbetreffende landen ook voor andere doeleinden gebruikt?
- Hoe is het gebruik van de studiekeuze informatie – met name de via internet aangeboden informatie?

Nadere uitwerking

Bij het beschrijven van de situatie ten aanzien van studiekeuze informatie beperken we ons tot de informatie die wordt aangeboden door identificeerbare aanbieders. Een dergelijk informatieaanbod noemen we in het vervolg een studiekeuze informatieproduct (kort SKI-product). Deze SKI-producten zijn de primaire waarnemingseenheden.

Om de informatie verstrekt door de aanbieders van SKI-producten te kunnen interpreteren dienen we enkele relevante kenmerken van hoger onderwijssystemen te noemen. Deze systeemkenmerken betreffen de omvang van het systeem van onderwijs: de aantallen en soorten aanbieders van hoger onderwijs, het aantal studenten, en de vraag of het systeem als een open dan wel gesloten systeem te boek staat (toegang en selectie).

Inleiding

Onze verkenning is vooral gericht op studiekeuze informatie over initiële opleidingen die worden verzorgd door publiek bekostigde onderwijsinstellingen en bedoeld is voor aankomende studenten. Postinitieel onderwijs en private aanbieders vallen dus buiten het bestek van onze verkenning.

1.3 Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestaat uit twee delen: een *quick scan* van negen landen en – op basis daarvan – een meer uitgebreide beschrijving van drie landen. De quick scan is bedoeld om snel zicht te krijgen op internationale voorbeelden van *good practice*. Het onderzoek is gestart met een quick scan van negen landen: Engeland, Vlaanderen, Frankrijk, Zweden, Oostenrijk, Finland, Portugal, Australië en Duitsland¹.

De quick scan is voornamelijk gebaseerd op desk research: analyse van beschikbare documenten en elektronische informatiebronnen. Dit snelle overzicht dient als grondslag voor de selectie van (drie) landen waarop via case studies in de hoofdtekst van dit rapport dieper wordt ingegaan via desk research en interviews/Email-verkeer met ingewijden uit de betrokken landen. Na overleg met de opdrachtgever is de keuze gevallen op de volgende drie landen: Australië, Duitsland en Engeland. Wat Duitsland betreft gaan we nader in op de deelstaat Nordrhein-Westfalen. Deze landen bleken de landen te zijn die, wat onze onderzoeksvragen betreft, kunnen worden aangemerkt als landen waar interessante ontwikkelingen plaatsvinden.

¹ Deze landen vormen de kernlanden van de CHEPS International Higher Education Monitor

Studiekeuze informatie

De case beschrijvingen van de drie landen zijn opgenomen in de hoofdstukken 2, 3 en 4. De situatie in deze landen wat betreft aanbod en inrichting van de SKI-producten wordt in hoofdstuk 5 nader bezien aan de hand van de hierboven gepresenteerde onderzoeksvragen. Het hoofdstuk bevat een vergelijkende analyse en betreft in deze vergelijking ook enkele kenmerken van de situatie rondom studiekeuze informatie in Nederland. Het hoofdstuk sluit af met enkele bespiegelingen over studiekeuze informatie in het algemeen. We gaan daarbij in op de vraag wat de relatie is tussen de kenmerken van (toekomstige) hoger onderwijs- systemen enerzijds en de behoefte aan, respectievelijk het voortbrengen van studiekeuze informatie anderzijds.

In de bijlage bij dit rapport is de quick scan van de overige zes landen opgenomen.

2 Australië

2.1 Achtergrond

Australië kent 43 universiteiten, waarvan 39 publiek zijn en vier privaat. Daarnaast is er een groot aantal (ruim 70, vaak kleine) private aanbieders van tertiair onderwijs die niet worden bekostigd door de overheid – vergelijkbaar met het aangewezen hoger onderwijs in Nederland. Verreweg de meeste studenten (95%) staan aan de publieke universiteiten ingeschreven. Australië kent erg veel internationale studenten (210.000 op een totaal van 930.000). Elk jaar schrijven zich 360.000 eerstejaars in aan de bekostigde opleidingen. Van de inschrijvingen betreft het 650.000 undergraduates, 200.000 postgraduate coursework studenten en 45.000 higher degree research studenten.²

Het is goed om op te merken dat in Australië *selectie* bestaat bij de toegang tot het hoger onderwijs. Indien men zich wil inschrijven als student aan een bepaalde universiteit dient men op grond van de resultaten in de vooropleiding te concurreren met andere kandidaten. De universiteiten gebruiken een *Universities Admission Index* (UAI) – ook wel cut-off point genoemd - om aan te geven welke score de kandidaat minimaal behaald moet hebben om mee te kunnen dingen. Selectieve, prestigieuze universiteiten als Melbourne, Sydney of de Australian National University (in Canberra) hanteren hogere cut-off points dan de andere universiteiten. De cut-off points per opleiding vormen dus belangrijke informatie voor aankomende studenten. Ze worden gepubliceerd door de regionale *Universities Admission Centres*, die per staat de inschrijving coördineren. Universiteiten mogen zelf nog aanvullende eisen stellen of andere informatie (soms interviews) mee laten wegen in de beslissing ten aanzien van acceptatie.

² Deze laatste categorie omvat ook studenten ingeschreven in Ph.D. en Master programma's met een nadruk op onderzoek.

2.2 Bestaande studiekeuzeproducten

Wij gaan hieronder in op enkele belangrijke informatiebronnen voor studenten die overwegen om aan hoger onderwijs deel te nemen. Deze bronnen zijn als volgt geordend:

- a. Loopbaan- en studieadviseurs in het voortgezet onderwijs
- b. Open dagen van universiteiten
- c. Bronnen op het internet
- d. Commerciële aanbieders van informatie

ad a Loopbaan- en studieadviseurs in het voortgezet onderwijs

Adviseurs in het voortgezet onderwijs zijn de voornaamste bron van informatie, vooral voor diegenen die direct na afronding van het voortgezet onderwijs doorgaan naar het hoger onderwijs. Vanwege de aard van hun werk hebben adviseurs vaak abonnementen op de populaire tijdschriften, zijn ze bekend met de websites waar toekomstige studenten informatie kunnen vinden en spelen ze een centrale rol in de organisatie van open dagen. Sommige universiteiten houden zelfs “school adviseurs” dagen (vergelijkbaar met de open dagen voor studenten), waarbij carrière adviseurs in het voortgezet onderwijs een dag doorbrengen bij de instelling om de laatste informatie te verkrijgen over nieuw aangeboden programma’s en wijzigingen in de bestaande.

ad b Open dagen van universiteiten

Open dagen van de universiteiten bieden studenten een andere manier om informatie te verkrijgen over de hoger onderwijsinstelling en over specifieke programma’s. Veelvuldig organiseren de universiteiten specifieke dagen voor scholieren uit de gehele regio. Er worden begeleide rondleidingen over de campus gegeven en de toekomstige studenten krijgen de gelegenheid om een college bij te wonen, huidige studenten of staf te ontmoeten en rond te kijken bij de studentenhuisvesting.

Case studies

Een internet website (opendays.com³) biedt toekomstige studenten een portal naar alle open dagen bij Australische hoger onderwijsinstellingen. In de agenda kan men zien wanneer de instellingen evenementen organiseren. Een database biedt de mogelijkheid om beperkte informatie over specifieke instellingen op te zoeken en door te klikken naar de webpagina over de open dag van een bepaalde universiteit. Daarnaast vermeldt opendays.com de data van de open dagen van de verschillende campussen en biedt het de mogelijkheid om online te registreren voor deelname aan deze dagen.

Naast het verzamelen van informatie over de open dagen van Australische hoger onderwijsinstellingen, bevat de website ook een sectie “advies”, met informatie over:

- hoe een universiteit te kiezen
- welke vragen moet ik op een open dag stellen
- wat wij aanraden te doen bij het bezoeken van een stad
- oefenen voor examens
- invullen van UAC formulieren

ad c Bronnen op het internet

De grootte van het Australische continent heeft eraan bijgedragen dat Australië voor zijn onderwijs en informatievoorziening relatief veelvuldig gebruikt maakt van informatie en communicatie technologie. Het internet is ook voor de verstrekking van studiekeuze informatie een belangrijk medium. De federale overheid onderhoudt daarvoor twee belangrijke websites, de *Education Portal* en de site ‘*Which course? Which university?*’ Hierna belichten we deze apart en refereren we kort naar enkele andere sites.

Education Portal

De federale (*Commonwealth*) overheid onderhoudt een *Education Portal* (een website met doorverwijzingen naar andere websites) waar onder andere informatie over het hoger onderwijs is te vinden⁴. Wat het hoger onderwijs betreft is er informatie over:

³ Bron: <http://www.opendays.com>. Een andere website, <http://www.openday.com/au> biedt vergelijkbare, maar meer beperkte service

⁴ <http://www.dest.gov.au/highered/index1.htm/> en/of: www.education.gov.au

- universiteiten en andere hoger onderwijsinstellingen
- studenteninformatie, inclusief over *indigenous education* (d.i. voor de oorspronkelijke inwoners van Australië)
- internationaal onderwijs
- publicaties, statistieken, en onderzoek over hoger onderwijs
- kwaliteitszorg

Wat het laatste item betreft gaat de informatie alleen in op de werking van het systeem van kwaliteitszorg, wat betrouwbare aanbieders en graden zijn en wat de instanties zijn die zich met kwaliteitszorg bezighouden. De informatie is vrij generiek van aard en gaat niet in op uitkomsten van de kwaliteitszorg, laat staan dat een vergelijking van de kwaliteit tussen instellingen of opleidingen wordt gemaakt.

De informatie is afgestemd op de verschillende gebruikers van de site:

Studenten, ouders, onderwijzend personeel en professionals in het onderwijs, beleidsmakers, werkgevers en bedrijfsleven, internationale studenten. De op studenten gerichte informatie is ingedeeld in de volgende categorieën:

- Toelating (*admission*) en inschrijving, per staat
- Opleidingen (*courses*) – onder/postgraduate, distance/online
- Studiefinanciering en beurzen (scholarships, fellowships en grants; het *Higher Education Contribution Scheme – HECS*)
- Studiegidsen van instellingen (*university handbooks*) – online in te zien

De informatie ten aanzien van de opleidingen is opgesplitst naar undergraduate, postgraduate en online/distance education. De undergraduate education is (alfabetisch) via de instellingswebsites te raadplegen. Men klikt dan door naar de online ‘courses handbooks’ van de publieke en private aanbieders.

Een groeiende zorg in veel landen – en zeker in Australië – is de opkomst van aanbieders die claimen erkende hoger onderwijs graden aan te bieden, terwijl daar in feite geen sprake van is. In het DEST *Education Portal*, kunnen geïnteresseerde studenten de link naar “kwaliteitszorg” vinden die leidt naar een informatiepagina over nepdiploma’s en niet

Case studies

geaccrediteerde aanbieders. Via enkele links komt men op een pagina waar men kan verifiëren of een bepaalde aanbieder en/of een bepaald programma inderdaad wordt erkend door de Australische overheid.

Which course? Which university?

Deze website (<http://www.dest.gov.au/tenfields/>) wordt ook onderhouden door het Commonwealth ministerie van onderwijs (DEST) en bevat een schat aan informatie, op uniforme wijze gerangschikt naar opleiding. Er worden tien 'major fields of study' onderscheiden en men kan daarbinnen doorklikken naar afzonderlijke opleidingen per instelling. Men komt daarbij (i.t.t. de hierboven genoemde website) niet op de website van de oorspronkelijke instelling. De informatie wordt volgens een bepaald stramien aangeboden en omvat:

- welke instelling(en) biedt welke programma's
- toelatingseisen voor verschillende programma's
- duur van programma's
- structuur van programma's

Zo krijgt de gebruiker de meest cruciale informatie per instelling en per opleiding op een half A4.

Verder geeft de site informatie over meningen van studenten en afgestudeerden – de zogenaamde *course experience and destinations* informatie. De *course experience* informatie is gebaseerd op de in Australië al enige tijd in gebruik zijnde *course experience questionnaire* (CEQ). De informatie op de website laat het relatieve aantal afgestudeerden zien dat tevreden was over de opleiding en dat werk heeft. De gegevens hebben betrekking op meningen (op een vijf-puntsschaal gemeten) van afgestudeerden ten aanzien van drie zaken:

- Good teaching (gebaseerd op onderliggende vragen)
- Generic skills
- Overall satisfaction

De CEQ (in gebruik sinds 1994) is een instrument van de *Graduate Careers Council of Australia* (GCCA). De *destination* informatie wordt in de Graduate Destination Survey van de GCCA verzameld. Dit is een jaarlijkse enquête onder 2000 afgestudeerden. In een aantal gevallen is de omvang van de steekproef voor de betreffende opleiding aan de lage (< 20 studenten) kant.

Verder biedt deze website informatie over de karakteristieken van de studentenpopulatie per opleiding: aantal studenten, samenstelling (man/vrouw/ etnische samenstelling), studievoortgang, geografische herkomst. Deze informatie is afkomstig uit officiële overheidsstatistieken. Ook is informatie over de instellingen opgenomen, zoals algemene contact informatie en een overzicht van faciliteiten en diensten (zoals bibliotheek, studentenhuysvesting, bureau voor buitenlandse studenten, kinderopvang, bureau voor gehandicapten etc.).

Tenslotte – het ligt voor de hand, maar is niettemin erg handig – biedt de site *contact and address details* per instelling/campus.

Websites van instellingen

Gedurende de laatste tien jaar zijn de web pagina's van de onderwijsinstellingen vrij geavanceerd geworden in wat zij te bieden hebben. Ze zijn een belangrijke bron van on-line informatie voor toekomstige studenten over het opleidingsaanbod. Mede vanwege het feit dat het Australisch hoger onderwijs een belangrijk exportartikel is wordt hier veel zorg aan besteed. Wat de Australische studenten betreft is er onder andere informatie over de *transition to university* – gericht op (potentiële) studenten, scholen en ouders.

Education Network Australia

EdNA online is een website onderhouden door de overheden van Australië met informatie over het onderwijssysteem. De website bevat doorverwijzingen naar *courses & programs, first year orientation, admission, student associations, career opportunities, scholarships, etc.* De *undergraduate courses* informatie is echter niet uniform gepresenteerd, maar via (doorklikken naar) instellingswebsites op te vragen. Dat geldt ook voor de informatie over studiefinanciering.

Case studies

Ad d Commerciële aanbieders van informatie

Good Universities Guide

De *Good Universities Guide* (GUG) is een van de meest gerespecteerde consumentengidsen voor studenten en wordt gemaakt door Hobsons Australia⁵. Inmiddels is de 12^e druk verschenen. Per opleiding wordt een korte opsomming van *course details* gegeven, zoals vorm van de opleiding, specialisaties, studieduur, collegegelden, ingangseisen en selectiecriteria, contactadressen.

Tevens publiceert GUG de jaarlijkse rankings van alle Australische universiteiten. Gegevens uit meerdere bronnen (voornamelijk overheid en non-profit ondernemingen) worden geaggregeerd in categorieën die relevant worden geacht voor studenten. Een overzicht van deze categorieën is te vinden in Appendix A 1. In elke categorie worden de universiteiten in vijf groepen ondergebracht (op een schaal van 1 tot 5, waarbij 1 het hoogste is). Deze ratings worden daarna gegroepeerd. Toekomstige studenten kunnen kijken naar:

1. Alle ratings voor een gegeven universiteit op een bepaalde plek
2. Alle ratings voor alle universiteiten op een bepaalde plek
3. Alle ratings voor een gegeven studieveld op een bepaalde plek
4. Alle ratings voor alle studievelden op een bepaalde plek

De tabellen omvatten vrij gevarieerde informatie zoals de zwaarte van de selectie voor programma's, de duur van het programma, het aantal ingeschreven studenten (inclusief man/vrouw en internationale studenten), waardering van voormalige studenten over de kwaliteit van het onderwijs, de verwachte kans op een baan en in welke sector en startsalarissen. Een kenmerkend voorbeeld over accounting is opgenomen in Appendix A2). Elke categorie beschrijft ook de criteria waarop de ranking is gebaseerd. Zo wordt ten aanzien van het prestige van universiteiten wordt aangegeven dat "prestige" wordt bepaald door de omvang van de vraag naar plaatsen in de instelling, het succes in het verwerven van onderzoeksgelden en het succes op de internationale markt. Ook wordt uitgelegd dat de

⁵ Hobsons Australia is een dochteronderneming van de Daily Mail en General Trust Private Limited Corporation.

informatie is gebaseerd op informatie gepubliceerd door het Department for Education, Science and Training alsmede de Australian Research Council 2002 en 2003.

In de praktijk worden de meeste abonnementen verkocht aan loopbaan- en studieadviseurs in het voortgezet onderwijs. De gids, die – tegen betaling van A\$22 per 3 maanden ook on-line is te raadplegen – heeft een aantal zoekfaciliteiten waarmee meer gedetailleerde informatie is op te vragen. Gids en database geven ook een korte (snapshot) presentatie per opleiding van de uitkomsten van onderwijs op het under-/postgraduate niveau. Interessant is dat ook *double degrees* informatie beschikbaar is (*arts/science, arts/law degrees* – dit zijn combinaties die tamelijk populair zijn in Australië).

Naast de rankings door de GUG bestaat een ranglijst opgesteld door het tijdschrift *Asiaweek* die dateert van enkele jaren (3-4) geleden. *Asiaweek* bestrijkt ook andere Aziatische universiteiten (Japan, China, etc.) en baseert zich op een uitgebreide database met informatie over 114 universiteiten.

Opgemerkt zij dat de ranglijsten van de GUG en *Asiaweek* niet worden erkend als een officiële ranking van universiteiten.

2.3 De studiekeuze informatie nader beschouwd

Wat wordt beschouwd als goede studiekeuze informatie?

Er zijn aanwijzingen dat studenten de UAI *cut-off-levels* beschouwen als de beste indicator voor de kwaliteit van een programma. Zij hebben ook de neiging om veel belang te hechten aan hun ervaringen op de open dagen van de universiteiten alsook aan het advies van ouders, vrienden en het advies van studie- en loopbaanadviseurs in het voortgezet onderwijs.

Daarentegen hebben hoger onderwijs onderzoekers en adviseurs in het voortgezet onderwijs de neiging om meer waarde te hechten aan de informatie gepresenteerd in de *Good Universities Guide* en de data gerapporteerd door overheidsinstanties zoals de *Australian*

Case studies

Research Council, het *Department of Education, Science and Training* (DEST), het *Australian Bureau of Statistics* (ABS) en de *Australian Quality Agency* (AuQA).

Twee bijzonder bruikbare en hooggewaardeerde bronnen van studiekeuze informatie zijn de resultaten van de *Course Experience Questionnaire* (CEQ) en *Graduate Destinations Survey* (GDS). Kopieën van deze twee surveys zijn opgenomen in Appendix A3 en A4. De surveys worden gemaakt door de *Graduate Careers Council of Australia* (GCCA), een non-profit instantie waarvan de bestuursleden bestaan uit afgevaardigden van de volgende organisaties:

- Australian Vice-Chancellors' Committee (AVCC)
- Department of Education, Science and Training (DEST)
- Australian Association of Graduate Employers (AAGE)
- National Association of Graduate Careers Advisory Services (NAGCAS)

De GCCA beheert de CEQ in samenwerking met de *Australian National University*. Hoewel Australische hoger onderwijsinstellingen niet verplicht zijn deel te nemen aan, of te rapporteren over dergelijke surveys, doen zij dit allen wel. Ieder jaar stelt de GCCA een onderzoeksrapport op met daarin de uitkomsten van de CEQ. Studenten wordt gevraagd het programma dat zij onlangs hebben afgerond te beoordelen door middel van het beantwoorden van 23 Likert-type vragen en twee open vragen. In het algemeen gaan de vragen over drie brede gebieden: onderwijskwaliteit, algemene vaardigheden en overall tevredenheid.

De *Graduate Destinations Survey* (GDS) wordt ook gezamenlijk beheerd door de GCCA en de *Australian National University*. Recent afgestudeerden (ongeveer vier maand na afstuderen) krijgen vragen voorgelegd over hun studie (bijvoorbeeld welke kwalificatie zij hebben ontvangen, in welk studiegebied, studie-ervaringen) alsmede over hun zoektocht naar een baan en hun huidige beroepspositie.

Hoe is de kwaliteitszorg geregeld?

Voorzover we hebben kunnen nagaan is er geen specifieke formele regulering met betrekking tot de verspreiding van informatie over studiekeuze, noch zijn de universiteiten gebonden aan enige vorm van “*truth in reporting*” regulering. Veel van de beschikbare informatie die als relevant voor studiekeuze wordt beschouwd komt echter van de overheidsinstanties die rapporteren over statistische gegevens en over surveys gehouden onder hoger onderwijsstudenten. Als zodanig mogen we aannemen dat over het algemeen veel van de beschikbare informatie geacht wordt een respectabele kwaliteit te hebben. Dit geldt overigens niet voor de rankings, die niet officieel zijn erkend.

Hoe wordt ingespeeld op uiteenlopende wensen en preferenties van verschillende doelgroepen?

Zowel de *DEST Education Portal* als de GUG website geven data over institutionele kenmerken. Toekomstige studenten die geïnteresseerd zijn in onderwerpen zoals man/vrouw verdeling, nationale versus internationale studenten, allochtone en oudere studenten kunnen op deze site hierover meer informatie vinden.

Veel websites van universiteiten en de overheid bieden aparte links voor toekomstige studenten respectievelijk hun ouders. De eerste zijn meer geconcentreerd op aspecten die direct relevant zijn voor de studenten (zoals aangeboden graden, academische eisen en extra-curriculaire activiteiten), terwijl de laatste in het algemeen informatie bieden over financiële en andere logistieke zaken.

Op welke wijze worden verschillen in kwaliteit gepresenteerd?

In de meeste gevallen wordt studiekeuze informatie niet gepresenteerd in een ranking format. Alleen de resultaten van de *Course Experience Questionnaire* (CEQ) en in de rapportage in de GUG geven aanknopingspunten voor een onderlinge vergelijking van de kwaliteit van programma's.

Case studies

De CEQ biedt kwaliteitsoordelen in drie specifieke gebieden: onderwijs, algemene vaardigheden en overall tevredenheid. Voor elk gebied wordt het oordeel bepaald door berekening van het percentage studenten dat een bepaald programma een tevredenheidsbeoordeling geeft van drie of hoger, gebaseerd op een vijfpunts (Likert) schaal zoals gebruikt in de survey. De GUG ranking van Australische universiteiten plaatst instellingen in één van de vijf groepen over een bepaald aantal criteria (zie Appendix A1). De manier waarop rankings worden berekend verschilt per type criterium dat wordt geëvalueerd. Rankings in verschillende categorieën zijn gebaseerd op verschillende informatiebronnen en weging van informatie.

De grootste zorg bij dergelijke kwaliteitsoordelen is de beschikbaarheid van de data. De geaggregeerde bevindingen van de CEQ en GDS surveys leveren op zich voldoende data voor analyse. Aangezien de surveys echter vrijwillig zijn, kunnen er problemen ontstaan ten aanzien van de validiteit van de bevindingen voor specifieke instellingen en in het bijzonder voor individuele programma's in een instelling. Deze factoren leiden tot enige zorg met betrekking tot de kwaliteitsrankings zoals gepresenteerd in de GUG. Sommige onderzoekers en universitaire bestuurders hebben vraagtekens geplaatst bij de bruikbaarheid van de GUG ranking groepen, niet vanwege het feit dat ze zijn gebaseerd op de ruwe data, maar vanwege het feit dat de groepen worden gecreëerd op basis van statistisch niet significante relaties.

Welke verantwoordelijkheden c.q. verplichtingen dragen de diverse partijen? Hoe is de financiering geregeld?

Veel van de beschikbare studiekeuze informatie is geïntegreerd in een omvattend kader. Dit is ontworpen om er zeker van te zijn dat alle toekomstige studenten toegang hebben tot relevante informatie. Carrière adviseurs in het voortgezet onderwijs wijzen studenten vaak op bronnen op het internet (waaronder websites van universiteiten, overheidswebsites en commerciële aanbieders). Commerciële aanbieders van universitaire rankings en web portals omvatten alle een relatief homogene set van “voor verdere informatie” web links.

Voor zover wij kunnen nagaan is er noch impliciet, noch expliciet een verplichting voor welke organisatie ook om dergelijke informatie aan te bieden. Als zodanig ontbreekt voor de verzameling en verspreiding van studiekeuze informatie een expliciet mechanisme voor financiering.

Het geheel overziende kan worden gesteld dat het omvattende (in termen van wat wordt geboden) en toegankelijke (in termen van hoe eenvoudig het is voor personen om informatie te verkrijgen) studiekeuze informatiesysteem in Australië het gevolg is van een samenvloeiing van krachten. Dit omvat een sterke nationale economie, een hoge mate van toepassing van technologie, een politieke cultuur die deelname aan het hoger onderwijs aanmoedigt en een methodologisch ontworpen regulerend kader dat dit ondersteunt.

Wordt studiekeuze informatie ook voor andere doelen gebruikt?

Daar veel van de data gerelateerd aan studiekeuze wordt verzameld via surveys onder afgestudeerden van de universiteiten en huidige ingeschreven studenten, gebruiken onderzoekers vaak dezelfde informatie voor hun onderzoek over het Australische hoger onderwijs.

Hoe is het gebruik van de internet-informatie door (aanstaande) studenten?

Gedurende de laatste tien jaar heeft de Australische federale overheid de productie en verspreiding van studiekeuze informatie aangemoedigd als een manier om marktwerking in het hoger onderwijs te stimuleren. Vanaf het eind van de jaren '90 hebben onderzoekers zich bezig gehouden met de vraag in hoeverre studenten daadwerkelijk geïnformeerde beslissingen nemen over welke hoger onderwijsinstelling of programma het beste bij hen past. Zij zochten ook naar onderliggende invloeden die vorm geven aan de patronen van besluitvorming die werden geïdentificeerd. De belangrijkste bron van informatie over dit onderwerp tot op heden is een studie uitgevoerd door James, Baldwin, and McInnis van het Center for the Study of Higher Education van de University of Melbourne⁶.

⁶ James, R., Baldwin, G., & McInnis, C. (1999). *Which university: The Factors influences the choices of prospective undergraduates*. Australian Department of Education, Training and Skills (DEST) Evaluation and Investigations Programme document 99/3. Available at: <http://www.dest.gov.au/archive/highered/eippubs/99-3/whichuni.pdf>

Case studies

De onderstaande tabellen komen uit de studie. De eerste tabel (tabel 4.2) laat zien welke soorten informatie de studenten aangaven te gebruiken en de mate waarin zij deze informatie belangrijk vonden. De tweede (5.1) laat de verschillende bronnen zien die volgens de respondenten van invloed waren op hun voorkeur voor een bepaalde opleiding.

Table 4.2 Applicants sources of information and the extent of their influence

Information source	Respondents who used source (%)	Extent of influence on users	
		Reasonably strong influence (%)*	Small influence or no influence (%)
Materials distributed by careers teachers (<i>school-leavers only</i>)	84	69	8
Tertiary Admission Centre guides	81	74	9
University open days	71	71	12
School visits to universities (<i>school-leavers only</i>)	45	59	19
University web sites	44	32	42
Newspaper articles and supplements	35	27	46
Newspaper advertisements placed by universities	29	18	60
Commercial guides, e.g. <i>The Good Universities Guide</i> , <i>C/wealth Bank STUDYLINK CD-ROM</i>	28	39	41
Regional information fairs	25	31	49
Telephone hotlines to universities	24	35	44

Note: * 5 point scale
 5=strong influence to 1=little or no influence at all.
 Reasonably strong influence represents % of respondents at points 5 or 4 on the scale, small influence or no influence is % of respondents at points 2 or 1.

Table 5.1 Influences on field of study preference, school-leaver applicants

Potential influence	Extent of influence		Mean	Highest ranked items** (%)
	A strong or very strong influence (%)*	Little or no influence (%)		
Personal interest in the field (factor mean 4.4)				
Interest in exploring the area of knowledge	88	2	4.5	71
Opportunities for interesting and rewarding careers	88	4	4.4	74
Personal talents and abilities	85	1	4.3	66
Employment prospects (factor mean 3.0)				
Employment rates for graduates in the field	42	30	3.1	29
Starting salaries for graduates	27	45	2.7	
Impression of the field (factor mean 2.8)				
The prestige of the field	32	39	2.8	
The image of the field (especially the kind of people who are attracted to it)	30	46	2.7	
Attainability & advice of others (factor mean 2.2)				
Likely school results	45	26	3.3	20
Parents' wishes	12	69	2.0	
Advice from teachers	16	62	2.2	
What friends are choosing to do	1	95	1.3	
Other influences (individual items)				
The styles and approaches to teaching in the field	28	45	2.7	
The level of HECS fees	13	72	2.0	

Note: * 5 point scale
 5=very strong influence to 1=no influence at all.
 A strong or very strong influence represents % of respondents at points 5 or 4 on the scale, little or no influence is % of respondents at points 2 or 1.
 ** percentage of respondents ranking item as either 1st, 2nd, or 3rd most important influence on them. Only clearly predominant items are reported.

Deze gegevens geven enerzijds een beeld van studenten die profiteren van uiteenlopende informatiebronnen en wier keuze voor een studieveld wordt vormgegeven door een aantal bronnen. Anderzijds laten de bevindingen van deze studie een vrij sober beeld zien: studenten doen weinig moeite voor hun keuze voor hoger onderwijs. Ondanks de stijgende studiekosten en de noodzaak van het hebben van hoger onderwijs voor het economisch succes in hun leven, blijkt dat “... many applicants could be considered to be under-informed on key matters, basing their [college-going] decisions extensively on word-of-mouth information”. Institutionele kenmerken bleken geen statistisch sterke invloed te hebben, maar nabijheid van het ouderlijk huis wel. Respondenten gaven aan over het algemeen weinig kennis te hebben van specifieke programma’s en instellingen. Opmerkelijk is ook dat de studie duidelijk maakt dat respondenten aangaven sterk te worden beïnvloed door factoren zoals carrièremogelijkheden voor afgestudeerden en de benadering van zowel de kwaliteit van als het onderwijs in een bepaald programma, terwijl zij vervolgens aangaven slecht op de hoogte

Case studies

te zijn van deze zaken. Wat de onderzoekers verder vonden was dat studenten geneigd waren om sterk af te gaan op de cut-off scores voor een bepaald programma als de gegeneraliseerde indicator voor kwaliteit. Net zoals in de Verenigde Staten, waar de meest getalenteerde studenten in de Verenigde Staten zich klaarblijkelijk aanmelden voor Harvard, Yale of Princeton (omdat dat is waar iedereen naar toe wil), melden studenten in Australië zich aan voor de “groep van acht”: over het algemeen de oudste instellingen met de sterkste onderzoeksreputatie.

De overheid onderstreept dat de marktachtige interactie in het hoger onderwijs heeft gewerkt, maar dit is niet bereikt via de ontwikkeling van beter geïnformeerde onderwijsconsumenten. Toekomstige studenten zijn opmerkelijk goed geïnformeerd over de concurrentie van verschillende programma's, maar zij hebben een opmerkelijk slechte kennis van andere soorten van informatie waarvan onderzoekers en beleidsmakers vinden dat zij die zouden moeten bezitten. Interviews met verscheidende Australische hoger onderwijsonderzoekers, waaronder één van de auteurs van bovengenoemde studie, helpen bij het verhelderen van de mate waarin studenten gebruik maken van de informatie die hen tot beschikking staat.

Over het geheel suggereert het beschikbare materiaal dat carrière adviseurs in het voortgezet onderwijs de grootste bron van informatie zijn voor toekomstige studenten. Dit wordt gevolgd door open dagen van de universiteiten. Volgens Richard James (co-auteur van de studie ‘*Which University*’) zijn studenten geneigd snelle beslissingen te nemen over instellingen en programma's, gebaseerd op beperkte informatie die zij krijgen op dergelijke dagen. Met andere woorden, zulke evenementen dienen als selectiekanalen. Dit heeft serieuze gevolgen gehad voor universitaire marketing. Als gevolg van de impact van deze bezoeken gekoppeld aan de moeite die instellingen tijdens deze open dagen doen om een zo florissant mogelijk beeld van het universitaire leven te geven, is het gevaar groot dat individuen inaccurate informatie over de instelling krijgen.

Een belangrijk onderwerp is de beperkte studentenmobiliteit. De kosten voor het verlaten van het ouderlijk huis maken het voor veel toekomstige studenten moeilijk om elders te gaan studeren. Deze trend bestaat al bijna 20 jaar. Dit betekent dat studenten instinctief hun mogelijke set van potentiële instellingen en programma's beperken tot wat er in hun regio wordt aangeboden. In de praktijk melden veel studenten zich aan bij de universiteit in de hoofdstad van hun regio.

Een terrein wat werd beschouwd als een tekortkoming was de beperkte aandacht voor oudere studenten. In tegenstelling tot andere landen (zoals in Europa en de VS) die deze studenten over het algemeen beschouwen als zijnde ouder dan 25 jaar of al een langere periode buiten het onderwijs, kunnen deze studenten in Australië alle personen omvatten die net iets meer dan een jaar het voortgezet onderwijs hebben verlaten. Er is slechts weinig onderzoek gedaan naar de keuzepatronen van deze studenten, terwijl zij wel 50 % van de ingeschrevenen in hoger onderwijs omvatten.

Een laatste zorg is dat Australische studenten weinig lijken te weten over de carrière die zij zouden willen nastreven.

In de interviews is de onderzoekers gevraagd een beeld te schetsen hoe de studiekeuze wordt gemaakt door de gemiddelde Australische leerling in het voortgezet onderwijs. In de laatste twee jaar van het voortgezet onderwijs is het te verwachten dat studenten worden aangespoord door zowel familie als hun onderwijzers om serieus na te denken over een studiegebied. Zij zullen ook beginnen na te denken over universiteiten en specifieke programma's en zaken zoals waargenomen status van de geprefereerde instelling/programma's en zaken die met toegang te maken hebben. Op dat moment beginnen studenten te praten met carrière adviseurs en gaan zij open dagen van universiteiten bijwonen. In de volgende fase bekijken de toekomstige studenten de gepubliceerde toelatingsscores van het voorgaande jaar van het programma waar zij zouden willen instromen. Daarna zouden zij hun verwachte prestatie gebaseerd op deze scores bepalen. Een minderheid van de studenten zal dan verdere informatie zoeken (in de vorm van web-based informatie zoals hierboven besproken). Gebaseerd op de verzamelde informatie melden de studenten zich vervolgens aan voor een bepaalde universiteit c.q. opleiding.

3 Duitsland

3.1 Achtergrond

Universiteiten en *Fachhochschulen* vormen de twee hoofdonderdelen van het Duitse hoger onderwijsstelsel. Universiteiten worden gekenmerkt door hun brede spectrum aan richtingen van onderwijs en onderzoek en door hun promotie- en *Habilitationsrecht* (dat wil zeggen erkenning van de universitaire hoogleraar als wetenschappelijk onderzoeker). Sinds 1960 is het aantal universiteiten in het voormalige West-Duitsland gegroeid van 30 tot ongeveer 100; een groei die vooral het gevolg is geweest van het verlenen van de universitaire status aan al bestaande technische, theologische en pedagogische hogescholen.

Fachhochschulen (FHS) bestaan sinds 1971 en zijn vergelijkbaar met de Nederlandse hogescholen. Aan de FHS is ook ruimte gecreëerd voor het doen van onderzoek in de toegepaste sfeer. De FHS hebben hoogleraren. De FHS bieden geen breed scala van opleidingen; een substantieel deel van het opleidingsaanbod is gespecialiseerd in één hoofdgebied. Dit zijn vooral de technische en economische vakgebieden. De opleidingen voor maatschappelijk werk zijn later als *Fachhochschulen* ingericht.

Momenteel zijn er in (het verenigde) Duitsland rond de 360 instellingen met ongeveer 1,9 miljoen studenten. Er zijn verschillende manieren om deze instellingen in te delen. De volgende typering is gebruikelijk:

- 183 *Fachhochschulen* (inclusief 31 *Verwaltungsfachhochschulen*).
- 92 Universiteiten, 6 *Pädagogische Hochschulen*, 18 *Theologische Hochschulen*;
- 46 *Kunsthochschulen* en *Musikhochschulen*.

In totaal werden er in het jaar 2002 ongeveer 9000 opleidingen aangeboden. Naast deze publiek bekostigde instellingen is er een klein maar groeiend aantal private hoger onderwijsaanbieders. Ongeveer 2% van de studenten is ingeschreven aan de ongeveer 70 veelal gespecialiseerde (monodisciplinaire) private instellingen.

Hierbij moet worden aangetekend dat binnen de Duitse federale staatsvorm het hoger onderwijs onder de verantwoordelijkheid valt van de afzonderlijke deelstaten (*Länder*). De wettelijke kaders van dit beleid worden op nationaal niveau aangegeven in het zogenaamde *Hochschulrahmengesetz* (HRG). De overheidsbekostiging van de Duitse hogeronderwijs instellingen vindt vanuit twee niveaus plaats. Enerzijds ontvangen de universiteiten en *Fachhochschulen* middelen van de federale overheid (*Bund*) en anderzijds van hun deelstaatregering. De federale overheid levert wat betreft de basisbekostiging alleen een bijdrage in de grote investeringen (infrastructuur, apparatuur). De meeste *Grundmittel* (eerste geldstroommiddelen voor onderwijs en onderzoek) worden door de deelstaat verstrekt.

Tabel 1 toont het aantal studenten in Duitsland. We laten tevens het aantal ingeschrevenen voor de deelstaat Nordrhein-Westfalen (NRW) zien. NRW is de deelstaat waarop wij op verzoek van onze opdrachtgever iets nader ingaan. In NRW zijn er naast de openbare en publiek bekostigde universiteiten (15 stuks) en *Fachhochschulen* (12 stuks) vier christelijke *Fachhochschulen* die door de overheid worden erkend en op basis van historische overwegingen en op grond van specifieke wettelijke bepalingen worden bekostigd. Verder is er in NRW één private universiteit, te weten de Universiteit Witten/Herdecke.

De lengte van de programma's aan de FHS varieert van drie tot vijf jaar. De opleidingen leiden tot de *Diplom* graad, bijvoorbeeld *Diplom-Ingenieur FH*. Het Hochschulrahmengesetz (HRG) van 1998 maakt het voor de FHS mogelijk om *bachelor* en *master* trajecten in te voeren naast het traditionele, aaneengesloten *Diplom* traject. Bachelor programma's duren 3 tot 4 jaar. Master programma's 1 tot 2 jaar. Als Bachelor en Master trajecten op elkaar aansluiten mag de totale studieduur maximaal 5 jaar bedragen.

Tabel 1. Studenten ingeschreven aan Duitse hoger onderwijsinstellingen, studiejaar 2002/2003

	totaal	Universiteite n	<i>Kunsthochschul</i> en	<i>Fachhochschul</i> en
Duitsland	1.939.233	1.391.363	31.325	516.545
waarvan:				
Nordrhein Westfalen	523.283	404.218	5.447	113.618

Bron: Statistisches Bundesamt

Case studies

Aan de universiteiten bedraagt de studieduur (pre-Bologna) 4½ jaar (9 semesters; een aantal duurt langer: medicijnen duurt 6 jaar en drie maanden). Aan FHS bedraagt de studieduur 7 of 8 semesters. De meeste studenten studeren overigens een tot twee jaar langer (aan FHS is de gemiddelde verblijfsduur 4,8 jaar).

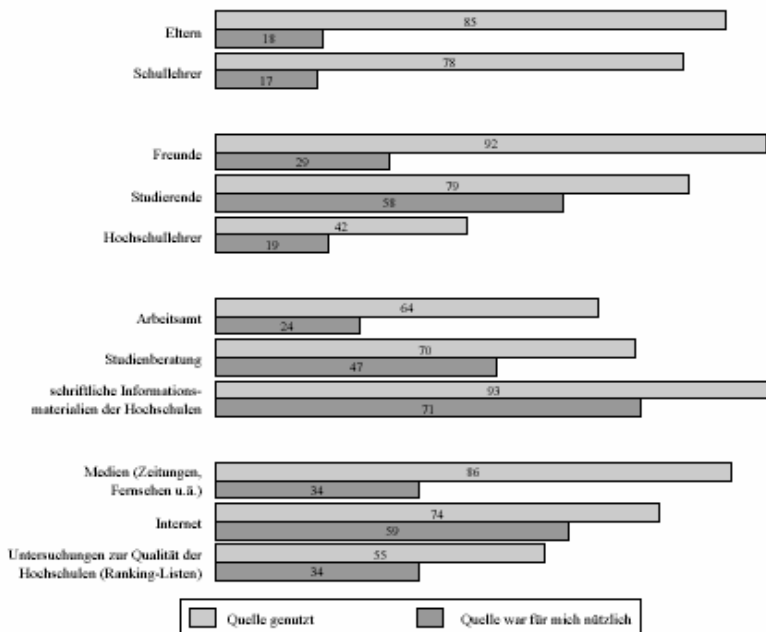
Het HRG van 1998 maakt het ook voor universiteiten mogelijk om, naast *Diplom* en *Magister* programma's, Bachelor en Master programma's aan te bieden. Bachelor programma's duren 3 tot 4 jaar. Master programma's duren 1 tot 2 jaar. Als de beide trajecten op elkaar aansluiten is de toegestane maximale studieduur 5 jaar.

3.2 Bestaande studiekeuzeproducten

Schooldecanen, open dagen, schriftelijke informatie van instellingen en digitale informatie zijn de bronnen die (aankomende) studenten gebruiken bij het maken van studiekeuzes. Bij de keuze van opleiding en hoger onderwijsinstelling hebben nieuw ingeschrevenen met name de materialen van de instellingen, vrienden en de media gebruikt. Het meest intensief wordt het materiaal van de instellingen gebruikt (negen van de tien studenten). Informele contacten (ouders, vrienden, studerende) zijn erg belangrijk. 79% betreft informatie van reeds studerende. Ook via het internet aangeboden informatie wordt in veel (74% van de studenten) gebruikt. Een keuzegids vergelijkbaar met de Nederlandse Keuzegids Hoger Onderwijs bestaat niet in Duitsland.

De grafiek hieronder (afkomstig uit een grote studentenenquête van het *Hochschul-Informationssystem* - HIS Ergebnisspiegel, 2002) toont het gebruik (*Nutzung*) van informatiebronnen (*Informationsquellen*) aan de hand van (lichtgrijs gekleurde) balken. Het oordeel over het nut (de *Bewertung*) van de informatie verschilt aanmerkelijk van het gebruik zoals de donkergrijs gekleurde balken laten zien. Hoewel de meeste studenten de schriftelijke informatie van HO-instellingen als nuttig beschouwen, vinden maar relatief weinig nieuw ingeschrevenen de informatie betrokken van ouders, vrienden of leraren nuttig.

3.6.6 **Nutzung und Bewertung von Informationsquellen zum Studium (in %)¹ - Studienanfänger im Wintersemester 2000/01**

¹ Erster Wert: Anteil der Studienanfänger, die die Informationsquelle überhaupt genutzt haben; zweiter Wert: Anteil derjenigen, die aus den jeweiligen Informationsquellen wichtige Informationen bezogen haben (= Stufen 1 und 2 einer 5-stufigen Skala). Basis für den zweiten Wert: alle, die überhaupt die jeweilige Informationsquelle genutzt haben.

Quelle: HIS (2)

De meerderheid (55%) van de studenten neemt kennis van de rankings die in de *Hochschulranking-Listen* door private informatieverstreckers worden gepubliceerd. Nadat lange tijd de mythe in stand werd gehouden dat alle Duitse universiteiten (en FHS) van gelijkwaardige kwaliteit waren stelde in 1989 het Duitse weekblad *Der Spiegel* de vraag ‘Welke universiteit is de beste?’ Tijdens de jaren 90 begonnen ook een aantal andere bladen met rankings - de meeste echter voor enkele opleidingen.

Het *Centrum für Hochschulentwicklung* (CHE) begon in 1998 met het ranken van hoger onderwijsinstellingen. Dit in samenwerking met een nationale stichting die zich met het testen van goederen en diensten bezighoudt (*Stiftung Warentest*). Sinds 1999 wordt de ranking gepubliceerd in samenwerking met het tijdschrift *Der Stern*. In een latere paragraaf gaan we dieper in op de CHE ranking. De rankings in de tijdschriften *Stern*, *Focus* en *Spiegel* genereren weliswaar de nodige publiciteit, maar toch beschouwt niet meer dan een derde van de ondervraagde studenten ze als nuttig. Beter is het gesteld met de informatie die via het internet wordt geboden: 59% wordt met deze informatie geholpen.

Case studies

Arbeidsbureaus (*Bundesagentur für Arbeit*) geven individuele personen regelmatig informatie over studiemogelijkheden, veelal in combinatie met beroeporiëntatie. Informatie verstrekt door studievoorlichters of arbeidsbureaus wordt gebruikt door meer dan twee-derde van de eerstejaars. Niet meer dan 47%, resp. 24% van de studenten beschouwt deze informatie ook als waardevol.

Ten aanzien van de digitaal aangeboden informatie noemen we achtereenvolgens de websites van de rectorenconferentie (*Hochschulrektorenkonferenz*, HRK), de *Deutscher Akademische Austausch Dienst* (DAAD), de websites van de instellingen en de digitale versie van de CHE ranking (<http://www.dashochschulranking.de>).

De *Hochschulrektorenkonferenz* (HRK) is een organisatie waarin meer dan 260 hoger onderwijsinstellingen zijn verenigd. De HRK onderhoudt een website (<http://www.hochschulkompass.de/>) waarmee gebruikers op grond van een doorzoekbare database gefilterde lijsten van hoger onderwijsinstellingen in Duitsland (publiek en privaat) kunnen samenstellen. Daartoe kunnen ze criteria als programma-aanbod en aard van aangeboden diploma's (inclusief bachelor/master) als criterium gebruiken. Een soortgelijke web-dienst (*Studien & Berufswahl*) is de site die door de *Bund-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung* (BLK) in samenwerking met de gezamenlijke arbeidsbureaus wordt onderhouden: <http://www.studienwahl.de/fmg.htm>.

De *Deutscher Akademische Austausch Dienst* (DAAD) biedt aankomende studenten en hun familie gedetailleerde informatie over toelatingscriteria, on-line aanvraagformulieren en een zoekmachine waarmee buitenlandse studenten kunnen nagaan of hun diploma's en credits door Duitse hoger onderwijsinstellingen worden erkend (<http://www.campus-germany.de>). De DAAD geeft ook informatie over hoe studiefinanciering te krijgen. Veel informatie is gekoppeld aan de *Hochschulkompass* website.

Alle hoger onderwijsinstellingen hebben een website waarop aankomende studenten informatie kunnen vinden (zie www.uni-universiteitsstad.de). Dit gaat meestal verder dan alleen het programma-aanbod; ook informatie over studiefinanciering en huisvesting wordt op de meeste sites vermeld. Een voorbeeld biedt de *Studienberatungs* website van de universiteit

van Münster: <http://cgi36.uni-muenster.de:8436/exec/Studienberatung/faecherliste.php>. Deze website laat alle opleidingen, met graden, vakomschrijving, toelatingscriteria en praktische informatie als telefoonnummers en adressen zien.

Verder is het bij de meeste hoger onderwijsinstellingen gebruikelijk open dagen te organiseren waar aankomende studenten kennis kunnen maken met de studierichtingen waarin ze geïnteresseerd zijn. In sommige gevallen richten deze open dagen zich niet alleen tot aanstaande schoolverlaters maar ook tot jongeren die nog minder ver in het schoolstelsel zijn doorgedrongen.

Net als in Nederland worden er studievoorlichtingsbeurzen georganiseerd waar aankomende studenten en hun ouders informatie krijgen gepresenteerd van een groot aantal instellingen en organisaties. Een overzicht van een grote beurs (*Gezielt Auswählen*) die door de deelstaat NRW op 3 Mei in Gelsenkirchen werd georganiseerd is opgenomen in de (Duitstalige) bijlage bij dit hoofdstuk (zie Appendix B2).

De deelstaat NRW onderhoudt verder een internet portal (<http://www.wissenschaft.nrw.de/>) dat informatie biedt omtrent studeren en studiemogelijkheden in NRW. Een (federale) website die via doorverwijzing digitale informatie ontsluit is *Wege ins Studium* (<http://www.studienberatung.fu-berlin.de/wis/kontakt.html>).

3.3 Beleidsinitiatieven rondom studiekeuze-informatie

Alvorens aan de hand van de in hoofdstuk 1 gestelde vragen meer gedetailleerd op het onderwerp van de studiekeuze informatie in te gaan maken we enkele opmerkingen die relevant zijn voor het kunnen interpreteren van de informatie en beleidsinitiatieven op dit terrein.

Allereerst moet worden vastgesteld dat het Duitse hoger onderwijs in een crisissituatie verkeert. De discussie spitst zich toe op de tekortschietende prestaties van het systeem in de zin van deelname, kwaliteit en efficiëntie. Internationaal gezien is de participatie aan het hoger onderwijs in Duitsland aan de lage kant. Verder zijn er veelvuldig zorgen uitgesproken

Case studies

over de hoge student/staf ratio, de hoge drop out en de lange studieduur. De laatste worden veelal naar voren gebracht als indicaties voor een tekortschietende kwaliteit van het Duitse hoger onderwijs. Verder wordt het lage niveau van de publieke bekostiging van het Duitse hoger onderwijs ten opzichte van het buitenland (in % van het BNP gemeten) als zorgelijk ervaren.

De *Wissenschaftsrat* (WR) – het belangrijkste adviesorgaan van de (federale) regering met betrekking tot hoger onderwijsbeleid – heeft recent een advies doen verschijnen waarin op de toegang tot het hoger onderwijs wordt ingegaan. Het advies is getiteld: *Empfehlungen zur Reform des Hochschulzugangs* (Wissenschaftsrat, 2004) en begint met een scherpe analyse van de gebreken in het systeem. We noemen de volgende (WR, 2004, p.4):

1. Meer dan de helft van het aantal eerstejaars is aan het begin van de studie niet voldoende over opleiding en instelling geïnformeerd. Bijna de helft kiest de instelling op grond van criteria die niets met de opleiding te maken hebben, zoals de nabijheid tot het ouderlijk huis.
2. Studievoorlichting en beroepsvoorlichting zijn onvoldoende geïntegreerd. De voorlichting van scholen, hoger onderwijsinstellingen en arbeidsbureaus bereiken niet de gestelde doelen.
3. De informatie die hoger onderwijsinstellingen verstrekken over het door hen gebodene en de oriëntatie die zij in de eerste semesters aan eerstejaars geven is nog voor verbetering vatbaar.
4. Bijna een vierde van degenen die aan een opleiding beginnen breekt de opleiding voortijdig af – een groot deel daarvan zelfs in latere semesters.

Deze gebreken brengen de WR ertoe om een aantal aanbevelingen te doen over toegang en toelating tot het hoger onderwijs. De implementatie van de aanbevelingen moet bijdragen aan de volgende doelen:

1. Beginnende studenten moeten meer dan voorheen een opleiding kiezen die past bij hun voorkeur en aanleg. Bovendien zullen ze deze opleiding met succes moeten kunnen afronden. De drop-out zal moeten worden beperkt.
2. Zoveel mogelijk geschikte studenten zullen een opleiding moeten beginnen.

3. De toelating tot het hoger onderwijs moet een middel worden waarmee instellingen zich van elkaar kunnen onderscheiden en waarmee zij onderling kunnen gaan concurreren.

Met name het derde punt komt in veel van de voorstellen tot hervorming naar voren. Een sterkere differentiatie en profilering van hoger onderwijsinstellingen zou deel moeten uitmaken van de aanpassingen die zich in het Duitse hoger onderwijs moeten voltrekken. Instellingen zouden meer met elkaar moeten concurreren op basis van profiel en kwaliteit – zouden hun sterke punten moeten kunnen benadrukken en ervoor beloond moeten kunnen worden terwijl ze hun zwakke punten zouden moeten verbeteren en ervoor gestraft zouden moeten kunnen worden. Voor de differentiatie – in het Duits aangeduid met het begrip *Profilbildung* – dienen de instellingen uiteraard wel te kunnen beschikken over een zekere mate van autonomie. We komen hieronder terug op de doelstellingen van differentiatie en concurrentie in onze uiteenzetting bij de thema's *Zielvereinbarungen* en Ranking.

In het licht van deze doelen en de door de WR geconstateerde tekortkomingen stelt de WR onder andere⁷ de volgende maatregelen voor:

1. De studievoorlichting en beroepsvoorlichting aan middelbare scholen te versterken en te integreren in het curriculum en te professionaliseren. Scholen, hoger onderwijsinstellingen en arbeidsbureaus moeten hiertoe meer samenwerken en gemeenschappelijke voorlichtingspakketten aanbieden. Aan scholen moet de functie van studie- en carrièreadviseur worden ontwikkeld en voorlichting over scholing en beroep moet een verplicht onderdeel van het middelbare schoolcurriculum worden.
2. De hoger onderwijsinstellingen moeten studenten in de eerste semesters van hun opleiding een hogere mate van oriëntatie bieden. Het eerste jaar moet als een opleidings specifieke oriënteringsfase worden ingericht. Daarbij horen een verdieping van de opleidingsvoorlichting, mentoring en tutoring, een sterke structurering van het curriculum en een beslissing over herinschrijving na het eerste studiejaar.

⁷ Andere aanbevelingen gaan over selectie, toelatingsprocedures en toelatingstesten.

Case studies

3. De WR beveelt aan om aankomende studenten via een centraal orgaan (*Zentralstelle*) een overzicht van het opleidingsaanbod en de toelatingsregelingen per instelling te laten bieden. Dit 'portal' zou verbindingen moeten hebben met de informatievoorzieningen (websites e.d.) van afzonderlijke instellingen.⁸

De WR baseert zich bij de vaststelling van de tekortkomingen in het Duitse systeem op een studie van het *Hochschul-Informationssystem (HIS)*, een serviceorganisatie voor de hoger onderwijsbranche gevestigd in Hannover. Het HIS stelde op grond van een enquête⁹ vast dat van de nieuw ingeschreven studenten in het semester 2000/2001 slechts 36% goed tot zeer goed is geïnformeerd over opleiding of instelling. Een derde beschouwt zich als middelmatig geïnformeerd en wederom (bijna) een derde voelt zich te weinig geïnformeerd over de opleiding. De resultaten van de genoemde enquête bevatten veel van de antwoorden op de hierna volgende vragen/onderwerpen.

3.4 De studiekeuze informatie nader beschouwd

Aan de hand van de vragen gesteld in hoofdstuk 1 van dit rapport geven we een meer uitgebreide beschouwing van de situatie rondom studiekeuze informatie in Duitsland – en Nordrhein-Westfalen in het bijzonder.

Wat wordt beschouwd als goede studiekeuze informatie?

Onderstaande tabel, afkomstig uit de eerder aangehaalde enquête van het HIS (Ergebnisspiegel 2002), geeft een beeld van de studiekeuzemotieven van Duitse eerstejaars. De tabel toont dat de meerderheid van de studenten zich sterk door intrinsieke motieven laat leiden. Inhoudelijke interesse, aanleg en persoonlijke ontplooiing hebben het grootste gewicht bij de studiekeuze. Deze motieven gaan bij een groot deel van de eerstejaars samen met extrinsieke motieven, zoals een veelheid aan beroepsopties en de mogelijkheid zelfstandig te

⁸ De *Zentralstelle für die Vergabe von Studienplätzen (ZVS)* heeft reeds een site met informatie over toelating en aanmelding. Zie <http://www.zvs.de/>.

⁹ *HIS Ergebnispiegel 2002* (Christoph Heine, 2002).

kunnen werken. Ook de kans op een hoog inkomen en baanzekerheid komen naar voren als belangrijke criteria. Bijna de helft van de eerstejaars neemt de situatie op de arbeidsmarkt in acht bij de studiekeuze. Sociale motieven zijn slechts voor een minderheid van de eerstejaars van belang. Studieduur of de omstandigheid dat ouders, familie of vrienden reeds werkzaam zijn op hetzelfde terrein spelen vrijwel geen rol. Ook de reden dat ‘de studie nooit kwaad kan’ (*kleinstes Übel*) wordt maar door weinig mensen genoemd. De tabel maakt het ook mogelijk verschillen tussen mannen en vrouwen of tussen universiteits- en FHS-studenten te identificeren.

3.6.2 Studienwahlmotive von Studienanfängern nach Geschlechtszugehörigkeit und nach Hochschulart (in %)¹ - Studienanfänger im Wintersemester 2000/01

	insgesamt	männlich	weiblich	Universitäten	Fachhochschulen
intrinsische Motive					
Fachinteresse	91	91	90	91	91
Neigung/ Begabung	85	85	85	86	83
persönliche Entfaltung	64	62	66	63	67
wissenschaftliches Interesse	46	51	41	48	40
extrinsische Motive					
viele Berufsmöglichkeiten haben	69	72	65	65	79
selbständig arbeiten können	68	70	66	65	76
gute Verdienstmöglichkeiten	63	71	55	59	71
sichere Berufsposition	61	67	56	58	70
wegen Status des Berufs	49	54	44	46	55
Studienrichtung auf Arbeitsmarkt gefragt	47	57	36	42	59
frühzeitig feststehende Berufs- oder Studienfachwahl					
fester Berufswunsch	60	56	64	59	61
stand von vornherein fest	31	31	32	31	32
soziale Motive					
viele Kontakte zu Menschen	37	29	45	39	32
zu Veränderungen beitragen	29	23	35	29	26
anderen helfen	28	19	37	30	22
studien- und berufsferne Motive					
Eltern/ Verw./ Freunde im gleichen Beruf	8	9	7	8	9
kurze Studienzeiten	8	9	7	5	16
kleinstes Übel	8	9	8	9	7

¹ Anteil der Studienanfänger, für die das Motiv wichtig war (= Stufen 1 und 2 einer 5-stufigen Skala)

De motieven voor de keuze van een bepaalde hoger onderwijsinstelling zijn eveneens door het HIS onderzocht. Het diagram hieronder deelt motieven in een aantal groepen in: instellingsspecifieke (*Hochschulinterne*) eigenschappen, eigenschappen van de stad (*Hochschulort*), culturele motieven en, apart, het gegeven dat voor een opleiding toelatingsbeperkingen (*Zulassungsbeschränkungen*) van kracht zijn (15% van de eerstejaars

Case studies

kan zich hierdoor niet aan de gewenste instelling inschrijven). Het blijkt dat 79% van de eerstejaars kiezen op grond van het studieaanbod en –omstandigheden. Voor 65% is de nabijheid tot het ouderlijk huis van (groot) belang. In het keuzeprocess speelt voor 30% van de studenten de positie in een of andere ranking mee in de keuze van de instelling.

3.6.9 Motive der Hochschulwahl nach Geschlechtszugehörigkeit und nach Hochschulart (in %)¹ - Studienanfänger im Wintersemester 2000/01

Hochschulwahlmotive	Insgesamt	Geschlecht		Hochschulart	
		männlich	weiblich	Uni	FH
Beschränkungen der Hochschulwahl:					
Studiengang nur an dieser Hochschule	21	20	22	18	26
wegen Zulassungsbeschränkungen nicht an gewünschter Hochschule	15	12	19	15	16
hochschulinterne Bedingungen:					
Studienangebot gemäß Fachinteresse	79	81	77	78	82
überschaubare Verhältnisse	50	48	52	46	61
guter Ruf Hochschule/ Prof.	49	51	47	51	46
gute Ausstattung	47	46	47	47	35
vielfältiges Lehrangebot	46	43	48	48	40
gutes Ranking-Ergebnis der Hochschule	30	32	27	31	27
Gegebenheiten des Hochschulortes:					
Nähe zum Heimatort	65	66	64	64	68
günstige Lebensbedingungen	50	49	50	51	45
Hochschulort ist vertraut	37	38	36	36	39
Freunde am Hochschulort	34	34	35	35	33
Verwandte/ Bekannte am Hochschulort	26	25	27	25	27
kulturelle Hochschulwahlmotive:					
Atmosphäre am Hochschulort	51	49	54	55	43
Freizeitangebot	38	33	43	42	29

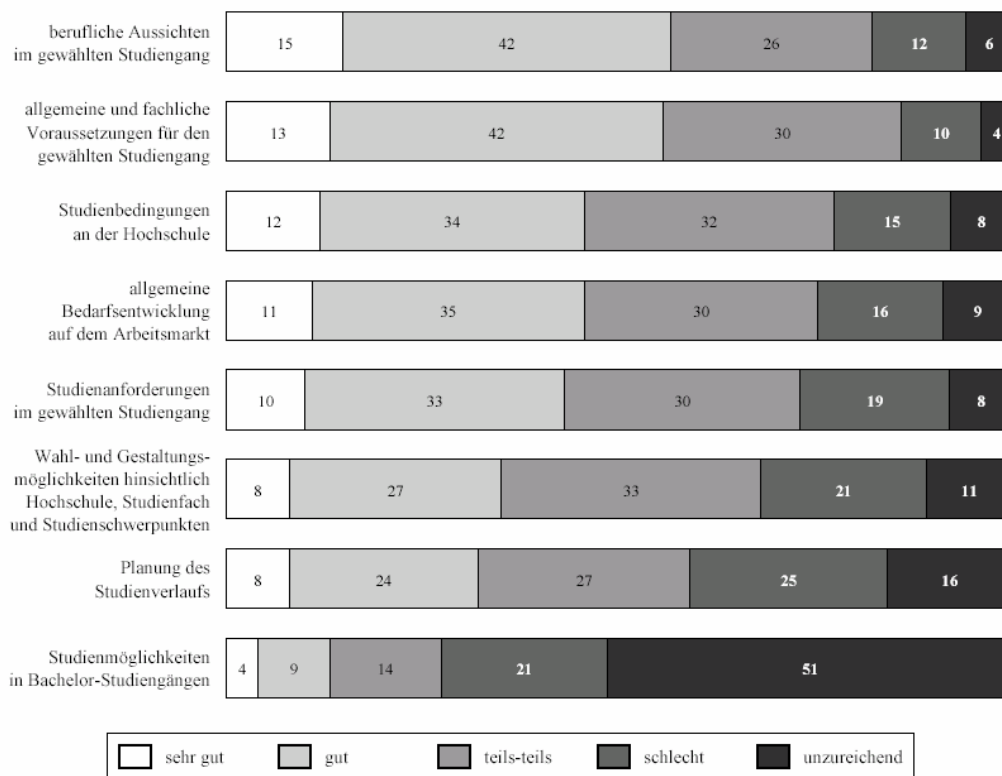
¹ Anteil der Studienanfänger, für die das Motiv wichtig war (** Stufen 1 und 2 einer 5-stufigen Skala)

De in paragraaf 3.3 genoemde aanbeveling van de *Wissenschaftsrat* om de studievoorzichting op scholen te verbeteren is onder meer gestoeld op de vaststelling dat ruim driekwart van alle eerstejaars weliswaar informatie heeft betrokken van zijn/haar middelbare school (-leraren), maar dat minder dan een vijfde deze informatie ook als nuttig kwalificeert (zie de eerder gepresenteerde grafiek in paragraaf 3.2). Dat laatste is ook het geval voor de informatieverstrekking door docenten/professoren van de hoger onderwijsinstellingen.

Over de mate van geïnformeerdheid van studenten bij aanvang van hun studie geeft onderstaand staafdiagram de nodige informatie.

De eerstejaars geven te kennen dat zij ten aanzien van de studiecondities en de eisen die een studie aan hen stelt op veel punten ontoereikend zijn geïnformeerd. Weliswaar is de meerderheid nog (zeer tot redelijk) tevreden wat betreft informatie over carrièreperspectieven en algemene studie-eisen (bovenste staaf in diagram), maar daar waar de informatie de meer vak- of opleidingsspecifieke zaken (zoals planning en keuzevakken) betreft is de mening aanzienlijk minder positief.

3.6.7 Informationsstand vor Studienbeginn über Studien- und Arbeitsmarktaspekte (in %) - Studienanfänger im Wintersemester 2000/01

Over de mate waarin verwachtingen die bij aanvang van de studie bestonden zijn uitgekomen geeft onderstaande tabel enige informatie:

Case studies

3.7.1 Erfüllung von Studiererwartungen bei Studienbeginn nach Fächergruppen (in %)¹ - Studienanfänger im Wintersemester 2000/01

Meine Erwartungen an ...	Sprach-/ Kultur- wiss./ Sport	Wirtschafts-/ Sozialwiss.	Mathematik/ Naturwiss.	Medizin	Agrar-/Ernährungs-/ Forstwiss.	Ingenieurwiss.	Kunst/ Kunstwiss.	Rechtswissenschaft	Lehramt
Atmosphäre unter den Studierenden	64	66	69	67	83	74	66	56	70
berufliche Aussichten nach dem Studium	48	68	78	53	62	75	48	56	64
fachliche Inhalte des Studiums	60	65	69	77	57	72	68	78	59
Höhe der Leistungsanforderungen	55	58	60	72	62	63	58	64	56
eigene Leistungsfähigkeit	56	57	52	62	53	50	67	61	56
Orientierungshilfe und Betreuung durch die Hochschule	37	42	42	48	45	46	29	52	36
Lehr- und Darstellungsfähigkeiten/didaktische Fähigkeiten der Hochschullehrer	42	38	36	39	38	40	58	53	40
alles in allem	49	55	55	68	54	60	56	62	47

¹ Anteil der Studienanfänger, deren Erwartungen stark erfüllt wurden (= Stufen 1 und 2 einer 5-stufigen Skala)

Verwachtingen over de opleidingsinhoud, de carrièreperspectieven en het klimaat onder studenten zijn bij ongeveer twee derde van de eerstejaars in redelijke mate uitgekomen. Ook over de studielast en de eigen geschiktheid bleken de verwachtingen vrij goed uit te komen. Veel minder te spreken zijn studenten over de hulp die de instelling hen kan bieden en de didactische kwaliteit van de docenten. Uiteraard bestaan er de nodige verschillen tussen de disciplines.

Hoe is de kwaliteitsborging geregeld?

In het kader van onze studie naar studiekeuze informatie concentreren we ons verder op de informatie die door de CHE (*Centrum für Hochschulentwicklung*) in haar rankings (zie hieronder) openbaar maakt. Wat betreft de andere studiekeuze informatie producten volstaan

we met te zeggen dat de getoonde informatie vaak door publieke organisaties is verzameld en derhalve uit dien hoofde aan zekere kwaliteitsstandaarden zou moeten voldoen.

Allereerst merken we bij de CHE ranking op dat ze niet het volledige Duitse opleidingsaanbod in kaart brengt. Vanwege de beperkte middelen concentreerde de CHE zich in het jaar 1998 op economie en scheikunde, later kwamen daar biologie en medicijnen bij. Inmiddels (2004) worden meer dan 30 opleidingen bestreken en tegen elkaar afgezet wat betreft studiemogelijkheden, -condities en opleidingskwaliteit. De ranking brengt daarbij 110 universiteiten en 147 FHS in beeld. De respons op de enquêtes onder de instellingen is zeer hoog, hetgeen een indicatie is van het vertrouwen dat het veld ten aanzien van de ranking heeft opgebouwd.

Om de kwaliteit van de ranking en de informatie die eraan ten grondslag ligt te garanderen wordt uitgegaan van een weldoordachte methodologie die voor eenieder is op te vragen (zie http://www.che.de/downloads/Methoden_Das_Hochschulranking_Version_2004.pdf). Ook de vragenlijsten zijn openbaar. Wat betreft de methodologie benadrukt de CHE dat ze geen ranking van instellingen, maar van opleidingen maakt. De CHE ranking is daarbij een multidimensionale lijst. Ze leidt niet tot de 'beste universiteit' of de beste opleiding, maar laat steeds de uitkomst voor een afzonderlijke opleiding zien op grond van een aantal indicatoren. De gebruikte indicatoren moeten in staat zijn om vakspecifieke bijzonderheden op te pikken.

Ter borging van de kwaliteit is er een adviescommissie met vertegenwoordigers uit het veld (een *Fachbeirat*) ingesteld die de methode en indicatoren kritisch beoordeelt en voorstellen kan doen - soms gericht op specifieke opleidingen. De commissie bestaat uit specialisten afkomstig uit disciplines en experts op het gebied van statistiek.

De betrouwbaarheid van de CHE ranking wordt verder gegarandeerd door de omvang van de steekproef waaruit de student- en professorenoordelen worden afgeleid: 180.000 studenten en 16.000 hoogleraren¹⁰. Als binnen een opleiding slechts van 15 studenten of minder een antwoord op een enquêtevraag is gekregen wordt de betreffende indicator niet getoond. De feitelijke informatie die wordt gebruikt wordt betrokken van de instellingen (faculteiten en

¹⁰ In 2004 werd aan 700.000 studenten en 28.200 hoogleraren een vragenlijst gestuurd.

Case studies

centrale diensten), statistische bureaus en, daar waar het om vakspecifieke gegevens gaat, steeds gecheckt met de instellingen zelf.

Op welke wijze komt de informatie beschikbaar?

Hierboven (onder ‘Hoe is de voorlichting voor de studiekeuze geregeld?’) is op de aangeboden informatie ingegaan. Meer specifiek biedt de internet versie van de CHE ranking de mogelijkheid om verschillende ranglijsten te tonen (nadat de opleiding is gekozen waar men een ranking voor wenst te zien). Er is een keuze uit drie typen rankings:

- a. De algemene ranking (*Ranking im Überblick*), aan de hand van vijf indicatoren groepen: (1) studentenoordeel, (2) studieduur, (3) begeleiding, (4) onderzoek en (5) het professorenoordeel.
- b. Een ranking op één indicator (*Einzelranking*), op grond waarvan alle instellingen die de betreffende opleiding aanbieden worden getoond (met hun score).
- c. Een persoonlijke ranking (*Persönliches Ranking*), waarmee op grond van zelfgekozen indicatoren (uit de lijst van rond de 30) een ‘ranking op maat’ kan worden gemaakt (zie hieronder).

De algemene ranking vindt plaats aan de hand van een beperkt aantal indicatoren (gekozen uit de hieronder getoonde categorieën) waarvan de CHE-opstellers beweren dat zij van doorslaggevend belang zijn. Deze indicatoren kunnen verschillend zijn voor de verschillende opleidingen.

De ranking is gemaakt aan de hand van een conceptueel model waarin een aantal indicatoren de gedifferentieerde behoefte aan informatie van de aanstaande eerstejaars uitdrukken. Dit conceptuele model (het *Entscheidungsmodell*) bestaat uit een negental blokken:

Studierende	Studienergebnis	Internationale Ausrichtung
Forschung	Studium und Lehre	Ausstattung
Berufsbezug, Arbeitsmarkt	Gesamturteile Studierende, Professorentipp	Studienort und Hochschule

Binnen elk van de blokken is door middel van indicatoren informatie verzameld op het niveau van de afzonderlijke opleiding. De gegevens betreffen zowel feiten (bijvoorbeeld de gemiddelde kamerhuur per m² of de student/staf ratio) als oordelen (meningen op een zes-puntsschaal). De bronnen zijn statistische bureaus, eigen (CHE-) analyses, instellingen, studenten en hoogleraren. Ten aanzien van de laatste categorie: de *Professorentipp* geeft het antwoord op de enquêtevraag welke universiteit de hoogleraar zijn zoon/dochter zou aanraden als het om ‘zijn/haar vak’ ging. Het oordeel (*Gesamturteil*) van studenten is het antwoord op de vraag hoe tevreden men is met de studie aan zijn/haar instelling. Bij *Forschung* wordt onder andere van bibliometrische en citatieanalyses gebruik gemaakt om de kwaliteit van het voor het onderwijs relevante onderzoek in kaart te brengen.

Hoe wordt ingespeeld op uiteenlopende wensen en preferenties van verschillende doelgroepen?

Door de variëteit aan informatiebronnen en -dragers wordt op specifieke wensen van (potentiële) studenten ingespeeld. Persoonlijke adviezen van studieadviseurs en gesprekken met docenten en andere professionals maken hier deel van uit. De *Wissenschaftsrat* pleit in het hierboven aangehaalde advies voor het aanpassen van de toelatings- en selectiecriteria van Duitse hoger onderwijsinstellingen en het invoeren van door de instelling zelf vast te stellen (en te publiceren) ingangseisen.

Case studies

Verder is hierboven reeds gewezen op een aantal websites die de bezoeker de mogelijkheid bieden data uit een database te filteren op grond van een zelfgekozen profiel. We gaan hier op een van deze nader in, te weten de digitale versie van de CHE ranking. Deze ranking is nadrukkelijk voor eerstejaars (*Studienanfänger*) bedoeld. De internet versie bezit een interactieve faciliteit waarmee studenten hun eigen profiel en voorkeuren kunnen invoeren om uit de database een selectie te maken van de studies die het meest bij hen passen.

De gebruiker dient hiertoe allereerst zijn persoonlijke indicatoren te kiezen uit de volgende zeven indicatorgroepen:

- arbeidsmarkt (*Arbeitsmarkt und Berufsbezug*)
- faciliteiten (*Ausstattung*)
- onderzoek (*Forschung*)
- totaaloordeel van studenten en professoren (*Gesamturteil Studierende und Professorentipp*)
- studie- & leefklimaat (*Studienort und Hochschule*)
- studieduur (*Studienergebnis*)¹¹
- organisatie en studieaanbod (*Studium und Lehre*)

Een indicator is ofwel een feit (*Fakt*), dan wel een oordeel (*Urteil*). In Appendix B1 is een overzicht van de indicatoren gegeven die bij deze persoonlijke ranking kunnen worden geselecteerd. We merken op dat de meeste van de indicatoren de weerslag van subjectieve oordelen zijn – harde feiten zijn veel minder beschikbaar (slechts bij *Forschung*, *Studienort* en *Studienergebnis*).

Zo kunnen binnen de groep *Studium & Lehre* (het onderwijsproces) de volgende indicatoren worden geselecteerd (het gaat hier alleen om subjectieve meningen, gecategoriseerd op basis van een schaal van 1 – zeer goed - tot 6 – zeer slecht - en niet om feiten):

¹¹ Deze categorie is dus vrij beperkt ingevuld. Iets als rendement of –niveau ontbreekt.

- *Betreuung*¹²
- *E-Learning*
- *Fachstudienberatung*
- *Kontakt Studierende-Lehrende*
- *Kontakt zwischen Studierenden*
- *Lehrangebot*
- *Studienorganisation*

De gebruiker kiest zelf de prioriteit (rangorde) die hij of zij aan de indicatoren (maximaal 5) wil geven. Aldus wordt een selectie van indicatoren gemaakt en bezien welke instellingen in de top, het midden, dan wel de onderste regionen van de ranking (zie hieronder) op de gekozen indicatoren zitten. Een gebruiker kan dus een groot gewicht geven aan de aspecten van een opleiding of opleidingsplaats die hij/zij zelf van doorslaggevend belang vindt bij de studiekeuze. Door verder te klikken kan nadere (profiel-)informatie over de opleiding worden verkregen (samenstelling studentenbestand, specialisaties, faciliteiten).

Naast deze faciliteiten (die ‘Hitlijsten’ opleveren) biedt de CHE ranking tevens een zogenaamde *Studententipp*. Deze studietip geeft voor drie ‘ideaaltypen’ van studenten aan welke opleiding het best bij hen past. Het gaat om de volgende drie typen van studenten:

1. *Zielstrebige* (studenten die snel en goed-begeleid willen studeren)
2. *Forschungsorientierten* (‘onderzoeksminded’ studenten die graag met academisch onderzoek in aanraking willen komen).
3. *Praktiker* (praktisch ingestelde studenten, die graag veel op praktijk gerichte activiteiten en oefeningen tijdens hun studie willen doen)

¹² In het Duits citeren we hier hoe deze indicator is opgebouwd: *Index aus mehreren Einzelurteilen. Auf einer Skala von 1 (sehr gut) bis 6 (sehr schlecht) bewerteten die Studierenden die Erreichbarkeit der Dozenten, die Sprechstunden der Lehrenden, die informelle Beratung durch Lehrende, die Besprechung von Hausarbeiten und Referaten, die Hilfestellung bei der Vermittlung von Auslandsaufenthalten (ertsmaals im Hochschulranking 2001) sowie die Betreuung von Praktika.*

Case studies

Op welke wijze worden verschillen in kwaliteit gepresenteerd?

Op het gebied van kwaliteitszorg en evaluaties was Duitsland een relatieve laatkomer in de wereld. Veel belanghebbenden in de hogeronderwijsinstellingen waren lang afhoudend waar het ging om concurrentie en kwaliteitszorg en konden hun standpunt op basis van de autonome positie van universiteiten en hoogleraren lang vasthouden. Inmiddels is het tij gekeerd en het rapporteren over en het evalueren van de onderwijs- en onderzoekskwaliteit redelijk ingeburgerd. Over de kwaliteit van de opleidingen is in de rapporten van de agentschappen voor evaluatie en accreditatie het nodige te lezen, voorzover deze openbaar zijn (zie http://www.wss.nrw.de/Links/L_akkred.php). Voor studenten is deze informatie echter minder toegankelijk.

Het *Centrum für Hochschulentwicklung* (CHE) begon na een tweejarige voorbereidingsperiode in 1998 met ranglijsten (rankings) die verschillen in kwaliteit tussen de instellingen aan moesten geven. De CHE werd in 1994 opgericht op initiatief van de Duitse rectorenconferentie en de particuliere *Bertelsmann Stiftung* met als doel hervormingen en debatten in het Duitse hoger onderwijs te initiëren. Als onafhankelijke *think tank* voor hoger onderwijsaangelegenheden formuleert de CHE beleidsvoorstellen en bepleit ze meer transparantie in het hoger onderwijs, onder meer via het instrument van de rankings.

De CHE ranking deelt de opleidingen (instellingen) in naar drie groepen: een *Spitzengruppe*, een *Mittelgruppe* en een *Schlussgruppe*, elk met een kleurencode: groen voor top, oranje voor gemiddeld en rood voor matig. De kleur grijs is voor niet-beoordeelde instellingen. Er worden dus geen afzonderlijke posities (1 t/m 155 o.i.d.) getoond, hoewel dit op grond van de getoonde scores op de afzonderlijke indicatoren wel zou kunnen worden gedaan als een weging zou worden gehanteerd.

Welke verantwoordelijkheden c.q. verplichtingen hebben de diverse partijen? Hoe is de financiering geregeld?

Als het om de CHE/Stern ranking gaat is de CHE uitsluitend verantwoordelijk voor de methodologie (het idee en de uitvoering) en de data, terwijl de Stern verantwoordelijk is voor de marketing en distributie van de informatie, c.q. het tijdschrift. De competenties van de

twee partijen zijn dus strikt gescheiden. De speciale uitgave van der Stern (*Kampus & Karriere*) kan op een grote oplage rekenen.

Over de kosten van de CHE ranking is ons niets bekend, maar gelet op de omvang van de exercitie en de erbij betrokken mensen moet op enkele miljoenen worden gerekend. De kosten bij der Stern en de CHE worden door private partijen opgebracht, maar naar de kosten van de dataverzameling (en –checks) aan universiteiten, FHS, statistische bureaus en de opportunity kosten van respondenten kan slechts worden gegist.

Wordt de studiekeuze informatie ook voor andere doelen gebruikt?

Zoals eerder opgemerkt is de wens tot sterkere differentiatie en profilering een van de hoofddoelen bij het hervormen van het Duitse hoger onderwijssysteem. Een aantal initiatieven op dit terrein draagt ook bij aan het aanbod van studiekeuze informatie.

Zo is in Duitsland het besef doorgedrongen dat budgettoewijzingen minder gedetailleerd kunnen worden vastgelegd. In de begroting van de deelstaat zijn namelijk de toewijzingen aan de universiteiten en FHS ingedeeld in “Titelgruppen” die binnen de diverse begrotingshoofdstukken als afzonderlijke toewijzingen (*line items* in het Engels) worden uitgekeerd. Weliswaar is men nog niet zover als in Nederland, waar de instellingsbudgetten als lump sum worden uitgekeerd, maar er zijn wel een aantal maatregelen en experimenten ondernomen om instellingen meer autonomie te geven en daarbij de verantwoording anders in te richten. Inmiddels zijn in deelstaten als NRW, Nedersachsen en Beieren de nodige initiatieven ontplooid om instellingen meer ruimte te geven en zich meer van elkaar te laten onderscheiden.

Een van de initiatieven die in relatie tot bovenstaande beschrijving van de budgetteringssystematiek moet worden gezien is het instrument van de *Zielvereinbarungen*. Universiteiten en *Fachhochschulen* worden door hun deelstaatregering uitgenodigd hun doelstellingen in een openbaar document van 10 tot 15 pagina's te expliciteren. Het document zet per instelling uiteen wat de doelstellingen van de instelling zijn op de terreinen van onderwijs, onderzoek en dienstverlening. In ruil daarvoor verstrekt de deelstaat middelen uit

Case studies

een Innovatiefonds voor het hoger onderwijs in de deelstaat en krijgt de instelling iets meer ruimte op terreinen als personeelsbeleid en aanbod van opleidingen. De middelen zijn echter nog beperkt. Voor een (zeer grote) universiteit als die van Münster (44.000 studenten) gaat het om een bedrag van ruim 2 miljoen Euro.¹³ De *Zielvereinbarungen* zijn opgemaakt in de vorm van een contract (met een looptijd van ruim twee jaar – tot 2005) tussen de deelstaatminister en het *Rektorat* van de instelling. Het document draagt bij aan de profilering (*Profilbildung*) van de instellingen en is tevens een aanzet tot versterking van het strategisch denken aan de instellingen. De *Zielvereinbarungen* zijn daarmee vooral een communicatie-instrument dat wordt ingezet in het kwaliteitspakt (*Qualitätspakt*) dat de deelstaat NRW en de hoger onderwijsinstellingen in NRW in 1999 hebben afgesproken¹⁴ en dat op langere termijn moet bijdragen aan de kwaliteit van het hoger onderwijs en de innovatie in de deelstaat.

Belangrijk in het kwaliteitspact is de doelstelling om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren en tot vernieuwing te komen in de verschillende opleidingen. Over de initiatieven van de instellingen moet op gezette tijden verantwoording worden afgelegd. Het is aan de instellingen om te besluiten of deze kwaliteitsinitiatieven in het openbaar komen. Als onderdeel van hun vernieuwingsprocessen kiezen sommige hoger onderwijsinstellingen voor het transparanter maken van hun onderwijsprestaties. De keuzes zijn echter aan de instelling en niet noodzakelijk allemaal gericht op het verbeteren van de informatievoorziening en voorlichting aan (potentiële) studenten. Een directe deelstaat-brede samenhang tussen kwaliteitsoordelen en begroting is er niet in NRW.

Los van dit beleid rondom profilering en differentiatie heeft de deelstaat NRW ook de nodige initiatieven ontplooid op het gebied van de studie- en beroepsvoorlichting aan studenten in het middelbaar onderwijs. Zoals reeds door de *Wissenschaftsrat* geconstateerd, is er binnen het curriculum behoefte aan een betere oriëntering van scholieren op hun toekomst. De deelstaat NRW heeft daartoe een project opgezet (*Über das Studium zum Beruf*, Pauly, 2003) dat op leraren in het middelbaar onderwijs is gericht (in *Sekundarstufe II*) en dat hen handreikingen

¹³ Zie: de internetsite van het *Ministerium für Schule, Wissenschaft und Forschung* van de deelstaat NRW, alwaar alle documenten kunnen worden gedownload:

http://www.mwf.nrw.de/Hochschulen_in_NRW/zielvereinbarungen.html.

¹⁴ <http://www.mwf.nrw.de/cgi-bin/druck.pl?N=default>

moet bieden om scholieren beter voor te bereiden op hoger onderwijs en academische beroepen. Een en ander zou moeten plaatsvinden via “duale Orientierungspraktika”.

Hoe is het gebruik van de internet-informatie door (aanstaande) studenten?

Het aantal bezoeken aan de internet site van de federale overheid die zich te boek stelt als de officiële site voor mensen die vragen hebben op het gebied van studie- en beroepskeuze¹⁵ (<http://www.studienwahl.de/fmg.htm>) is in de periode 1998-2002 meer dan vertienvoudigd. Over het gebruik van de via internet aangeboden informatie is verder nog te zeggen dat driekwart van de eerstejaars er gebruik van maakt en dat bijna 60% dat ook nuttig vindt (zie het staafdiagram in paragraaf 3.2, hierboven).

¹⁵ Vergelijkbaar met de Britse UCAS website.

4 Engeland

4.1 Een korte schets van het stelsel

Deze beschrijving van de situatie rondom studiekeuze informatie heeft niet zozeer betrekking op het Verenigd Koninkrijk (VK) als geheel maar voornamelijk op Engeland. In Engeland zijn 73 universiteiten (inclusief de *Open University*), 92 *university institutions* en 42 *colleges of Higher Education*. Ook bieden een groot aantal *Colleges of Further Education* nog hoger onderwijs aan – vaak in samenwerking met universiteiten. Aan de Engelse hoger onderwijsinstellingen zijn ongeveer 1,7 miljoen studenten ingeschreven, 1,3 miljoen daarvan zijn *undergraduates* en bijna 400.000 *postgraduates*. De universiteiten verschillen sterk in omvang en reputatie, variërend van pastorale college instituten als Oxford en Cambridge via andere klassieke universiteiten tot *redbrick* universiteiten, tot technologische universiteiten en de uit de voormalige *polytechnics* voortgekomen ‘*new universities*’. Op een na (de *University of Buckingham*) zijn alle Engelse universiteiten publiek.

Net als in Australië is er in Engeland *selectie* bij de toelating tot het hoger onderwijs. Uitgangspunt is dat de universiteiten vanwege hun autonome status zelf verantwoordelijk zijn voor de selectie van hun studenten. Zij stellen hun eigen selectiecriteria vast die per universiteit kunnen variëren en binnen een universiteit per opleiding. Zo stellen universiteiten per opleiding vast voor hoeveel en voor welke vakken men op A en O *level* (en eventueel de gradaties daarbinnen) geslaagd moet zijn om voor toelating tot die opleiding in aanmerking te komen. De universiteiten bepalen dus de vakkenkeuze en stellen zelf de minimaal te behalen cijfers vast. Vanwege deze vrijheid kunnen de toelatingcriteria in termen van niveaucombinaties per universiteit/ opleiding nogal variëren. Voorts kunnen universiteiten aanvullende selectiecriteria toepassen (persoonlijke argumenten en motivaties, referenties, werkervaring etc.) die eventueel via een interview worden meegewogen.

Deze selectie door universiteiten betekent dat de ingangseisen en –procedures per instelling en opleiding bekend moeten zijn bij potentiële studenten. Deze informatie wordt gepubliceerd door de *Universities and Colleges Admissions Service (UCAS)*. De UCAS heeft een *clearing*

house functie voor alle aanvragen voor toelating tot het hoger onderwijs. In de loop der jaren heeft de UCAS een aantal procedures ontwikkeld die nauwgezet dienen te worden gevolgd. Dit betreft o.a. het keuzeprocess en het aantal keuzes voor instellingen en opleidingen¹⁶. De UCAS bemoeit zich niet met de toelating die, zoals gezegd, een zaak van de individuele instelling is.

Het UCAS-systeem is bedoeld om de instroom te reguleren aan de hand van informatie zoals verstrekt door de instellingen. De aspirant-studenten moeten in de UCAS-procedure een afweging maken tussen hun ambities en hun mogelijkheden om feitelijk te worden toegelaten. De procedure stelt instellingen in staat om die studenten toe te laten die zij daarvoor het meest geschikt vinden. Verder speelt het bekostigingsmechanisme een belangrijke rol. De overheid financiert via de *Funding Councils* een vastgesteld aantal plaatsen per universiteit c.q. opleiding. Indien een instelling daaronder of boven zit kan dit directie consequenties hebben voor het budget van de instelling. Kortom, alle partijen hebben belang bij een zo goed mogelijk gestroomlijnde instroom.

Ook de aankomende studenten zijn ermee gediend om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van hun eigen mogelijkheden en zullen zeker niet voor de beste opleidingen opteren wanneer ze weten dat ze daar weinig kans maken. Onze informanten wezen nadrukkelijk op dit systeem van zelfselectie door studenten. Zij zijn het best geholpen met die informatie aan de hand waarvan ze een opleiding kiezen die het beste bij hen past.

De beschrijving van de studiekeuze informatie in Engeland bestaat uit de volgende drie delen:

- een algemeen overzicht van de bestaande studiekeuze producten
- een schets van de nieuwste beleidsinitiatieven die erop zijn gericht een geïntegreerde informatiestructuur te creëren. Dit nieuwe systeem, de *Teaching Quality Information Site* (TQI) is in een vergevorderd stadium van voorbereiding en zal in augustus 2004 zijn beslag krijgen.
- een nadere beschouwing aan de hand van de gestelde vragen afzonderlijk.

¹⁶ Zie voor een uitgebreide uiteenzetting van de UCAS-procedure: F. Kaiser, S. de Lange & E. de Weert, *Vergelijkend onderzoek selectie-procedures voor het Hoger Onderwijs in een aantal West-Europese landen*. Enschede: CHEPS, 1996.

4.2 Bestaande studiekeuze producten

Hieronder volgt een beschrijving van de belangrijke informatiebronnen voor studenten die overwegen om aan hoger onderwijs deel te nemen. Wij richten ons op de landelijk aangeboden informatie. Een deel van de op studenten gerichte informatie wordt door publieke instanties aangeboden, andere informatie wordt door instellingen zelf of commerciële instanties aangeboden, en weer andere voor studenten door studenten verzorgd.

Department for Education and Skills

Het Engelse Ministerie van Onderwijs (Dfes) biedt via de homepage (!) van haar website (www.dfes.gov.uk) twee directe links naar studiekeuze informatie.

Higher Education Gateway

Ten eerste biedt de homepage de mogelijkheid om naar het onderdeel *Higher Education* te klikken. Aldus komt men op de zogenaamde *Higher Education Gateway* van het ministerie. Dit *portal* biedt onder andere de mogelijkheid om elektronische informatie op te vragen over het onderwerp *Going to University*. Kiest men deze mogelijkheid dan komt men op een andere portal, namelijk de *Aim Higher* website. Dit is een zeer complete website die zichzelf als *one-stop shop* voor informatie over hoger onderwijs afficheert en die op overzichtelijke wijze alle informatie biedt aan (potentiële) studenten die overwegen om een hogere opleiding te volgen.

De informatie is ingedeeld (via tabbladen) naar de volgende onderwerpen:

- *Careers and guidance*
- *Courses*
- *Universities and colleges*
- *Applying for a course*
- *Student finance*
- *Student life*

Per onderwerp is een pagina beschikbaar met de belangrijkste zaken. Zo biedt het eerste onderwerp een link die informatie geeft over het item “*compare careers*”. Het betreft hier informatie over salarissen, kansen op werk, vooruitzichten etc t.a.v. beroepen waarin hoger opgeleiden werkzaam zijn.

Onder het tweede item (*courses*) staat de informatie die a.s. studenten nodig hebben bij hun studiekeuze. Het gaat om informatie over opleidingen en instellingen (niet over de kwaliteit daarvan). De site biedt mogelijkheden om een *course search* te doen op opleidingsniveau. Men wordt doorgelinkt naar de website van UKCoursefinder (www.ukcoursefinder.com).

De *universities & colleges* ingang biedt informatie over de universiteiten – locatie en aanbod. Verder wordt ingegaan op de vraag wat de implicaties zijn – qua kosten en dergelijke - van de beslissing om een thuiswonende dan wel uitwonende student te zijn.

Applying for a course biedt informatie over het aanmeldingsproces. Dit verloopt via de UCAS (de *Universities and Colleges Admissions Service*, www.ucas.com). De UCAS biedt ook een gevarieerd scala aan studiekeuze informatie, onder meer over de aanmeldingsprocedure per instelling, de samenstelling van de studentenpopulatie per instelling, accommodatie, contactinformatie. Daarnaast biedt UCAS een on-line test voor studenten om hen te helpen bij de keuze voor een opleiding en een groot scala aan gidsen en on-line informatie.

De *Student finance link* biedt informatie over studiefinanciering, collegegelden en algemene zaken rondom de kosten van studeren, beurzen, belastingen, studieschulden, etc.

Student life informatie gaat in op zaken als studentenhuysvesting, ziektekosten (-verzekeringen), sociale zaken, sport, recreatie, en zo verder.

Learndirect

De tweede ingang die Dfes op haar website biedt naar studiekeuze informatie is bereikbaar via de volgende drie veelgestelde ('frequently asked') vragen:

1. Where can I find information and advice on learning and careers opportunities?
2. Who is entitled to an Education Maintenance Allowance?
3. How much student loan will I get?

Case studies

Aanklikken van de eerste vraag biedt de bezoeker van de website de mogelijkheid om meer informatie te krijgen via de *Learndirect* telefoonlijn:

The learndirect telephone help line offers impartial information and advice on learning and career opportunities, childcare, funding and guidance on provision. It is available free to all adults across the UK on 0800 100 900. The information and advice service is also available on-line at www.learndirect-advice.co.uk where enquirers can search the learndirect database of learning opportunities or visit the learndirect advice centre for information on careers.

De *Learndirect* website (<http://www.learndirect.co.uk/>) biedt toegang tot een database met informatie over opleidingsmogelijkheden in het algemeen, dus inclusief hoger onderwijs. Via de database (met meer dan 740.000 cursussen) is informatie op te vragen die aan bepaalde zoekcriteria voldoet. Men komt dan terecht bij gestandaardiseerde informatie per opleiding en per instelling (zaken als opleidingsduur, collegegeld, contactinformatie). De site vermeldt geen gerichte gegevens over de kwaliteit, laat staan over de onderlinge vergelijking. Men kan vanuit deze *Learndirect* informatie doorklikken naar de aanbiedende instelling.

Verder biedt de Dfes website antwoorden op vragen over studiefinanciering.

HERO

HERO (*Higher Education and Research Opportunities in the UK*) is een andere higher education Portal. Ze afficheert zichzelf als de “Official gateway site to the UK's universities, colleges and research organisations” en biedt onder andere een faciliteit die het mogelijk maakt om informatie over het kiezen van een opleiding op te vragen uit de *HERO database of online prospectuses*.

De HERO website biedt ook een karakterisering (*profile*) per instelling, waarin de voornaamste zaken per instelling de revue passeren (missie, structuur, locatie, faculteiten, onderzoek, et cetera). Steeds kan verder worden doorgeklikt om detailinformatie op te vragen, bijvoorbeeld over de uitkomsten van de onderwijsvisitaties.

Zoals hierna zal blijken speelt HERO een centrale rol in de nieuwe informatiestructuur waarbij de diverse websites aan elkaar worden gekoppeld.

Keuzegidsen, rankings, et cetera.

Er is een groot scala van (vaak jaarlijks gepubliceerde) boeken op de markt die een overzicht geven van de mogelijkheden die Britse universiteiten en colleges bieden. De boeken hebben titels als *British Qualifications 32nd Edition*; *Build your own Rainbow* en de *Potter Guide to Higher Education*. Er zijn een kleine 30 boeken op de markt.

Een bekende gids die door de *Times* (de bekende krant) wordt gepubliceerd is de *Times Good University Guide*. Net als de concurrerende gids van *The Guardian* bevat deze publicatie ook ranglijsten (*rankings*), per universiteit en per opleiding.

De Engelse (week-)krant *The Times Higher Education Supplement* geeft rankings van universiteiten en achtergrondinformatie over hoger onderwijs.

Ook gaan sommige, ook officiële publicaties meer specifiek in op het aanmeldingsproces (*how to apply for university?*) aangezien hier veel verschillen tussen universiteiten bestaan.

Scholen

Scholen verstrekken aan scholieren informatie en advies over de keuzes na school. Dit maakt onderdeel uit van het lespakket voor de modules *Personal, Social and Health Education* (PSHE) en *Citizenship and Careers Education and Guidance* (CEG). Er is voor leraren een lespakket samengesteld met daarin aandacht voor het onderwerp *Get into Higher Education*. Speciaal lesmateriaal is ontwikkeld en sinds drie jaar beschikbaar voor leraren in het middelbaar onderwijs - via het internet: www.teachernet.gov.uk/aimhigher. Het materiaal is zeer toegankelijk qua inhoud en bestaat uit korte (individuele en groeps-) opdrachten, projecten en spellen. Er zijn hand-outs en teacher's notes beschikbaar. Deels verwijst het materiaal naar het AIMHIGHER project (zie hierboven).

De *Get into HE* website is opgezet langs de volgende vragen/lijnen:

- *What's HE all about?*
- *Is it for me?*
- *What's it really like?*
- *What next?*
- *Projects*

Case studies

In dit kader is er voor jongeren van 13 tot 16 jaar een speciale website ontwikkeld (via de Aim Higher website www.aimhigher.info) met aansprekend materiaal, verwijzingen en de mogelijkheid om na registratie persoonlijke informatie op te vragen.

Andere bronnen van studiekeuze informatie

Universiteiten en colleges organiseren open dagen (*open days*). Een overzicht van de data is te vinden op www.opendays.com.

Universiteiten bieden ook prospectussen en hebben alle een *higher education careers adviser service* die ook informatie over de beroepsmogelijkheden van afgestudeerden verstrekt. Overigens biedt de website van Dfes de mogelijkheid om prospectussen online te bestellen.

Naast de studiekeuze- en loopbaanadviseurs per instelling zijn er ook regionale adviseurs, die meer algemene informatie aan jongeren (van 13-19 jaar) verstrekken over “*getting where you want to be in life*”. Dit is de Connexions dienst (<http://www.connexions-direct.com/>).

4.3 Beleidsinitiatieven rondom studiekeuze informatie

Voorgeschiedenis

Op initiatief van drie belangrijke actoren in het Engelse hoger onderwijs, de *Higher Education Funding Council for England* (HEFCE), de *Quality Assurance Agency for Higher Education* (QAA), en de vertegenwoordigers van de universiteiten en colleges (SCOP¹⁷), wordt thans gewerkt aan de totstandkoming van een nieuw studie-informatiesysteem, aangeduid als ‘*Information on quality and standards of teaching and learning in higher education*’. Aanleiding hiertoe vormde de herziening van het kader voor kwaliteitsborging dat niet langer is gericht op gepubliceerde rapporten van externe beoordelingen op het niveau van opleidingen. De drie instanties kwamen overeen dat er een nieuwe set van informatie over kwaliteit en standaarden zou moeten worden ontwikkeld. Accurate en up-to-date informatie

¹⁷ SCOP: Standing Conference of Principals

over de kwaliteit en standaarden van het aanbod moest potentiële studenten en hun adviseurs helpen goedgeïnformeerd keuzes te maken en andere belanghebbenden informeren bij hun oordeel over het hoger onderwijs, en om verantwoording af te leggen over het gebruik van publieke middelen (de *accountability* functie).

Dit kader voor kwaliteitsborging hanteert de volgende uitgangspunten:

- erkenning van de primaire verantwoordelijkheid van elke universiteit afzonderlijk om informatie te leveren over de kwaliteit en standaarden en om de belangrijkste onderdelen van die informatie openbaar te maken.
- Voorzien in de behoefte aan publieke informatie, zodat belanghebbenden – en vooral studenten – over accurate en up-to-date informatie beschikken waarbij een consistent en betrouwbaar beeld wordt gegeven van de kwaliteit en standaarden van het onderwijs aan verschillende universiteiten.
- ‘*lightness of touch*’: de administratieve last voor universiteiten zou moeten worden beperkt tot een minimum.

Vervolgens is een taakgroep ingesteld om te bepalen welke informatie over kwaliteit en standaarden van onderwijs beschikbaar zou moeten zijn, respectievelijk openbaar moet worden gemaakt. Op basis van verschillende studies over de informatiebehoefte van studenten concludeerde de taakgroep dat de onderwijskwaliteit als een van de kernfactoren moet worden beschouwd in het studiekeuzeproses van aankomende studenten. Deze informatie wordt in het bijzonder van belang geacht in de fase van de UCAS-toelatingsprocedure wanneer aanstaande studenten een lijst moeten opstellen met hun voorkeur wat en waar te willen studeren.

Overigens worden doorgaans de toegangseisen van instellingen c.q. opleidingen als een proxy indicator voor kwaliteit gezien.

Het rapport van de taakgroep (het ‘Cooke report’) maakt onderscheid tussen categorieën van informatie die binnen hoger onderwijsinstellingen beschikbaar moeten zijn (‘interne informatie’), en die welke zouden moeten worden gepubliceerd als deel van het herziene kader voor kwaliteitsborging. De informatiecategorieën bestemd voor publicatie omvatten:

- kwantitatieve informatie (kengetallen) te leveren door de HESA (*Higher Education Statistical Agency*),
- kwalitatieve gegevens aan te leveren door de instellingen zelf,

Case studies

- introductie van een nationale *student survey* om feedback te krijgen van studenten over de onderwijskwaliteit.

Verder bevat het Cooke rapport aanbevelingen die met de praktische kant van de uitvoering te maken hebben en het voorstel dat de informatie elektronisch wordt gepubliceerd en wel via de HERO web portal.

Vervolgens is een pilot onder enkele instellingen gehouden om e.e.a. uit te testen. Tevens zijn instellingen uitgenodigd te reageren op de plannen, seminars georganiseerd, stakeholder focus groepen in het leven geroepen die de pilot website uitprobeerden, en besprekingen geweest met de Boards van HEFCE, QAA, Universities UK en SCOP.

Uitvoering

HERO heeft tot taak om de informatie via een TQI website (*‘Teaching Quality Information site’*) te publiceren en om ondersteuning te bieden aan instellingen bij het verzamelen en verwerken van de benodigde informatie. Gepland is dat in december 2004 de eerste volledige informatieset op de TQI site beschikbaar is. Dit omvat de HESA data, samenvattingen van onderwijsstrategieën, en de belangrijkste bevindingen van de externe kwaliteitsbeoordelaars over het academisch jaar 2003-04. Daarna zullen instellingen ervoor moeten zorgen dat de informatie actueel blijft.

De HESA data zal per jaar worden verzameld tot in 2006 de data over drie achtereenvolgende jaren zijn opgebouwd. Elk volgend jaar zal als een nieuwe set beschikbaar is, de oudste worden verwijderd. De kwalitatieve informatie zal binnen zes maand nadat de beoordelingsronde heeft plaatsgevonden worden gepubliceerd. De informatie blijft op TQI totdat de instelling deze door de nieuwe informatie vervangt (hier gaat maximaal zes jaar overheen parallel aan de visitaties).

Voor de goede orde zij nog vermeld dat HERO is opgezet als een ‘not for profit’ bedrijf, gefinancierd door een aantal ledenorganisaties (waaronder SCOP en de universiteiten, *Teacher Training Agency, Funding Councils* voor Engeland, Wales, Schotland, UCAS,

diverse onderzoeksraden). Het is een onafhankelijk orgaan, met verantwoordingsplicht aan de constituerende organisaties.

4.4 De studiekeuze-informatie nader beschouwd

Aan de hand van de onderzoeksvragen gaan we hieronder nader in op de situatie rondom studiekeuze informatie in Engeland, waarbij vooral de nieuwe situatie als uitgangspunt wordt genomen.

Hoe is de voorlichting en de informatievoorziening voor de studiekeuze geregeld?

De hierboven beschreven bestaande studiekeuze producten zijn min of meer los van elkaar tot stand gekomen, al verwijzen de websites wel naar elkaar en kan in de diepte worden doorgelikt (*Learndirect* site) om de gewenste studiekeuze informatie te vinden op het niveau van de afzonderlijke instelling/opleiding. De laatste jaren is er echter behoefte ontstaan aan aanvullende studiekeuze informatie met meer kwantitatieve en kwalitatieve gegevens over de opleidingen. Dit geïntegreerde informatiesysteem zal in de loop van 2004 zijn beslag krijgen. Informatie over kwaliteit en standaarden zal worden gepubliceerd via de HERO portal op de TQI website, de *Teaching Quality Information* (www.tqi.ac.uk).

De studiekeuze producten zoals de HE Gateway en Learndirect sites blijven echter bestaan en HERO heeft daarbij een belangrijke ondersteunende taak.

Ook kent de HERO site een link naar de Research Assessment Exercise 2001 database/website, waarop de kwaliteitsbeoordelingen van het universitaire onderzoek zijn weergegeven.

Is er overeenstemming tussen de overheid en de andere aanbieders van studiekeuze informatie?

Expliciet is de vraag gesteld of er in Engeland overeenstemming tussen de verschillende aanbieders is. Opgemerkt kan worden dat in de bestaande situatie er geen verschil van mening bestaat over hetgeen aangeboden wordt. Dit geldt met name voor de informatie via het Ministerie (DFES) aangaande de HE Gateway, Learndirect, en de informatie van scholen en

Case studies

prospectussen van universiteiten en colleges. Deze informatie is ook vrij ‘neutraal’ in de zin dat er geen sprake is van gevoelige informatie zoals kwaliteitsvergelijkingen of prestatiebeoordelingen.

Voor de rankings door de kranten en tijdschriften ligt dit anders. Universiteiten verfoeien de league tables. Ze willen niet met elkaar worden vergeleken, en zeker niet op de manier zoals de kranten dat doen. Ze hebben geen bezwaar tegen informatie op grond waarvan ze zich van elkaar kunnen onderscheiden, zoals missies of profielen, maar dat ziet men niet als vergelijking in kwalitatieve zin (zie hierna).

Ook de geïnterviewden (van HERO/ HEFCE en QAA) toonden zich vrij sceptisch over de *league tables*. Men vindt de rankings niet betrouwbaar en te weinig robuust om te voorzien in de informatiebehoefte van aankomende studenten. Het Ministerie (Dfes) toont zich echter wel voorstander van rankings vanwege het belang ervan voor individuen die meer voor hun onderwijs moeten gaan betalen en daardoor in hun gedrag steeds kritischer zullen worden en zich meer als ‘*informed consumers*’ zullen opstellen.

Over het nieuwe informatiesysteem (‘*information on quality and standards*’) kan worden vastgesteld dat de betrokken partijen - de HEFCE, QAA en de universiteiten en colleges via hun vertegenwoordigende organisatie – het in grote lijnen met elkaar eens zijn. De consultatierondes en de pilotstudie hebben daaraan ook bijgedragen. Ook de *National Union of Students* (NUS), die meer dan 5 miljoen studenten vertegenwoordigt (in het gehele VK), is nadrukkelijk betrokken bij de opzet en de verdere uitwerking van het systeem. Dit geldt voor de *Quality Assurance Framework Review Group* en de medewerking aan de student survey. Wat betreft de survey heeft de NUS wel kritiek geleverd, maar alleen op onderdelen ervan zoals over het nut van bepaalde vragen, het aggregatieniveau, validiteit en kwesties van meer procedurele aard. De NUS kan zich goed verenigen in het gehele concept en stelt zich coöperatief op. Zo heeft de NUS te kennen gegeven om in de aanbiedingsbrief van de survey het standpunt van de NUS op te nemen hetgeen studenten zou moeten motiveren mee te werken en de vragenlijst volledig in te vullen.

Wat wordt beschouwd als goede studiekeuze informatie?

In het nieuwe kwaliteitskader worden de volgende drie informatiecategorieën onderscheiden:

- (a) kwantitatieve informatie
- (b) kwalitatieve informatie
- (c) de nationale *student survey*

Ad a. Kwantitatieve informatie

Deze informatie dient te worden geleverd door HESA en omvat kengetallen betreffende:

- ingangskwalificaties
- studievoortgang en studierendement, en studiestakers (afzonderlijk na het eerste studiejaar en voor alle studie jaren)
- het niveau van de *first degree* (dus bijvoorbeeld de *Honours degree*)
- afgestudeerden: hun positie op de arbeidsmarkt of vervolgstudie, meest voorkomende soort banen waarin afgestudeerden terecht komen.

Waar van toepassing zullen de gegevens worden uitgesplitst naar voltijds en deeltijds, en naar niveau (undergraduate en postgraduate programma's voorzover geregistreerd bij instellingen). Voorts zullen gegevens op studieniveau volgens het *Joint Academic Coding System (JACS)* worden gehanteerd. Dit betreft een indeling van 19 studiegebieden met inbegrip van de standaard combinaties van deze studies. Gebruikers van de TQI website kunnen ook combinaties selecteren met inbegrip van individuele JACS studiegebieden. Bij kleine studentenaantallen voegt HESA de data samen in bredere combinaties van studiegebieden.

Case studies

Ad b: Kwalitatieve informatie

Deze zal hoofdzakelijk worden aangeleverd door de universiteiten en colleges en omvat:

- samenvattingen van de bevindingen van externe beoordelaars op programma of opleidingsniveau. Deze worden jaarlijks geproduceerd (zie voor het template Appendix C 1).
- samenvatting van de onderwijsstrategie van de betreffende instelling zoals gepresenteerd aan de HEFCE in het kader van het *Teaching Quality Enhancement Fund* programma (zie Appendix C 2).
- samenvatting van de resultaten van periodieke programma- of facultaire beoordelingen, alsmede de acties die op basis hiervan zijn genomen binnen een tijdsinterval van niet meer dan zes jaar (zie Appendix C 3).
- samenvatting van de contacten met relevante werkgevers, over hoe de instelling de behoeften en opinies van werkgevers identificeert, en hoe deze informatie wordt gebruikt om de relevantie en actualiteit van onderwijsprogramma's op peil te houden.

Voorts hebben instellingen de mogelijkheid om aanvullende informatie te leveren, zoals een uiteenzetting van de externe beoordelingsstructuur aan hun instelling en programmaspecificaties die waardevolle informatie kunnen opleveren voor aankomende studenten en werkgevers

Ad c: De Nationale Student Survey

De *National Student Survey* (NSS) wordt gezien als een essentieel element om informatie te verzamelen over de onderwijskwaliteit. Deze informatie is niet enkel bedoeld voor de aankomende studenten maar tevens voor de instellingen die daarmee feedback verkrijgen van hun studenten. De survey wordt ontwikkeld in een afzonderlijk project maar het is de bedoeling dat deze wordt geïntegreerd in de andere TQI informatie. Inmiddels is met een pilot survey onder 11 instellingen enige ervaringen opgedaan (zie <http://iet.open.ac.uk/nss/>). De survey staat gepland voor 2005. Thans zijn op basis van de pilot en een 'student feedback project' (zie de HEFC website onder publications/2003/R&D reports) enkele consultatierondes gaande over omvang en dekking van de 2005 survey, de vragenlijst,

uitvoering en administratie, en wijze van presentatie van de resultaten¹⁸. Om een beeld te geven van aard en omvang van de survey kan, afgezien van meer technische en detailpunten, een greep worden gedaan uit de voornemens tot nu toe:

- De survey dient grootschalig te worden opgezet, meer dan 250.000 studenten zullen worden bevraagd.
- Het gaat om die studenten die hun studie pas hebben afgerond dan wel bijna klaar zijn¹⁹. Waar de studieduur niet bekend is worden die studenten bevraagd die in hun vierde studiejaar zitten.
- De survey omvat alle voltijds en deeltijds studenten (undergraduate) die staan ingeschreven aan universiteiten en colleges in Engeland en Noord-Ierland. De funding council in Wales overweegt de survey ook in Wales te houden.
- Uitgesloten worden studenten in programma's die niet leiden tot de first degree, studenten die korte opleidingen volgen, en enkele andere categorieën (zoals opleidingen bekostigd door de *Teacher Training Agency*).
- Aangezien het hoofddoel is om aankomende studenten te informeren over hun studiekeuze wordt de survey op het niveau van de opleiding afgenomen. Daarbij hanteert men het *Joint Academic Coding System* (de JACs), een indeling in 19 studiegebieden, met dien verstande dat over de bruikbaarheid hiervan thans nog enige discussie gaande is. Sommigen vinden de JACs indeling te grof voor specifieke opleidingen, anderen te fijnmazig en daardoor van beperkte waarde voor studenten, in het bijzonder bij grote instellingen met omvangrijke afdelingen.
- De verwachting (opgedaan bij de pilot) is dat één enkele survey methode onvoldoende respons zal opleveren. Telefonische bevraging wordt in elk geval als een noodzakelijke voorwaarde voor het verkrijgen van een adequate respons beschouwd (als aanvulling op een web-based survey).

De vragenlijst betreft onderwerpen die direct zijn gericht op de onderwijskwaliteit.

Respondenten kunnen op een vijfpuntsschaal aangeven of ze het met een bepaalde uitspraak over verschillende aspecten van hun opleiding eens/oneens zijn, zoals over de

¹⁸ De bedoeling is dat deze consultaties worden afgerond in de zomer van 2004. Zie het document van de HEFCE: National Student Survey 2005, Consultation (www.hefce.ac.uk/pubs/hefce/2004).

¹⁹ De *Student Union* heeft opgemerkt dat daardoor de data wat gedateerd kunnen zijn: opleidingen kunnen zijn stopgezet, nieuwe opleidingen gestart, veranderingen in het docentencorps etc.

Case studies

onderwijskwaliteit, onderwijsorganisatie, het krijgen van feedback, beoordeling en toetsing, werkdruk, ondersteuning, leermiddelen (waaronder bibliotheekvoorzieningen, IT). De vragenlijst zoals gebruikt in de 2004 pilot is bijgevoegd (zie Appendix C 4).

Hoe is de kwaliteitsborging geregeld?

Voor elke van de drie hiervoor genoemde informatiecategorieën zijn checks ingebouwd die ervoor moeten zorgen dat er zo betrouwbaar mogelijke informatie wordt geleverd.

Ten aanzien van de kwantitatieve informatie (de kengetallen) zal HESA een consultatieronde houden over de gebruikte definities en omschrijvingen, over de consistentie van de data, afrondingen van getallen, bescherming van gegevens, en de behandeling van bepaalde categorieën studenten. Deze consultatieronde dient plaats te vinden alvorens de data aan HERO worden geleverd.

Wat betreft de kwalitatieve informatie worden de samenvattingen van de kwaliteitsbeoordelingen (al dan niet door de instellingen zelf opgesteld) geautoriseerd door de externe kwaliteitsbeoordelaars. De instellingen hebben via het template de mogelijkheid om op de bevindingen van de beoordelaars te reageren.

De informatie aangeleverd door de instellingen zal worden beoordeeld via de QAA audit. Als onderdeel van de instellingsaudit zal de QAA een oordeel geven over de nauwgezetheid, integriteit, compleetheid en oprechtheid van de informatie die een instelling publiceert over de kwaliteit van de onderwijsprogramma's en de standaarden die daarbij zijn gehanteerd.

Voor de student survey is een stuurgroep in het leven geroepen waar met name methodologisch geschoolde personen van universiteiten en andere organisaties deel van uit maken die de kwaliteit van de onderzoeksmethoden en statistische procedures moet bewaken.

Voor het informatiesysteem als geheel (zoals dat op de HERO website komt) zal een 'stakeholdergroep' in het leven worden geroepen met vertegenwoordigers van HEFCE, universiteiten en SCOP. De bedoeling is dat deze groep regelmatige updates van HERO krijgt voorgelegd inclusief cijfers over het gebruik van de site (aantal bezoeken), adviseert over de voortgang van de ontwikkeling van de site en over de ondersteunende dienstverlening aan

instellingen. Tevens is voorzien in een gebruikerspanel dat HERO regelmatig van feedback zal voorzien over de presentatie van de informatie en test of gebruikers hun weg weten te vinden naar voor hen relevante informatie. Voorts is HERO voornemens in 2005 een conferentie te beleggen om feedback van de instellingen te krijgen.

Tenslotte is voorzien in een evaluatie van het effect van het nieuwe regiem van QAA, het informatiesysteem TQI en de nationale student survey. Dit om na te gaan in hoeverre de gestelde doelstellingen worden bereikt, i.e. het systeem voorziet in de behoefte aan publieke informatie.

Op welke wijze komt deze informatie beschikbaar?

De informatie komt elektronisch beschikbaar via de HERO portal. HERO is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de TQI website en heeft verder tot taak om de instellingen te helpen bij het aanleveren van de informatie en om technische ondersteuning te geven.

Verder komt een extranet site met daarop veelgestelde vragen (f.a.q.), voorbeelden van samenvattingen en andere ondersteunende documentatie. HERO zal ook technische seminars voor instellingen verzorgen.

Inmiddels heeft vrijwel iedere instelling een HERO contactpersoon die verantwoordelijk is voor het leveren en updaten van materiaal voor de HERO website. Verder is het de bedoeling dat elke instelling een TQI contactpersoon en een technisch contactpersoon nomineert (kan dezelfde persoon zijn), een management contact alsmede enkele additioneel te benoemen personen voor contact met HERO die toegang hebben tot het extranet en de technische seminars. De genomineerde HERO contacten moeten de informatie van hun instelling op de TQI site bewaken en er voor zorgen dat de standaarden en protocollen zoals vastgesteld door HERO worden aangehouden.

De TQI website zal vanaf augustus 2004 operationeel zijn. Deze site wordt van groot belang geacht voor aankomende studenten die vanaf september 2006 collegegeld moeten betalen. De site zal naar verwachting deze gebruikers helpen om geïnformeerde beslissingen te maken waarbij zij zelf de instellingen c.q. opleidingen waar zij belangstelling voor hebben kunnen

Case studies

vergelijken. Andere mogelijke gebruikers zijn werkgevers, loopbaanadviseurs, ouders, en adviseurs van aankomende studenten.

Qua informatie is de TQI- website beperkt. Zo kan op de template (zie Appendix C 1) voor de kwalitatieve informatie slechts een beperkt aantal woorden worden gebruikt. Uit de pilotstudie is gebleken dat gebruikers bondige samenvattingen prefereren. Instellingen kunnen in hun samenvattingen links maken naar uitgebreidere documenten die op hun eigen websites staan (zoals audit reports, zelfstudies, programmaspecificaties etc.). Instellingen worden aangemoedigd deze informatie te koppelen aan de TQI site.

Hoe wordt ingespeeld op uiteenlopende wensen en preferenties van verschillende doelgroepen?

De laatste jaren laten een groeiende onderwijsvraag zien van met name de zogenoemde niet-traditionele studenten: 'mature students' (studenten ouder dan 21 jaar), mensen met een beroepsopleiding of andere kwalificaties, lagere inkomensgroepen, en etnische minderheden. Het beleid van de overheid is er al jaren op gericht om de participatie van deze groepen te bevorderen ('*widening participation*'). De voorkeur voor verschillende typen van instellingen en opleidingen varieert echter sterk. In het informatiesysteem worden de diverse behoeften en omstandigheden van verschillende studentgroeperingen (en hun eventuele studieadviseurs, werkgevers) erkend.

Met het zich ontwikkelende student informatiesysteem wordt ingespeeld op de uiteenlopende motivaties en behoeften. Het informatieaanbod moet met deze diversiteit rekening houden. De belangrijkste informatiebron is de website '*Aim Higher*'. Bij de verdere ontwikkeling en beheer van deze website speelt HERO een belangrijke rol

Op welke wijze worden verschillen in kwaliteit gepresenteerd?

Zoals eerder opgemerkt is het binnen TQI niet de bedoeling om de studiekeuze informatie in vergelijkende zin te presenteren. Met de kwalitatieve informatie is dat ook vrij moeilijk omdat

verschillen in kwaliteit niet eenduidig zijn. Instanties als HERO en QAA zijn heel terughoudend en stellen zich op het standpunt dat er van vergelijking door de aanbieders in het geheel geen sprake kan zijn. Zij laten het aan de gebruiker over om te beoordelen welke aspecten van belang worden gevonden voor een studiekeuze. Zo kunnen gebruikers een aantal opleidingen selecteren die min of meer gelijksoortig zijn, bijvoorbeeld qua ingangskwalificatie en vervolgens op enkele punten een vergelijking maken.

De kwantitatieve data bevatten dan ook geen prestatie-indicatoren of benchmarks. Dat neemt niet weg dat is voorzien in links naar websites die wel prestatie-indicatoren en benchmarks op instellingsniveau geven.

Van verschillende kanten is erop gewezen dat het niet veel zin heeft om ranglijsten te maken omdat het niet in ieders belang is om die opleiding te kiezen die het hoogst staat aangeschreven. Het gaat erom een geïnformeerde keuze te laten maken (*'what is appropriate for you'*). Naast het studiekeuze informatiesysteem is de UCAS-procedure bij dit keuzeproses niet onbelangrijk, omdat deze bedoeld is om de mogelijkheden van studenten en deingangseisen van de instellingen beter op elkaar af te stemmen.

Welke verantwoordelijkheden c.q. verplichtingen dragen de diverse partijen? Hoe is de financiering geregeld?

De universiteiten en colleges zijn primair verantwoordelijk voor de informatie op hun website. De *Quality Assurance Agency* ziet erop toe dat die informatie juist is en volgens het daarvoor geldende stamien (de formats) is aangeleverd.

Overeenkomstig de recente revisie van het bekostigingsmodel heeft de HEFCE het recht om financiële sancties op te leggen en zelfs de bekostiging stop te zetten wanneer een instelling er niet in slaagt tot een bevredigend resultaat in een re-audit van de QAA te komen. Dus wanneer instellingen onnauwkeurige of incomplete informatie verschaffen dan wel nalatig zijn en de tekortkomingen in een re-audit niet aan de orde stellen, kan dit financiële sancties tot gevolg hebben. Medewerking wordt dus middels het bekostigingssysteem feitelijk afgedwongen.

Case studies

Ten aanzien van de verantwoordelijkheden zijn enige vragen gerezen over de wettelijke implicaties van de TQI dataset. Dit vanwege de vele partijen die zijn betrokken bij de publicatie van de informatie, inclusief de externe beoordelaars en personeelsleden van instellingen. Juridisch advies heeft uitgewezen dat geen van de betrokken organisaties of individuele medewerkers wettelijk aansprakelijk gesteld kan worden op grond van de publicatie van de informatie, mits elke partij zich beperkt tot accurate uiteenzettingen en opvattingen die als redelijk kunnen worden gekwalificeerd.

Wat betreft de kosten kunnen de volgende indicaties worden gegeven. Op basis van de pilot studie worden de kosten voor het opstarten van TQI voor de sector geraamd tussen 4 en 7 miljoen pond (afhankelijk van welke calculatiemethode wordt gebruikt) en de kosten voor het instandhouden van het systeem 5 tot 8 miljoen. De verwachting is dat deze bedragen in de praktijk lager zullen uitvallen vanwege enkele herzieningen en de invoering van het template dat door de eenvoudige opzet voor de instellingen kostenbesparend zal zijn.

Instellingen dragen bij in de kosten door het inzetten van hun eigen personeel dat de informatie moet verzamelen en ordenen in de formats. Deze personele kosten zijn echter niet gekwantificeerd.

Daarnaast worden de kosten van de student survey geraamd op 2 miljoen.

Tenslotte werkt HERO, gesubsidieerd door de constituerende organisaties, met een budget van circa 1 miljoen op jaarbasis.

Wordt de studiekeuze informatie ook voor andere doeleinden gebruikt?

Aan accurate en up-to-date informatie over de kwaliteit en standaarden wordt veel waarde gehecht niet alleen door potentiële studenten en hun adviseurs (ouders, scholen), maar tevens door de andere stakeholders (zoals werkgevers) die geïnformeerd willen worden over de kwaliteit van het onderwijs. Kortom, om rekenschap af te leggen over de besteding van publieke middelen ('accountability functie').

De resultaten van de student survey worden behalve als studiekeuze informatiefaciliteit tevens beschouwd als een essentieel element van het herziene kwaliteitskader voor het hoger onderwijs. Dit betekent dat de informatie die de survey oplevert door de instellingen kan

worden gebruikt om hun onderwijskwaliteit te verbeteren als aanvulling op de bestaande feedback mechanismen (dus de interne kwaliteitszorg).

Zoals eerder aangegeven is het niet de bedoeling van het TQI project om tot een ranking van instellingen te komen. Ongetwijfeld zal de private markt van kranten en uitgevers deze informatie oppikken en vervolgens bewerken voor het opstellen van league tables. De betrokken partijen zijn hier minder gelukkig mee, met name niet de instellingen zelf, maar evenmin HERO, QAA en HEFCE.

Tenslotte is opgemerkt dat TQI vooral ook heel interessant is voor buitenlandse studenten die een opleiding of een deel daarvan in Engeland willen volgen. TQI beoogt ook in die groeiemarkt in een behoefte te voorzien.

Hoe is het gebruik van de internet-informatie door (aanstaande) studenten?

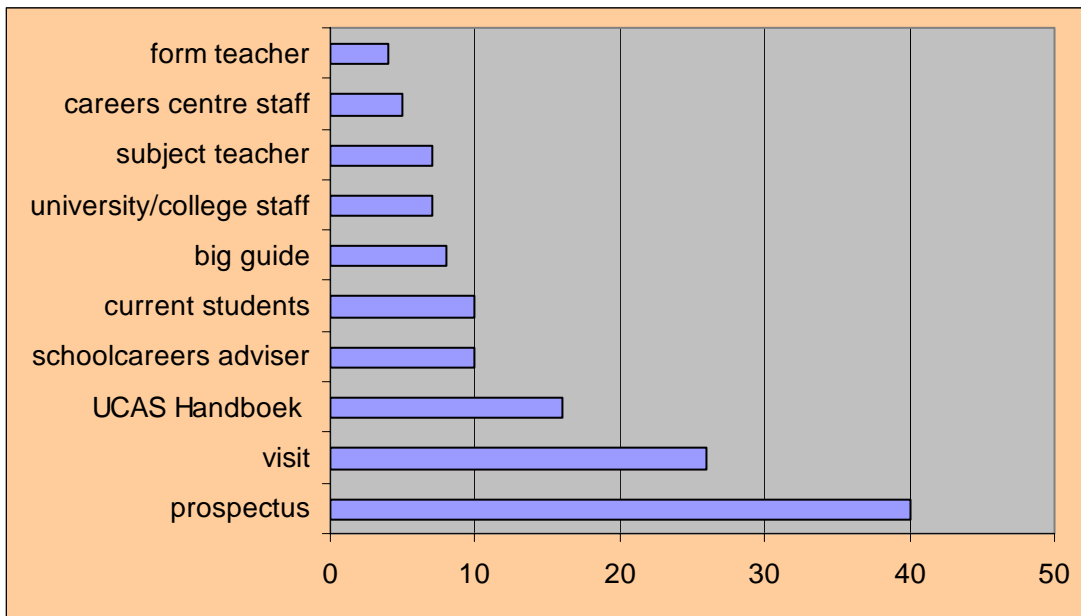
Het enige onderzoek dat hierover is uitgevoerd en waarnaar in de interviews wordt verwezen dateert uit 1999²⁰. De bevindingen zijn gebaseerd op 20.000 aanvragers voor voltijdse opleidingen, 1900 scholieren (grade 11, Engeland en Schotland) en interviews met 200 eerstejaars studenten.

Uit dit onderzoek blijkt dat verreweg het meest gebruik wordt gemaakt van de prospectussen zoals uitgegeven door de universiteiten en colleges (40%). Deze werden ook als het meest nuttig ervaren. Vervolgens bezoeken aan open dagen van instellingen (26%) en het UCAS Handboek (17%). Daarnaast spelen ‘adviseurs (variërend van ouders en vrienden en professionele loopbaanadviseurs) een invloedrijke rol in het keuzeprocess van velen. IT media zoals internet en CD Rom werden het minst gebruikt (zie figuur 1).

²⁰ Institute for Employment Studies (1999) “*Making the Right Choice: how students choose universities and colleges*”. A report to CVCP, HEFCE and UCAS. London: CVCP.

Case studies

Figuur 1: Meest bruikbare ('most helpful') informatiebron of advies (in percentages)

Bron: Institute for Employment Studies to CVCP, HEFCE and UCAS, *Making the right choice. How students choose universities and colleges*. London: CVCP 1999.

Deze bevindingen verschilden per categorie van studenten. Zo gebruikten oudere studenten een beperkter aantal bronnen en 'adviseurs' dan de jongeren (onder 21 jaar). Oudere studenten maakten minder gebruik van gidsen of open dagen, maar daarentegen meer van internet. De kwaliteitsoordelen en league tables van onderwijs en onderzoek werden niet op grote schaal gebruikt, naar verhouding meer door aanvragers met hogere cijfers (A levels) en degenen afkomstig uit de hogere sociale milieus. Deze beide groepen vonden de prospectussen wel nuttig, maar zagen deze toch vooral als promotiemateriaal van instellingen. De prospectussen bevatten weinig gedetailleerde informatie over opleidingen, terwijl daar juist veel meer behoefte aan was.

De meeste respondenten vonden het keuzeproces gecompliceerd en moeilijk. Zij wilden niet meer algemene informatie van instellingen, maar betere en minder eenzijdige informatie die meer is toegespitst op specifieke opleidingen, instellingen en aspecten van het studentenleven. Kwaliteit, i.h.b. van onderwijs, de geboden ondersteuning en faciliteiten, en de vooruitzichten op werk werden ook van belang gevonden. Niet-traditionele aanvragers, vooral oudere studenten en etnische minderheden legden meer de nadruk op reputatie en kwaliteit, alsmede

nabijheid tot de eigen woonplaats. De meer traditionele groep daarentegen zochten meer een balans tussen de academische kwaliteit en het sociale (studenten) leven.

Zoals gezegd dateert dit onderzoek uit 1999 en sindsdien heeft er geen vervolgonderzoek plaatsgevonden. Volgens de respondent van HEFCE is men met de TQI begonnen zonder eerst een goede behoeftepeiling onder de gebruikers te doen over wat voor informatie zij belangrijk vinden. Niet duidelijk is in hoeverre behoefte bestaat aan de meer gevoelige informatie over de kwaliteit van opleidingen, dan wel de andere informatie die het TQI voortbrengt. Wel is bekend dat de *Aim Higher* website druk wordt bezocht, al zegt dat niet alles over de werkelijke bruikbaarheid ervan. Alle partijen zijn vrij unaniem in hun verwachting dat de verhoging van de collegegelden de studenten steeds attenter maakt om de juiste studiekeuze te maken.

Het ligt in de bedoeling het TQI systeem na verloop van tijd te evalueren en op basis daarvan waar nodig veranderingen aan te brengen.

5 Vergelijking en discussie

In dit hoofdstuk maken we een vergelijking op hoofdlijnen van de situatie, regelingen en ontwikkelingen op het gebied van de studiekeuze informatie in de landen Australië, Duitsland en Engeland. Dit zijn de landen waarop we in de hoofdtekst uitgebreid zijn ingegaan omdat ze op grond van onze *quick scan* (zie de bijlage) konden worden aangemerkt als landen met interessante feiten en ontwikkelingen op het gebied van studiekeuze informatie. Bij deze vergelijking betrekken we tevens de situatie in Nederland. Een en ander presenteren we in paragraaf 5.1 aan de hand van een matrix, met daarin de onderzoeksvragen die in het eerste hoofdstuk zijn gesteld. Bij de matrix plaatsen we themagewijs een aantal opmerkingen, inclusief enkele van beleidsmatige aard. In paragraaf 5.2 reflecteren we op studiekeuze informatie in het algemeen, met name aan de hand van de vraag hoe studiekeuzes zouden kunnen worden verbeterd door aanbod en inhoud van studiekeuze informatie. Daarbij gaan we ook in op de vraag wat de relatie is tussen de kenmerken van (toekomstige) hoger onderwijsystemen enerzijds en de behoefte aan, respectievelijk het voortbrengen van studiekeuze informatie anderzijds.

5.1 Vergelijking

In tabel 5.1 is de situatie rondom studiekeuze informatie in Australië, Engeland en Duitsland in vergelijkende zin gepresenteerd en afgezet tegen de situatie in Nederland. De onderwerpen die in de tabel worden behandeld (de acht onderwerpen die in de linkerkolom zijn aangegeven) zijn te herleiden tot de onderzoeksvragen gepresenteerd in paragraaf 1.2. We vermelden hier met nadruk dat de tabel niet alle informatie bevat die in de voorafgaande landenhoofdstukken is gepresenteerd – we concentreren ons per land op de in het oog springende en gezaghebbende initiatieven. Voor Australië is dat de *Good Universities Guide* (inclusief de *Graduate Destination Survey* en de *Course Experience Questionnaire*: GDS en CEQ), voor Engeland het nieuwe TQI (*Teaching Quality Information*) initiatief, voor Duitsland de *Stern/CHE* website en voor Nederland de *KeuzeGids Hoger Onderwijs*.

5.1.1 Bronnen van studiekeuze informatie

De bronnen die studenten raadplegen om informatie over studies en studiekeuze te verzamelen zijn meer algemeen op te delen in de volgende drie categorieën:

1. Papieren bronnen: ('specials' van) kranten en tijdschriften, specifieke magazines, consumentengidsen, en prospectussen/brochures van hoger onderwijsinstellingen.
2. Digitale bronnen: speciale websites voor de studiekeuze, websites van de onderwijsinstellingen, cd-roms.
3. Persoonlijke bronnen: docenten, studiekeuze-adviseurs en schooldecanen, netwerk van relaties (ouders, familie, vrienden), contacten met medewerkers en studenten van de onderwijsinstellingen op open dagen, meeloopdagen en speciale voorlichtingsbeurzen.

Papieren bronnen

In *Nederland* gaat het bij de papieren bronnen om speciale uitgaven van kranten en weekbladen (Trouw, NRC, Volkskrant, Elsevier) en specifieke magazines (TKMST²¹, Beroepenkrant, SUM). Het gaat daarbij om private initiatieven. Dit geldt ook voor de *Keuzegids Hoger Onderwijs*, gemaakt door een private organisatie (tot en met 2002: het Hoger Onderwijs Persbureau, daarna: CHOICE²²) met financiële ondersteuning door het Ministerie van Onderwijs, dat ook de onderliggende enquêtes²³ subsidieert die aan de gids ten grondslag liggen. De Keuzegidsenquête begon in 1991 als een verzameling losse vragen over specifieke klachten en is in de loop van de tijd omgebouwd tot een instrument om integrale 'studentenoordelen' over opleidingen te bepalen. De gids bevat een keur aan gegevens in de vorm van *feiten* (indicatoren, profielinformatie, arbeidsmarktgegevens) en *oordelen* over opleidingen. De oordelen geven aan wat studenten en deskundigen vinden over allerlei aspecten van onderwijskwaliteit, -organisatie en -faciliteiten. De studentenoordelen zijn

²¹ Uitgever Aromedia geeft drie TKMST magazines uit, elk gericht op een specifieke doelgroep (HAVO/VWO, MBO, VMBO). Daarnaast is er een TKMST gids met een overzicht van alle opleidingen aan universiteiten en hogescholen. Ook het magazine SUM is van deze uitgever.

²² CHOICE staat voor: Centrum Hoger Onderwijs-Informatie voor Consument en Expert. Dit Centrum is een samenwerkingsverband van onderzoeksbureau *Research voor Beleid* en het *Hoger Onderwijs Persbureau*.

²³ Uitgevoerd door Onderzoeksbureau *Research voor Beleid*.

Vergelijking en discussie

gebaseerd op een studentenenquête, waarin een representatief aantal studenten per opleiding²⁴ jaarlijks wordt gevraagd naar de door hen ervaren kwaliteit van de opleiding. De beoordeelde aspecten van de onderwijskwaliteit zijn opgedeeld in 10 groepen, te weten:

(1) inhoud, (2) samenhang, (3) zelfstandig leren denken, (4) docenten, (5) roosters en tentamens, (6) studeerbaarheid, (7) voorbereiding loopbaan, (8) lesruimtes, (9) mediatheek en computers, (10) tevredenheid.

De deskundigenoordelen in de Keuzegids zijn gebaseerd op (interpretaties van) visitatierapporten.²⁵ Studenten- en deskundigenoordelen worden samengevoegd met gegevens uit andere informatiebronnen en opgeslagen in een database studiekeuze informatie die ook voor private partijen die studiekeuzeproducten willen verzorgen beschikbaar is.²⁶

Uit de drie landenstudies is gebleken dat de papieren bron die het meest wordt gebruikt het schriftelijke informatiemateriaal van de hoger onderwijsinstellingen is. Er is een groot aanbod van private studiekeuzegidsen in Engeland. In Australië zijn er veel minder (de *Good Universities Guide* is de bekendste). Beide landen richten zich sterk op de internationale studentenmarkt hetgeen een grote oplage van de gids rechtvaardigt.²⁷ In Nederland wordt de Keuzegids vooral door schooldecanen gebruikt als een gezaghebbend naslagwerk bij de voorlichting aan scholieren. In Duitsland is er geen consumentengids, maar zijn er wel enkele tijdschriften (*Stern*, *Spiegel*, *Focus*) die ingaan op de vraag wat de beste universiteit is. De

²⁴ Veelal zo'n 50 studenten per opleiding. In totaal worden zo'n 1300 opleidingen bestreken.

²⁵ In de nieuwste (2003) uitgave van de gids is de vertaling van (onderdelen van) visitatierapporten in cijfers (plussen en minnen) niet meer opgenomen.

²⁶ Er bestaan bij Aromedia plannen om in de toekomst gegevens ontleend aan de SKI database op te nemen in haar digitale studiekeuze producten. Het gaat dan om zaken als percentage vrouwelijke studenten, student/staf ratio's, rendementen en doorstroomgegevens.

²⁷ De Nederlandse Keuzegids Hoger Onderwijs heeft een oplage van rond de 4000.

ranking van de CHE, een private denktank op het gebied van hoger onderwijs, wordt jaarlijks door het tijdschrift *Stern* gepubliceerd. Deze ranking en de database die eraan ten grondslag ligt is ook via het internet toegankelijk gemaakt.

Tabel 5.1. Studiekeuze informatie (SKI) producten en –arrangementen in vier landen

Vragen	Australië	Engeland	Duitsland	Nederland
1. Bronnen van SKI en betrokken partijen	<i>Secondary ed. counselors</i> gidsen van <i>admission centres</i> brochures en open dagen van HO-instellingen websites (overheid/instelling) commerciële gidsen, zoals <i>Good Universities Guide (GUG)</i>	Brochures HO-instellingen Open dagen gids UCAS (toelatingsorgaan) websites (portals overheid en van instellingen) consumentengids	Schooldecanen en beroepsadviseurs (arbeidsbureaus) Brochures HO-instellingen Websites (federaal/deelstaat/HO-instelling) Geen keuzegidsen, wel tijdschriften Ranking CHE/Stern (digitaal en tijdschrift)	Schooldecanen, Open dagen HO-instellingen Keuzegids HO (Choice) Websites instellingen en enkele websites commerciële partijen: Schoolweb.nl, Qompas.nl Tijdschriften (o.a. Elsevier)
2. Welke studiekeuze informatie is beschikbaar?	GUG: Mix van reeds bestaande gegevens (kwalitatief, kwantitatief, evaluatief) in kader van algehele verantwoording Surveys: <i>Course Experience Questionnaire (CEQ)</i> , <i>Graduate Destination Survey</i>	TQI: Combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve gegevens (kengetallen, student survey, kwaliteitsgegevens)	CHE-ranking: Feiten en oordelen over groot aantal aspecten van opleiding en instelling (weinig over arbeidsmarkt)	In Keuzegids: onderwijskengetallen profielinformatie studentenoordelen (over kwaliteit), deskundigenoordelen arbeidsmarktinformatie

Vragen	Australië	Engeland	Duitsland	Nederland
3. Hoe is kwaliteitsborging rondom SKI ingericht?	Geen expliciete regelgeving (meeste info is onderdeel algehele verantwoording)	Consultatierondes Beoordeling door gebruikersgroep	Terugkoppeling data met instellingen <i>Fachbeirat</i> (geeft advies over methode en indicatoren) Ranking dekt niet alle opleidingen en instellingen	Kwaliteitscollege Studiekeuze Informatie Gebruikersplatform
4. Op welke (specifieke) doelgroepen ingespeeld?	Voornamelijk traditionele studenten Daarnaast: <i>overseas students</i>	Aankomende studenten Daarnaast: informatie toegesneden op bepaalde doelgroepen (i.v.m. verhogen participatie)	CHE-ranking vooral voor aankomende studenten ranking 'op maat' mogelijk en ranking voor drie studentprofielen	(aankomende) studenten schooldecanen
5. Hoe worden kwaliteitsverschillen in beeld gebracht?	GUG deelt universiteiten en opleidingen in vijf kwaliteitsgroepen in. CEQ uitkomsten bewerkt om verschillende niveaus van tevredenheid bij studenten te meten	Per instelling/opleiding is aangegeven wat de scores zijn. Geen vergelijking tussen opleidingen/instellingen (wel door kranten)	Getoond aan de hand van groot aantal (30) indicatoren. Geen totaalscore (ranglijst) per opleiding of instelling; opleidingen in drie kwaliteitsgroepen ingedeeld	Per opleiding gekwantificeerd studentenoordeel over kwaliteit (totaalscore en deelaspecten) Leidt tot ranglijsten

Vragen	Australië	Engeland	Duitsland	Nederland
6. Welke verplichtingen dragen betrokken partijen bij SKI?	Partijen hebben geen expliciete verantwoordelijkheid: Zelfregulering (meewerken is in eigen belang).	Gezamenlijke operatie van belangrijke actoren in het HO Medewerking deels afgedwongen via de bekostiging	CHE ranking door private organisatie (stichting & uitgever) Websites & portals: veelal publiek (uitvoering & voeding)	Weinig verplichtingen: SKI deels betrokken uit bestaande info-bronnen Keuzegids uitbesteed /gesubsidieerd door Ministerie OCW. Instellingen/opleidingen werken mee.
7. SKI ook voor andere doeleinden gebruikt?	CEQ ook voor interne kwaliteitszorg en (soms) personeelsbeoordelingen binnen instellingen.	Interne kwaliteitszorg van instellingen Accountability	Kwaliteitszorg en profilering van instellingen (als onderdeel van <i>Zielvereinbarungen</i> beleid)	Keuzegids is: (vooral) een consumentengids en een naslagwerk (voor studenten en studievoorlichters).
8. Gebruik van schriftelijke en elektronische SKI	Gebruik <i>Good Universities Guide</i> is matig/gering. Universitaire <i>cut-off scores</i> erg belangrijk bij aanmelding en toegang.	Onderzoek (uit 1999) wijst uit dat prospectussen het meest worden gebruikt. Open dagen.	Schriftelijke informatie van HO-instellingen en tijdschriften is belangrijkste. Internet geraadpleegd door 74% eerstejaars; rankings door 55% eerstejaars gebruikt en door 34% gewaardeerd.	Keuzegids vooral door decanen en minder door studenten (enkele procenten) gebruikt. Het studiekeuzeprogramma van Schoolweb.nl trekt gemiddeld 80.000 bezoekers per maand De studiekeuzemodule van Qompas.nl (Studeren online) heeft maandelijks 12.000 unieke bezoekers

Digitale informatie

Naast de traditionele informatiedragers als brochures en folders, die hun weg vooral vinden via de schooldecanen en voorlichtingsdagen, vormt het *internet* de belangrijkste (en snelst groeiende) informatiebron voor aankomende studenten. Digitale informatiebronnen zijn in de drie landen in ruime mate aanwezig. In enkele landen wordt getracht om met *portals* tot een stroomlijning van de informatie te komen.

Ook in Nederland zijn er speciale websites voor de studiekeuze (Qompas.nl, Schoolweb.nl, Beroepenkrant.nl, Scholieren.tv). Deze sites bieden een combinatie van voorlichting voor (aankomende) studenten en werving door onderwijsaanbieders. Aankomende studenten zien de verschillende opleidingen beschreven in termen van “toelatingseisen” tot “kansen op de arbeidsmarkt”, van “aantal uren (werk)college” tot “favoriete schoolvakken”. Voor de aankomende edities van Qompas en Schoolweb worden een aantal vernieuwingen voorzien in de weergave van de opleidingsinformatie en kan dieper worden ingegaan op verschillen tussen de onderwijsaanbieders. De Qompas en Schoolweb sites zijn private initiatieven (van Qompas BV, resp. Aromedia) die worden gevoed met inhoudelijke en financiële bijdragen van de deelnemende onderwijsaanbieders; de sites werken als het ware volgens het “Gouden Gids model.”

Behalve websites zijn er CD-roms. In Nederland distribueert Qompas jaarlijks onder de middelbare scholen zo’n 80.000 CD-roms met een studiekeuzeprogramma. De CD-rom biedt scholieren informatie bij studiekeuzes. De TKMST Cd-rom van Aromedia die gericht is op scholieren vmbo, havo, vwo en hun ouders wordt eveneens op ruime schaal verspreid (202.500 exemplaren). Beide CD-roms worden via de scholen (decanen) verspreid en in variërende mate gebruikt bij de keuze van vervolgonderwijs na het eindexamen en bij de profielkeuze/sectorkeuze na de onderbouw.²⁸ Het gebruik van de online studiekeuze-ondersteuning is sterk stijgende, hetgeen enigszins ten koste gaat van de papieren media en het CD-rom gebruik.

²⁸ Qompas kent dus een iets kleinere doelgroep dan Schoolweb: alleen de leerlingen 4/5 HAVO en 5/6 VWO. Deze doelgroep bestaat uit ongeveer 150.000 leerlingen.

Vergelijking en discussie

Net als in Nederland is in Duitsland (*Stern*), Engeland (*HERO/TQI*) en Australië (*Which Course, Which University?*) een on-line database te raadplegen waarmee gebruikers informatie over opleidingen en instellingen kunnen opvragen. De eigenaren van deze websites zijn veelal publieke organisaties (Engeland, Australië), maar er zijn ook private partijen (Duitsland, Australië) die – soms tegen betaling – hun diensten aanbieden.

Het type digitale informatie dat wordt aangeboden verschilt naar aanbieder en doelgroep. Voor de doelgroep scholieren en aankomende studenten die nog niet weten welke studie ze willen volgen wordt algemene informatie ter beschikking gesteld over het aanbod van opleidingen, over toelatingseisen, over wat je kunt worden met bepaalde opleidingen en welke opleiding je nodig hebt voor een bepaald beroep, over de positie op de arbeidsmarkt van afgestudeerden en over de mogelijkheden tot studiefinanciering. Het betreft feitelijke informatie die veelal door publieke aanbieders ter beschikking wordt gesteld.²⁹ Voor de doelgroep van de aankomende studenten die wél weten welke studie ze gaan volgen maar nog niet weten waar of aan welke instelling wordt in een aantal landen naast de algemene informatie door private aanbieders vergelijkende informatie over het studieaanbod, de kwaliteit/reputatie en overige factoren zoals studieklimaat per instelling en opleiding aangereikt.

'Persoonlijke' informatie, doelgroepen, informatie op maat

De schriftelijke of digitale studiekeuze-informatie zal in de praktijk niet altijd aan alle wensen van individuele gebruikers kunnen voldoen. Dit betekent dat het vaak noodzakelijk is dat gebruikers additionele gegevens uit *face to face* contacten of met behulp van een intermediair (bijv. een schooldecaan) verzamelen. We komen daarmee op de persoonlijke bronnen van studiekeuze-informatie: de schooldecanen, ouders, vrienden, en de persoonlijke contacten met docenten en studenten die onder andere op open dagen en beurzen tot stand komen. Wat de Nederlandse situatie betreft vervullen schooldecanen en studiekeuze-adviseurs een belangrijke rol. Ook de informatie verstrekt op open dagen van de onderwijsinstellingen en op

²⁹ In Nederland geven de studiekeuzemodules op de websites van (de *private* partijen) Qompas en Schoolweb voornamelijk informatie van beschrijvende aard. Ze fungeren daarmee grotendeels als doorgeefluik van (informatie over) de onderwijsinstellingen.

beurzen (Studie Beurs, Masterbeurs, Scope on the Globe, en de regionale beurzen: Studie en Beroep in ...) wordt door studenten gewaardeerd.

Van belang hierbij is het om op te merken dat sommige potentiële studenten nog niet weten welke studie ze gaan volgen. Anderen weten dit al wel maar nog niet waar en aan welke instelling. Zoals bekend is uit onderzoek naar het effect van financiële prikkels (studiefinanciering, collegegelden) op de studiekeuze, bezitten kandidaten uit verschillende sociaal economische klassen verschillende attitudes ten aanzien van studeren en financiën en, als gevolg daarvan, een verschillende informatiebehoefte. In het kader van deze thematiek is het interessant om op te merken dat de Engelse studiekeuze-informatie expliciet rekening houdt met de informatiebehoefte van niet-traditionele studenten, om ook via informatieverstrekking de onderwijsparticipatie vanuit ondervertegenwoordigde bevolkingsgroepen te vergroten.

Soms wordt ten behoeve van het inspelen op individuele informatiewensen gebruikgemaakt van de mogelijkheid om de aankomende student in een interactieve setting via het internet een ‘persoonlijk’ advies of een persoonlijke selectie uit de beschikbare informatie aan te reiken. De Duitse CHE/Stern ranking probeert met de internet versie van zijn database in te spelen op drie verschillende typen van studenten (zie paragraaf 3.5). In Nederland bestaan wat dit betreft ook ambities om meer studievoorzichting ‘op maat’ te bieden. De via de Qompas website aangereikte “decision tool” (*Qompas Studeren*) biedt wat dit betreft ook de nodige interactie tussen gebruiker en database.

5.1.2 Kwaliteitsverschillen

Uit onze landenstudies (inclusief die in de quick scan) is duidelijk geworden dat oordelen over de kwaliteit van individuele instellingen en opleidingen in vergelijkende zin niet gemaakt worden door publieke aanbieders. Publieke aanbieders van (digitale of schriftelijke) studiekeuze informatie richten zich meer op *feitelijke* gegevens over zaken die direct dan wel indirect met de opleidingskwaliteit te maken hebben (student/staf ratio's, andere objectieve gegevens), of geven een verwijzing naar de oordelen en uitkomsten van visitaties, studenten- en afgestudeerdenenquêtes zonder deze uitkomsten zelf nader te interpreteren.

Vergelijking en discussie

Sommige private aanbieders van studiekeuze informatie zijn minder terughoudend wat betreft het leveren van vergelijkende informatie ten aanzien van de onderwijskwaliteit. Uitgevers van studiekeuzegidsen, kranten en tijdschriften met studiekeuze informatie (voorzover zij niet van de inkomsten en opdrachten van de onderwijsinstellingen afhankelijk zijn) zijn sterker geïnteresseerd in onderlinge vergelijkingen (rankings) en het uitvergrooten van verschillen – zonder daarbij veel aandacht te besteden aan de vraag of die verschillen statistisch wel significant zijn. We kunnen hier verwijzen naar de reeds genoemde consumentengidsen en tijdschriften van commerciële uitgevers. Een voorbeeld: De Duitse CHE/Stern website vergelijkt opleidingen op meerdere aspecten en presenteert onder meer een ranking waarin opleidingen zijn ingedeeld in groepen met hoge, gemiddelde en lage kwaliteit. Daarbij worden geen ranglijsten met een ‘hitnotering’ gemaakt zoals in de Verenigde Staten gebruikelijk is. De nieuwe *Teaching Quality Information* (TQI) website/database die in Engeland in de steigers staat is een publiek initiatief, gesteund door alle belangrijke actoren in het hoger onderwijs. De voorziening heeft niet als doel opleidingen of instellingen onderling te vergelijken/ranken qua kwaliteit – dit wordt aan de gebruikers (studenten, kranten) zelf overgelaten. Per instelling of opleiding wordt aangegeven wat de scores zijn op indicatoren en enquêtevragen naar de onderwijskwaliteit. De TQI omvat ook verwijzingen naar en samenvattingen van kwaliteitsrapportages. In Australië is het aanbod van informatie over de onderwijskwaliteit relatief beperkt. De *Course Experience Questionnaire* en de *Graduate Destination Survey* bieden weliswaar vergelijkende (kwaliteits-)informatie per opleiding, maar de manier waarop uitkomsten door commerciële aanbieders worden vertaald in rankings leidt bij sommige partijen tot twijfels over de waarde van de ranking en de relatieve posities die afzonderlijke instellingen ten opzichte van elkaar innemen.

5.1.3 Kwaliteitsborging van de informatie

Aanbieders van studiekeuze informatie treffen uiteenlopende maatregelen om de kwaliteit van de studiekeuze informatie en de onderliggende gegevens en methodes te borgen. In Nederland kennen we het door het Ministerie van OCenW ingestelde Kwaliteitscollege Studiekeuze Informatie. Dit is een adviescommissie met vier onafhankelijke experts die toezien op de kwaliteit van het verzamelen, consolideren en verspreiden van studiekeuze informatie in het kader van het Choice project. Het verzamelt tevens signalen (of laat deze verzamelen) over de maatschappelijke behoefte en het draagvlak voor specifieke studiekeuze informatieproducten. Daarnaast is er een Gebruikersplatform. Dit platform geeft gebruikers van studiekeuze informatie de mogelijkheid om vanuit het perspectief van de (aanstaande) student en de begeleiders van het studiekeuzeproces advies te geven over verbeteringen in de informatiesystemen. In het Gebruikersplatform zijn vertegenwoordigd de Nederlandse Vereniging van Schooldecanen (NVS), het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO), de Landelijke Studenten Vakbond (LSVb), de Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB) en het Landelijk Actie Comité Scholieren (LAKS). De onderwijsaanbieders zijn (bijvoorbeeld via VSNU en HBO-raad) niet vertegenwoordigd. Via andere kanalen zijn universiteiten en hogescholen (inclusief de aangewezen instellingen) wel betrokken bij het denken over de aanlevering van en definitie van gegevens die relevant kunnen zijn bij studiekeuzeprocessen.

Ook in Duitsland is door de CHE een adviesraad (*Fachbeirat*) ingesteld om de kwaliteit van de methode en de indicatoren te toetsen en waar nodig voor vernieuwing te zorgen. In Nederland zijn met de start van het door Choice uitgevoerde SKI project door de uitvoerders en de betrokken gremia de nodige vernieuwingen bepleit rondom additioneel te verzamelen indicatoren en kengetallen. We noemen in dit verband ook het commitment dat door de diverse aanwezige partijen bij een rondetafel conferentie begin 2004 is uitgesproken. Het Engelse TQI project is de uitkomst van een uitgebreide consultatie- en testperiode waarin aan verschillende partijen inspraak is geboden over de te presenteren kwaliteitsinformatie. In Australië is er geen specifieke regelgeving op het terrein van de studiekeuze informatie.

Vergelijking en discussie

5.1.4 Betrokkenheid diverse stakeholders, raakvlakken met ander beleid

Diverse partijen, al dan niet gestimuleerd door de overheid als behartiger van het algemene belang, zijn betrokken bij het verzamelen, verwerken en gebruiken van studiekeuze informatie producten. Zo is in Engeland een belangwekkend initiatief genomen waaraan door alle belangrijke actoren in het hoger onderwijs wordt meegewerkt. Dit TQI project richt zich op het samenstellen van een brede informatievoorziening aan studenten, overigens zonder dat dit tot een ranking moet leiden. Van belang wordt vooral geacht dat de zogenaamde profielinformatie goed voor het voetlicht wordt gebracht, ook omdat er aanwijzingen zijn dat studenten gegevens over de inhoud van de opleiding van groter belang achten dan detailinformatie over de relatieve positie van een instelling in een ranglijst – een gevoel dat ook in Nederland bestaat. In Engeland heeft de wetgever na overleg met het veld een reeks nauwkeurige afspraken over informatieverstrekking, definities en procedures gemaakt. In Australië bestaan er geen specifieke afspraken over het leveren van studiekeuze informatie. Informatieafspraken zijn er wel in het kader van de algemene verantwoordingsplicht van universiteiten richting overheid.

In Duitsland ligt – zoals is gebleken uit onze studie van de deelstaat Nordrhein-Westfalen – de nadruk in het beleid gericht op het verbeteren van keuzeprocessen niet zozeer op het verbeteren of uitbreiden van studiekeuze informatie. De wens tot verbetering van rendementen en verkorting van de studieduur heeft daar met name geleid tot een roep (onder meer door de *Wissenschaftsrat*) om curriculumvernieuwing in het middelbaar onderwijs, het hervormen van de toelating tot en de selectie door het hoger onderwijs en het versterken van de rol van de schooldecaan. De initiatieven op het gebied van studiekeuze informatie genomen door Stern/CHE zijn met name ingegeven door het idee dat in het Duitse hoger onderwijs meer concurrentie en profilering nodig is en dat aandacht voor *Studienbedingungen* daaraan bij kan dragen.

Het aanbod van studiekeuze informatie is in aard en omvang sterk toegenomen. Dit is voor een deel het gevolg van de toepassing van informatietechnologie waardoor gegevens sneller en breder beschikbaar zijn. Daarnaast zijn er maatschappelijke en beleidsontwikkelingen op andere terreinen die van invloed zijn op het aanbod van studiekeuze informatie. In alle onderzochte landen is de invulling van de verantwoordingsplicht (*accountability*) voor hoger onderwijsinstellingen de laatste jaren sterk veranderd, vooral op het gebied van kwaliteitszorg, accreditatie en bekostiging. Een belangrijk gevolg van die verandering is dat er veel gegevens over het functioneren van hoger onderwijsinstellingen verzameld worden. Deze gegevens komen ook – eventueel na bewerking – beschikbaar voor toepassing in voorzieningen gericht op het leveren van studiekeuze informatie. Een voorbeeld is de Australische *Course Experience* enquête.

5.2 Discussie

In het voorgaande hebben we de actuele situatie in de beschouwde landen op het gebied van studiekeuze informatie in het hoger onderwijs uitgebreid beschreven. In het resterende deel van dit hoofdstuk willen we, op grond van de daarbij verworven inzichten en onze expert opinion, reflecteren op de twee belangrijke achterliggende vragen van het onderzoek: wat is goede studiekeuze informatie, en welke partijen zijn verantwoordelijk voor het aanleveren daarvan? Deze vragen zijn, zoals is gebleken, niet eenduidig te beantwoorden. De antwoorden lijken afhankelijk te zijn van de inrichting van de hoger onderwijsstelsels en de aard van de studentenpopulatie die daarin zijn weg moet vinden. In het tweede deel van deze discussieparagraaf richten we ons daarom op de vraag “Wat is de relatie tussen de kenmerken van een (toekomstig) hoger onderwijssysteem enerzijds en de behoefte aan, respectievelijk het voortbrengen van studiekeuze informatie anderzijds?” Onze reflectie op deze thema’s heeft vooral betrekking op de toekomstige Nederlandse situatie en mondt uit in een aantal stellingen die betrekking hebben op de behoefte aan studiekeuze informatie en de vraag in hoeverre deze informatie kan bijdragen aan het verbeteren van studiekeuzeprocessen.

5.2.1 Aangrijpingspunten voor verbetering van de studiekeuze

Wat is goede studiekeuze informatie? In onze ogen is goede studiekeuze informatie die informatie die op grond van de inhoud en de wijze waarop ze wordt aangeboden de (potentiële) studenten maximaal in staat stelt om op weloverwogen wijze hun studiekeuze te maken. Deze definitie is ingegeven door de onder andere in het HOOP geventileerde wens om de rol van de student (de ‘onderwijsconsument’) op de markt voor hoger onderwijs in Nederland te versterken en de keuzes van studenten een sturende werking te laten hebben op het marktgedrag van onderwijsinstellingen. Studentenkeuzes kunnen onder meer worden versterkt als de inhoud en vorm van de studiekeuze informatie wordt verbeterd. De onderwijsmarkt wordt daardoor meer transparant voor de (aankomende) student en andere stakeholders. Een transparante onderwijsmarkt betekent dat de student gemakkelijker tot betere keuzes kan komen.

Behalve door het aanreiken van meer en betere informatie over het opleidingsaanbod zijn er nog andere aangrijpingspunten om de studentenkeuzes te versterken. In het bovenstaande is reeds de rol van de schooldecaan in het voortgezet onderwijs genoemd. Ook de bekostigingssystematiek van het hoger onderwijs, de keuzevrijheid van studenten en de inkomenspositie van studenten zijn drie onderwerpen die van invloed zijn op de studiekeuzes. Een systeem van financiering van hoger onderwijs op basis van de vraag, het opheffen van keuze- en toelatingsbeperkingen voor studenten evenals het verruimen van de studiefinanciering hebben implicaties voor zowel de studiekeuzes als de inhoud en opzet van de informatievoorziening aan studenten. Als de bekostiging middels vouchers plaatsvindt is het van belang voor een student om te weten wat hij/zij, waar en onder welke voorwaarden kan ‘kopen’ met zijn/haar voucher. Als er sprake is van verruiming in de keuzemogelijkheden – bijvoorbeeld als gevolg van het in beeld komen van private of buitenlandse onderwijsaanbieders – is wederom informatie nodig over de prijs en kwaliteit van de door deze instellingen aangeboden diensten. Als de studiefinanciering wordt verruimd is er behoefte aan informatie over de voorwaarden waaronder van deze studiefinanciering gebruik kan worden gemaakt. We gaan op deze plaats niet verder in op deze materie omdat ze enigszins buiten het bestek van onze studie valt. We concentreren ons slechts op de zaken die met informatievoorziening en -gebruik te maken hebben.

Mate van transparantie van het opleidingsaanbod

Uit de landenhoofdstukken in dit rapport blijkt dat er geen sprake is van een gebrek aan informatie over het opleidingsaanbod. Er bestaat een grote heterogeniteit aan opleidingen en een veelheid van informatie, variërend van informatie van descriptieve en objectieve aard tot informatie van meer subjectieve aard. De eerste categorie bestaat uit feiten en waarnemingen. Voorbeelden zijn beschrijvingen van opleidingen, toelatingsprocedures en studiefaciliteiten. Andere voorbeelden zijn indicatoren als staf/student ratio's, het opleidingsrendement en de gemiddelde salarissen van afgestudeerden. De categorie 'subjectieve informatie' bestaat uit oordelen van deskundigen, vrienden, bekenden en meningen van studenten over zaken als de kwaliteit en studeerbaarheid van opleidingen. Kortom, er is, zeker in vergelijking met de situatie in het verleden, eerder sprake van een overvloed aan informatie dan een gebrek aan informatie. Het gevolg daarvan is dat de markt voor hoger onderwijs niet transparant is. Een manier om die transparantie te vergroten is er voor te zorgen dat individuele studenten de informatie naar eigen inzicht en voorkeur kunnen filteren en rangschikken.

De beperkte mate van transparantie is niet alleen een gevolg van de grote hoeveelheid informatie maar ook door het tekort aan specifieke informatie, met name over de kwaliteit, studeerbaarheid en de arbeidsmarktperspectieven van opleidingen. De onderwijsmarkt is dus een onvolkomen markt; er is sprake van onvolledige informatie en een informatieasymmetrie tussen vrager (student) en aanbieder (onderwijsinstelling). In dit soort situaties is er sprake van *marktfalen*. Dit marktfalen kan leiden tot foutieve studiekeuzes – in economisch: een minder dan optimale allocatie van middelen, oftewel inefficiënties. Het aanwezige talent in een land wordt dan niet optimaal over de aangeboden opleidingsplaatsen gealloceerd. Dit heeft gevolgen in de sfeer van voortijdige uitval, omzwaai en studieovertraging. Het vergroten van de transparantie van de hoger onderwijsmarkt kan de studiekeuze verbeteren en studiekeuze informatie-systemen kunnen hierbij een rol spelen.

Verdelingsaspecten

Behalve een algemeen gebrek aan (adequate) studiekeuze informatie is er ook sprake van een ongelijke verdeling van dergelijke informatie over de verschillende sociaal-economische klassen in de samenleving.³⁰ Er zijn sterke aanwijzingen dat kinderen van ouders met een

³⁰ Zie: Callender, C. (2003), *Attitudes to debt. School leavers' and further education students' attitudes to debt and their impact on participation in higher education*. London: Universities UK and HEFCE.

Vergelijking en discussie

relatief laag niveau wat betreft inkomen en scholing minder goed geïnformeerd zijn over de kosten en baten (rendementen) van een opleiding in het hoger onderwijs. Hier heeft het marktfalen dus zijn oorzaak in de ongelijke verdeling van inkomen, kansen en informatie over de verschillende individuen in de samenleving. Dergelijke verdelingsvraagstukken en de zojuist besproken wens om inefficiënte keuzes te voorkomen vormen de twee klassieke redenen voor de overheid om te interveniëren in de markt voor hoger onderwijs. Het voorkomen van inefficiënties en het opheffen van als onrechtvaardig beschouwde verschillen tussen individuen *kunnen* een reden zijn voor de overheid om meer transparantie tot stand te brengen op de onderwijsmarkt. Met nadruk zeggen we hier ‘kunnen’, omdat het ook zo kan zijn dat in situaties van intransparantie de markt zelf een oplossing biedt, bij voorbeeld als de onvolledig geïnformeerde student de informatie die hij of zij nodig heeft om een goede beslissing te nemen betreft van een private partij.³¹ In het algemeen wordt geaccepteerd dat voor het vergroten van de transparantie aan de aanbodzijde van de onderwijsmarkt het nodig is dat studenten aan het einde van hun schoolloopbaan in het middelbaar onderwijs beschikken over een redelijk gedefinieerde en afgebakende onderwijsvraag (welk vervolgonderwijs sluit aan bij mijn talenten, interesses en ambities?). Studiekeuzes kunnen dus worden verbeterd als de aangeboden studiekeuze informatie inspeelt op de specifieke behoeften van achterstandsgroepen. Kortom, er wordt een belangrijke taak aan het middelbaar onderwijs, decanen en studiekeuze-adviseurs toebedacht. Studie- en beroepskeuzevoorlichting kan echter ook via andere, publieke en private, kanalen lopen.

Vraagzijde

Een derde aangrijpingspunt voor het verbeteren van studiekeuzes ligt niet zozeer bij de aanbodzijde van de markt als wel bij de vraagzijde. Bij alle inspanningen om studiekeuze informatie zo volledig en helder mogelijk te presenteren wordt er vanuit gegaan dat studenten hun keuzes economisch rationeel zullen maken: (potentiële) studenten zullen alle informatie in hun overwegingen meewegen en de kosten van een eventuele beslissing tegen de baten daarvan afzetten. Maar dat blijkt lang niet altijd het geval. Beslissingen worden veelal door voorafgaande beslissingen geconditioneerd, alsmede door referentiekaders die kunnen worden herleid naar het sociale milieu waar de beslisser deel van uitmaakt (zie ook onze opmerkingen over de informatieverdelingsaspecten, hierboven). Het verbeteren van keuzes door studiekeuze informatie zal dan ook moeten aangrijpen bij kenmerken van de student. Er is nog

³¹ Vergelijk het inhuren van een taxateur (of een makelaar) bij het beslissen over de aankoop van een huis.

veel onbekend over hoe een student informatie gebruikt bij studiekeuzes en wat de impact is van informatie over onderwijskwaliteit, loopbaanperspectieven, studiefinanciering, of afstand tot het ouderlijk huis. De veronderstelling van economisch rationele keuzes is moeilijk te rijmen met keuzegedrag waaruit blijkt dat veel studenten vrijwillig hun keuzeset beperken tot onderwijsinstellingen die zich op korte afstand van het ouderlijk huis bevinden. De baten en lasten op korte termijn spelen in dat geval een dermate belangrijke rol, dat de baten en lasten op de lange termijn (toekomstig inkomen, carrière perspectief) in de afweging onderbelicht blijven. Een ander voorbeeld is het gegeven dat studenten relatief weinig gebruik lijken te maken van informatie aangereikt via rankings en keuzegidsen.

Voor een deel is dit op het eerste gezicht irrationele gedrag³² terug te voeren op het slecht geïnformeerd zijn van (aankomende) studenten of aan de veelheid aan informatie waar studenten zich doorheen moeten worstelen. Dit zijn factoren die buiten de student liggen. Voor een ander deel zal onwetendheid over na te streven beroep of carrière, gekoppeld aan de wijdverbreide druk die eenieder voelt om een zo hoog mogelijke opleiding te volgen, bijdragen aan minder goed onderbouwde studiekeuzes en een mogelijke ‘mismatch’ van student en opleiding.

5.2.2 Relatie stelsel- en studentkenmerken en goede studiekeuze informatie

Met bovenstaande overwegingen in het achterhoofd moeten we ons standpunt over wat goede studiekeuze informatie is nuanceren. Als het zo is dat studenten – althans gezien vanuit het perspectief van een buitenstaander – een zekere mate van irrationaliteit vertonen in hun keuzegedrag kan dit aanleiding zijn voor de overheid om op dit gebied een ‘opvoedende taak’ op zich te nemen. Aangrijpingspunten zijn dan uiteraard het curriculum en de studie- en loopbaanadviesing in het voortgezet onderwijs. Ook de inhoud en vorm van andere bronnen van studiekeuze informatie komen echter in aanmerking. Hierbij is de vraag wederom tot waar de overheidsverantwoordelijkheid gaat en in hoeverre van private partijen en onderwijsaanbieders verwacht kan worden dat zij een deel van deze taak op zich nemen.

³² Een beslissing kan vanuit economisch gezichtspunt als irrationeel maar vanuit individueel perspectief als (subjectief) rationeel worden betiteld.

Vergelijking en discussie

Zoals reeds aangegeven in het eerste deel van dit hoofdstuk is het antwoord op de vraag wat goede studiekeuze informatie is afhankelijk van degene die deze vraag stelt en het hoger onderwijssysteem waarin deze zich bevindt. We gaan daarom hieronder in op de relatie tussen studiekeuze informatie en kenmerken van het hoger onderwijssysteem en de relatie tussen studiekeuze informatie en de gebruiker (met name de aankomende student).

Stelselkenmerken

Diversiteit

We veronderstellen dat **naarmate onderwijsstelsels gedifferentieerder worden de behoefte aan studiekeuze informatie die het voor studenten en andere belanghebbenden mogelijk maakt om opleidingen te vergelijken groter wordt**. Als instellingen zich genoodzaakt zien (al dan niet uitgedaagd door de politieke context³³ en marktomstandigheden) om zich meer te profileren op de opleidingenmarkt zal de diversiteit in het systeem toenemen. Daarmee neemt ook de intransparantie in het systeem toe. Omgekeerd, als de noodzaak tot profilering minder is zal ook de diversiteit en daarmee de noodzakelijke omvang van de studiekeuze informatie minder snel toenemen. Naarmate de hoger onderwijsinstellingen in Nederland zich meer willen/moeten profileren zal er meer behoefte zijn aan samenvattende en vergelijkende informatie. Mede als gevolg van het (internationale) onderwijsbeleid waarin thema's als differentiatie, marktwerking en deregulering centraal staan mag verwacht worden dat de Nederlandse onderwijsmarkt voor de deelnemers minder transparant zal worden en er een groeiende behoefte zal zijn niet alleen naar een overzicht van het aanbod van opleidingen, maar ook van de kwaliteit/prijsverhouding ervan en de arbeidsmarktperspectieven.

De tendens tot profilering leidt tot een intensivering en professionalisering van de wervingsactiviteiten van hoger onderwijsinstellingen. Hoewel dit voor de aanstaande student het voordeel heeft dat er meer informatie beschikbaar komt, brengt dit tevens het gevaar met zich mee dat de informatievoorziening door instellingen (in hun jacht naar studenten) te eenzijdig en gekleurd zal worden. Hoewel vrijheid van keuze en meningsuiting cruciaal zijn in een democratie, bestaat er het gevaar van desinformatie en misleiding. Op sommige markten wordt dan ook geaccepteerd dat publieke autoriteiten de verantwoordelijkheid nemen om de consument te beschermen en toe te zien op de informatie geleverd door de

producenten. Dit neemt vaak de vorm aan van een algemeen systeem van toezicht en niet zozeer een gedetailleerde controle van elk onderdeel van de verstrekte informatie. Een en ander kan gestalte krijgen in een onafhankelijk orgaan dat de informatievoorziening ofwel ter hand neemt ofwel controleert. Een faciliterende rol voor de overheid lijkt dan op zijn plaats. We komen hieronder op dit thema terug.

Selectie

Een belangrijk systeemkenmerk is de mate van selectiviteit van het stelsel. Selectiviteit heeft hier betrekking op de mogelijkheden die instellingen hebben om studenten te selecteren/weigeren. De veronderstelling is dat **naarmate de selectiviteit binnen het stelsel groter is, informatie over toelatingscriteria en -normen voor afzonderlijke opleidingen door aankomende studenten van groter belang wordt geacht**. In het Australische systeem, dat als selectief kan worden gekenschetst, zien we dat informatie over toelatingscriteria en selectienormen van groot belang is voor aankomende studenten. In andere, meer gesloten hoger onderwijssystemen zoals het Engelse en Amerikaanse hoger onderwijs, zijn gegevens over toelatingscriteria, karakteristieken van de ingeschreven studenten en het percentage van de aanmeldingen dat wordt toegelaten een belangrijk onderdeel van de informatie die individuen van dienst is bij het maken van hun keuze voor de instelling of de opleiding die het best past bij hun preferenties en capaciteiten. De mate van selectiviteit fungeert in Australië, Engeland en de VS als een kenmerk van de kwaliteit van de instelling.

In Duitsland is, net als in Nederland, de mate van selectiviteit zeer beperkt. Informatie over toelatingscriteria en –normen is in deze landen dan ook nauwelijks relevant. Voor Nederland mag echter worden verwacht dat in de toekomst de hoger onderwijsinstellingen een deel van hun studenten gaan selecteren aan de poort. Verondersteld mag worden dat selectie studenten aanspoort tot een bewustere studiekeuze. Dit zal betekenen dat informatie over toelatingscriteria en –normen per instelling en opleiding ook in Nederland belangrijker wordt.

³³ Zie de beleidsvoornemens die in het recente HOOP zijn uitgesproken.

Vergelijking en discussie

Eigen bijdragen

De directe kosten voor de onderwijsdeelnemer vormen een tweede belangrijk stelselkenmerk dat van invloed kan zijn op de behoefte aan studiekeuze informatie. De directe kosten bestaan uit collegegelden en de kosten voor levensonderhoud.³⁴ Hier veronderstellen we dat **bij hoge directe kosten de behoefte aan studiekeuze informatie groter zal zijn dan bij lage directe kosten**. Als de student zelf een groot deel van de kosten moet dragen zal hij of zij ook zelf meer de gevolgen voelen van een minder goede aansluiting tussen opleiding en capaciteiten, c.q. interesses. De mismatch kan leiden tot vroegtijdige uitval of omzwaai. Studenten (en/of hun ouders) zullen dat risico willen beperken door meer informatie over de opleidingen te verzamelen en te gebruiken bij het onderbouwen van studiekeuzes. In landen waar studenten (of hun ouders) een hogere eigen bijdrage aan de kosten van het hoger onderwijs moeten opbrengen mag verwacht worden dat onderwijsdeelnemers zich meer kritisch zullen opstellen. In dergelijke systemen is – zo is ons gebleken – veel minder discussie over mismatch en studiekeuze informatie. Voorbeelden zijn het Australische en Amerikaanse hoger onderwijssysteem.

Arbeidsmarktinformatie

Aankomende studenten zullen zoeken naar marktsignalen die impliciet de waarde van een opleiding reflecteren. Krijgen afgestudeerden van instelling X een goed betaalde baan? Vinden ze snel een passende baan? Dergelijke arbeidsmarktinformatie is voor veel aankomende studenten van veel meer belang dan de vraag wat de gemiddelde groeps grootte is of hoeveel interactie er plaatsvindt tussen student en docent.³⁵ De arbeidsmarktinformatie zal in de toekomst niet alleen meer op diploma's zijn ingericht, maar meer en meer op competenties van afgestudeerden. Waar kunnen afgestudeerden met de verworven competenties op de arbeidsmarkt uit de voeten? Arbeidsmarktinformatie gerangschikt naar diploma's en competenties zal in de toekomst ook gewenst zijn in verband met het toenemend belang van levenslang leren.

³⁴ Waaronder kosten voor vervoer en huisvesting

³⁵ In de VS betalen studenten aan Harvard een collegegeld van meer dan \$30.000 terwijl ze in hun eerste jaar regelmatig in groepen van 700 studenten worden ondergebracht bij een vak als *Introductory Economics*. Harvard heeft van de private topuniversiteiten in de VS de hoogste gemiddelde groeps grootte. Harvard professoren worden regelmatig bekritiseerd om hun hoorcolleges. Toch willen erg veel studenten graag aan Harvard studeren.

Gebaseerd op dergelijke arbeidsmarktinformatie vormen aanstaande studenten zich een beeld van hun salaris en beroep na afstuderen. Als de netto contante waarde van de toekomstige verdiensten hoger is dan die van de private kosten van een opleiding (collegegeld plus gederfd arbeidsinkomen gedurende de studie) zal de beslissing om een dergelijke opleiding te volgen meer aantrekkelijk zijn. Dit is kort gezegd wat de *human capital* theorie ons leert over de studiekeuzes. Cruciaal hierin is de kans op werk en de te verwachten beloning. Deze informatie over de toekomstige arbeidsmarkt en de aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt is echter in hoge mate onzeker. Vanwege de dynamiek in de economie en de samenleving als geheel wordt door aanstaande studenten dan ook vaak slechts een beperkte waarde gehecht aan dergelijke arbeidsmarktinformatie. De informatie verouderd snel en bovendien zijn er niet altijd duidelijke relaties tussen opleiding en beroeps- en functievelden. Dit neemt niet weg dat arbeidsmarktinformatie wordt beschouwd als een belangrijk onderdeel van de studiekeuze informatie en het ook steeds meer in voorlichtingsmateriaal, websites en keuzegidsen is opgenomen. **We veronderstellen dat als de directe kosten (in de vorm van collegegelden) hoger worden de behoefte aan informatie over de opleidingsbaten (in termen van arbeidsmarktinformatie) groter zal worden.**

Kwaliteitsoordelen

Eenzelfde veronderstelling kunnen we maken ten aanzien van de relatie tussen de hoogte van de directe kosten en de behoefte aan informatie over de kwaliteit van opleidingen. In het algemeen wordt het meewegen van informatie over de opleidingskwaliteit gezien als een onderdeel van een rationeel studiekeuzeproces. Kwaliteitsoordelen bestaan in verschillende soorten en maten – uiteenlopend van oordelen van visitatiecommissies tot informele kwaliteitsoordelen gebaseerd op eigen waarneming van de student, zijn familie, vrienden of kennissen. Er blijkt echter weinig consensus te bestaan over de meting en presentatie van kwaliteit(verschillen) van opleidingen. Zo is uit de controverses rondom rankings in Duitsland, Engeland, Australië en de VS gebleken dat private rankings die instellingen rangschikken naar de kwaliteit van hun opleiding altijd worden bekritiseerd op het punt van de factoren die wel of niet in beschouwing worden genomen. In Engeland is daarom door de overheid het initiatief genomen om in samenwerking met de instellingen een studiekeuze informatiesysteem (TQI) op te zetten dat op voldoende steun van de instellingen kan rekenen.

Vergelijking en discussie

De instellingen zijn als het ware de eigenaar van het systeem – ze onderhouden het systeem en zorgen voor up to date informatie.

Studentkenmerken

Naast de kenmerken van hoger onderwijsstelsels en veranderingen daarin zullen ook kenmerken van de (potentiële) studentenpopulatie en veranderingen daarin van invloed moeten zijn op de vorm en inhoud van studiekeuze informatie. We komen hiermee op het onderwerp ‘studiekeuze informatie op maat’. Het maakt immers uit in welk stadium van het studiekeuzeproces de student zich bevindt, welke vooropleiding hij/zij reeds heeft genoten en uit welk milieu hij/zij afkomstig is. We hebben gezien dat in Nederland private partijen als Aromedia en Qompas zich op de uiteenlopende segmenten in de markt richten met verschillende producten (tijdschriften, websites, voorlichtingsbeurzen).

In de studentenpopulatie doen zich een aantal belangrijke veranderingen voor. Deze zijn deels demografisch bepaald en hebben deels met economische en sociaal-culturele ontwikkelingen (individualisering, stijging van de welvaart, informatisering, globalisering, veranderingen in de economische sectorstructuur) te maken. Er zijn echter ook beleidsmatige factoren die een rol spelen en die – in Nederland, maar ook in andere landen – tot gevolg hebben dat de studentenpopulatie heterogener wordt. Hierdoor kan de studiekeuze informatie niet meer alleen op de gemiddelde student worden afgestemd.

Een actief deelnamebeleid zien we (aangekondigd) in het VK, Australië en Nederland. In Duitsland zijn er vooralsnog geen duidelijke signalen van een zich ontwikkelend deelnamebeleid. In het VK is het deelnamebeleid voor een belangrijk deel gericht op het vergroten van de toestroom van zogenaamde niet-traditionele studenten (‘widening access’). Daarmee moeten we denken aan ‘oudere’ studenten en studenten uit achtergestelde bevolkingsgroepen. Ook in Nederland zijn er (recente) plannen om het hoger onderwijs toegankelijker te maken voor nieuwe groepen (jongeren onder de 21 jaar zonder vwo-diploma, mbo 3-niveau studenten die verpleegkunde hebben gedaan, studenten die via een bijspijkerprogramma een technische opleiding willen volgen).

Eén van de voorwaarden om die studentgroepen te trekken is het verstrekken van voor hen relevante informatie op een wijze die het meest aansluit bij hun ervaringen en verwachtingen.

Uit de ervaringen in het buitenland is niet duidelijk geworden welke informatie specifiek voor deze groepen relevant is. Over de wijze waarop de informatie moet worden gepresenteerd zijn wel aanwijzingen te vinden. Allereerst kunnen we aannemen dat het **gebruik van persoonlijke informatie zoals door bijvoorbeeld schooldecanen verstrekt voor oudere studenten niet relevant is**. Verder wordt het zoals blijkt uit de VK-ervaringen **belangrijker om op individuele informatiewensen in te spelen door interactieve settings via internet te ontwikkelen**. De interactie maakt het mogelijk dat de studiekeuze wordt versterkt. Internet lijkt derhalve vooral het medium te zijn waarmee studiekeuze informatie ‘op maat’ bij de potentiële student terecht kan komen. Het medium stelt de gebruiker in staat de kosten van het verzamelen van informatie beperkt te houden. De aanbieders van informatie hebben dankzij internet de beschikking over een technologie die het, in vergelijking met gedrukte media, gemakkelijker maakt om de inhoud van de informatie te verversen en door te kunnen verwijzen naar onderliggende databases of bronnen waar meer achtergrondinformatie (bijvoorbeeld over de onderbouwing van accreditatieoordelen – de methode, de onderliggende deeloordelen en gegevens) kan worden gevonden. Ten aanzien van de accreditatie in Nederland merken we hierbij op dat NVAO in haar accreditatieoordeel over een opleiding niet alleen een algemeen kwaliteitsoordeel velt maar ook aandacht kan besteden aan het onderscheidend profiel van een opleiding. Dergelijke informatie kan op termijn een onderdeel zijn van de studiekeuze informatie.

5.2.3 Verantwoordelijkheden

Tot nu toe hebben we ons in onze reflectie bezig gehouden met de vraag welke informatie als goede studiekeuze informatie kan worden aangemerkt. In deze paragraaf gaan we in op de vraag wie verantwoordelijk is voor het definiëren, controleren en publiceren van de informatie die aan aankomende studenten wordt verstrekt over het hoger onderwijs: de partijen in de publieke sector en/of de private sector.

In Engeland acht de overheid zich verantwoordelijk voor het aanleveren van gezaghebbende studiekeuze informatie, mede omdat in de onderwijssector zelf het gevoel leeft dat de gidsen die door de private sector worden gepubliceerd als additionele informatiebronnen voor studenten moeten worden beschouwd die vaak op relatief grofmazige prestatieindicatoren en onduidelijke criteria zijn gebaseerd. Het Engelse TQI systeem, dat in samenspraak met de instellingen is ontwikkeld, is bedoeld om meer objectieve informatie te leveren. Een

Vergelijking en discussie

belangrijk argument hiervoor is dat veel van de informatie die wordt gepresenteerd eigendom is van de instellingen – hoewel deze uiteraard de plicht hebben om deze informatie te openbaren en rekenschap af te leggen over hun daden en prestaties aan de overheid, de subsidieverstrekkers (*funding councils, research councils*) en andere belanghebbenden.

Wat de exacte rol van de overheid moet zijn in het (doen) opzetten van een studiekeuze informatie systeem is voor een belangrijk deel afhankelijk van de actuele problemen ('marktfalen') die zich voordoen (mate van inefficiënties, verdelingsproblemen – zie hierboven) en de politieke beleidsagenda. In dit verband is wel eens opgemerkt dat publieke instanties er weliswaar verantwoordelijk voor zijn dat alle restaurants hygiënevoorschriften in acht nemen maar niet verantwoordelijk moeten zijn voor het publiceren van een gids die het publiek vertelt waar het meest smakelijke eten wordt geserveerd. Overigens bestaat er reeds een zekere mate van kwaliteitsregulering in het hoger onderwijs vanwege het feit dat nationale autoriteiten vaststellen welke (erkende, geaccrediteerde) hoger onderwijsinstellingen academische graden mogen verstrekken en dus voldoen aan gegeven standaarden.

In de door ons beschouwde landen is een groot aantal private partijen actief die zich met de voortbrenging van studiekeuze informatie bezighouden. Deze partijen kunnen verschillen in missie of doelstelling. Zo zijn er uitgevers die om journalistieke redenen informatie over opleidingskenmerken (met name -kwaliteit) en arbeidsmarktgegevens per opleiding publiceren. Ze willen zo lezers (kopers, bezoekers) van hun media (tijdschriften, websites) trekken en aldus inkomsten genereren. De voorbeelden (onder andere Elsevier, Stern) zijn in de vorige paragrafen en hoofdstukken gegeven.

Daarnaast zijn er private organisaties die studiekeuze informatie aan meer of minder breed afgebakende doelgroepen aanbieden. Deze organisaties komen in twee soorten: (a) de door de overheid ondersteunde partijen (in Nederland bijvoorbeeld CHOICE), en (b) door de onderwijsaanbieders ondersteunde partijen (voorbeelden: Qompas, Aromedia). In het eerste geval is het de overheid die een groot stempel op de geleverde diensten drukt om verspreiding, gebruik en inhoud van de diensten te beïnvloeden. Dit gaat gepaard met voorwaarden die aan de subsidie zijn verbonden – zoals de eis dat de gebruikte informatie wordt getoetst of gecontroleerd door onafhankelijke partijen of de verstrekkers van de

informatie zelf, of dat de subsidie voor welomschreven doelen wordt ingezet (bijvoorbeeld het maken van een meerdimensionale ranking of verstrekking ‘op maat’), dan wel dat bepaalde targets (bijvoorbeeld qua bereik) moeten worden gehaald.

In geval de private aanbieders van studiekeuze informatie in grote mate van de inkomsten en opdrachten van (hoger) onderwijsinstellingen afhankelijk zijn zullen hun klanten geneigd zijn de verspreiding van de voor hen welgevallige informatie te benadrukken en onwelgevallige informatie tegen te houden. De private partijen zullen trachten de gegevens van de studenten die van de studiekeuze informatie gebruikmaken te gelde te maken op andere manieren – met de gegevens kan marktonderzoek voor onderwijsaanbieders worden gedaan of kunnen advertentie- en andere inkomsten worden binnengehaald. Kortom, de private partijen zullen een balans zoeken tussen het zo klantgericht mogelijk bedienen van de markt met studiekeuze-informatie en het behalen van een voordelig bedrijfsresultaat. De uitkomst van deze afweging kan voor veel studenten nuttige informatie opleveren over inhoud, kosten en baten van opleidingen – zelfs in vergelijkende zin (zoals de Qompas online studiekeuze module en wellicht binnenkort de nieuwe Schoolweb tegenhanger) – maar leidt niet noodzakelijkerwijze tot een informatieaanbod dat alle aspecten van opleidingen dekt. Het belang van studenten, onderwijsaanbieders en schooldecanen zal altijd worden afgewogen tegen het eigen, bedrijfseconomisch belang.

Vergelijking en discussie

Ondanks het ruime aanbod van studiekeuze informatie is men in Nederlandse, Engelse en (in mindere mate Duitse en Australische) beleidskringen van mening dat gezaghebbende, op aankomende studenten gerichte informatie over de kwaliteit, studeerbaarheid en arbeidsmarkteffect van opleidingen in vergelijkende zin ontbreekt. Rankings lijken aan dit doel niet te kunnen beantwoorden. Zo worden de Britse en andere (vaak Angelsaksische) rankings fel door de instellingen bekritiseerd om hun methodologie en eenzijdigheid.

Desalniettemin is men in Nederlandse beleidskringen van mening dat informatie over de meervoudige aspecten van opleidingskwaliteit beschikbaar moet zijn ter versterking van de keuzeprocessen bij de student en het verbeteren van de allocatie op de hoger onderwijsmarkt.

Het wordt als een publieke verantwoordelijkheid beschouwd dat vergelijkende informatie over de kwaliteit, studeerbaarheid en arbeidsmarkteffecten van opleidingen beschikbaar komt. Hoe deze publieke verantwoordelijkheid wordt ingevuld (middels een toezichthoudende, dan wel een meer actieve rol) is afhankelijk van de wijze waarop en de mate waarin de private partijen in deze informatie voorzien.

Appendices

Appendices bij Australië

Appendix A 1

Good Universities Guide (2004) ranking categories

Key ratings and comparisons

[Date established as a university](#)

[Prestige](#)

[Student demand - Graduate](#)

[Research grants](#)

[Research intensity](#)

[Non-Government Earnings](#)

Access and Equity

[Entry flexibility - Graduate](#)

[Entry flexibility - Postgraduate](#)

[Indigenous participation](#)

[Gender balance - Graduate](#)

[Gender balance - Postgraduate](#)

[Proportion given credit for TAFE studies - Graduate](#)

[Proportion admitted on basis of experience - Postgraduate](#)

[Proportion with HECS places available - Postgraduate](#)

Who's There

[Higher education - Graduate](#)

[Higher education - Postgraduate](#)

[Number from abroad - Graduate](#)

[Number from abroad - Postgraduate](#)

[Proportion external students - Graduate](#)

[Proportion external students - Postgraduate](#)

[Proportion part time students - Graduate](#)

[Proportion part time students - Postgraduate](#)

[School leavers - Graduate](#)

[Proportion of students over 25 - Graduate](#)

[Number of Postgraduate students - Postgraduate](#)

The Experience

[Graduate rating - Graduate](#)

[Postgraduate rating - Postgraduate](#)

[Student-staff ratios](#)

[Staff qualifications](#)

[Cultural diversity - Graduate](#)

[Cultural diversity - Postgraduate](#)

Appendices

Graduate Outcomes

[Getting a job - Graduate](#)

[Getting a job - Postgraduate](#)

[Graduate starting salary - Graduate](#)

[Graduate starting salary - Postgraduate](#)

[Total graduate outcomes - Graduate](#)

[Total graduate outcomes - Postgraduate](#)

Appendix A 2

Typical description of programs provided by the Good Universities Guide (2004)

What you can expect from undergraduate study in Accounting

Specialisations you can do

What you're in for

Accounting is an ancient profession, descending from clerks who kept the financial records of Italian city-states in the 13th and 14th centuries. The origins of accounting in Australia seem less romantic. One historian has reported that the first members of our branch of the profession were embezzlers, thieves and murderers.

Most jokes about accountants put grey, boring people in grey, boring suits. Accountants do have to be accurate with numbers and in the advice they give to people doing their tax returns or trying to work out how their business is going, but the profession has been working to liven up its image. In some kinds of accounting (there are many specialisms, such as taxation, cost accounting, budget accounting, auditing and insolvency, and business recovery) there is room for flair, skill in doing deals, getting on with people and thinking in big strategic terms. Women undertaking accountancy courses has steadily increased and now over half of the 20 000 or so accountancy students are female.

You do not have to do your first degree in accounting to be an accountant — see the *Good Universities Guide to Postgraduate and Career Upgrade Courses in 2004* for 'conversion' courses for graduates in other disciplines. Nor do you have to go to university to make a start, although those holding only a VET qualification are generally not regarded as professional 'accountants'. There are VET courses in related areas such as book keeping from certificate level up, and some VET diploma courses count for credit toward a university degree.

There are many accounting courses to choose from, but because they are all accredited by the professional associations of accountants (details below), courses are much the same no matter where you do them. All courses tend to be technical and to have a lot of compulsory units, with some space left for specialisations in areas such as banking, credit management, financial institutions, auditing, taxation, etc. Accrediting bodies are trying to broaden the curriculum. Increasing numbers do double degrees, which combine accounting with, for example, law, arts or computing. A few universities offer 'co-op' courses, which include work experience plus a 'stipend' (living allowance) while you study. Competition for these is hot.

Courses at the older universities tend to be less 'applied' than at the newer ones, but are a better preparation if you think you might do a research degree later (though few do). There is a big range of cut-offs. Some courses specify prerequisites such as maths and/or English. The VET diploma courses are more practical than those in universities. As one new uni graduate told us, 'The people in my firm who went to TAFE know a lot more of the practical side than I do'.

HECS payments for courses in this field are typically at band 2 (\$5242 a year, the middle rate). But note that HECS is charged against each semester unit, and if a course includes semester units from higher or lower HECS bands the total for a year may be more or less than \$5242.

For information about what graduates think of their courses and about careers and career prospects, see 'Your prospects and Is it worth it?', below. Other fields of study likely to appeal to someone interested in accounting include business and management, and economics.

On average, how tough is it to get into Accounting courses?

Appendices

Very Easy | ★ Easy | Average | Tough | Very Tough

Who does undergraduate courses on Accounting?

Number of students	20676
Percent of students over 25 years	29%
Percent of students from non-English speaking backgrounds	39%
Number of international students	5075
Percent studying part time	29%
Percent studying externally	15%
Percent women	56%

Tuition costs

Average tuition fees for international students **\$38,683.38** per annum

Graduates views of the course experience

Teaching quality	★
Development of generic skills	★
Overall satisfaction	★★★

Your prospects

Accounting is one of the most 'enclosed' professions. Becoming a professional accountant requires more study after graduation and doing your time working under supervision to qualify for membership of one of the two professional associations (CPA Australia and the Institute of Chartered Accountants in Australia, ICAA). The starting salary for recent graduates is around \$35 000 and employment prospects are very good. Bear in mind the VET option. In 2001, around 15 per cent of accounting graduates went on to further study before seeking full-time employment.

What salary can I expect?

Graduate starting salary **\$34,930.00**

Will I get a job?

Percentage of people looking for job who did not find full time work four months after graduation 7%

Where graduates go when they do get jobs:

Public sector	11%
Private sector	29%
Private practice	47%
Overseas	11%

Will I need to go on to further study?

How many graduates immediately go on to further study? 15%

How does Accounting compare with other fields of study?

Click [here](#) to compare Accounting with the other 29 fields of study.

What courses are available in Accounting?

Click [here](#) for TheGoodGuides Courses Search. Then select Accounting as your field of study. This will provide you with a list of all the Accounting courses on offer.

How difficult is it to get into undergraduate courses in Accounting?

Click [here](#) for entry toughness to non-combined courses.

Do institutions differ in how they teach Accounting?

Yes. The following 106 campuses all provide Accounting courses. Click on the campus name to find out more about the individual campuses. Click on the University name to see how their Accounting courses rate and compare.

Appendices

Appendix A 3

Course Experience Questionnaire

COURSE EXPERIENCE QUESTIONNAIRE

The purpose of these questions is to collect graduates' perceptions of their university study experience. Please complete the following questions on the basis of your most recent program of study.

The term 'course' in this context refers either to the degree you have just completed or to the major field/s of study which made up that degree.

If you have completed a degree in a single major or field of study only (for example, medicine, engineering, architecture, pharmacy, education, law, physiotherapy), please use the left hand column of numbers only (headed "Major 1"). Name the field to which your responses apply (please write on the dotted line) and circle your responses to the statements below.

If you completed a double degree (such as arts/law or commerce/law) or a double major (for example, English and history, computer science and mathematics, psychology and sociology, biology and zoology), please use both columns of numbers. **Name one field at the top of each column** (please write on the dotted line) and circle your relevant response to the statements below.

Major 1
[please write on dotted line below]

Major 2
[please write on dotted line below]

CEQ major 1 code
office use, 200-205

CEQ major 2 code
office use, 206-211

Strongly disagree

Strongly agree

Strongly disagree

Strongly agree

The staff put a lot of time into commenting on my work	1	2	3	4	5	220	1	2	3	4	5	269
I found my studies intellectually stimulating	1	2	3	4	5	221	1	2	3	4	5	270
The teaching staff normally gave me helpful feedback on how I was going	1	2	3	4	5	222	1	2	3	4	5	271
The course helped me develop my ability to work as a team member	1	2	3	4	5	225	1	2	3	4	5	274
I found the course motivating	1	2	3	4	5	226	1	2	3	4	5	275
The teaching staff of this course motivated me to do my best work	1	2	3	4	5	229	1	2	3	4	5	278
The course provided me with a broad overview of my field of knowledge	1	2	3	4	5	230	1	2	3	4	5	279
Overall, my university experience was worthwhile	1	2	3	4	5	232	1	2	3	4	5	281
The course sharpened my analytic skills	1	2	3	4	5	233	1	2	3	4	5	282
My lecturers were extremely good at explaining things	1	2	3	4	5	234	1	2	3	4	5	283
The teaching staff worked hard to make their subjects interesting	1	2	3	4	5	235	1	2	3	4	5	284
The course developed my confidence to investigate new ideas	1	2	3	4	5	236	1	2	3	4	5	285
The course developed my problem-solving skills	1	2	3	4	5	242	1	2	3	4	5	291
The staff made a real effort to understand difficulties I might be having with my work	1	2	3	4	5	246	1	2	3	4	5	295
University stimulated my enthusiasm for further learning	1	2	3	4	5	249	1	2	3	4	5	298
The course improved my skills in written communication	1	2	3	4	5	251	1	2	3	4	5	300
The course has stimulated my interest in the field of study	1	2	3	4	5	254	1	2	3	4	5	303
I learned to apply principles from this course to new situations	1	2	3	4	5	255	1	2	3	4	5	304
I consider what I learned valuable for my future	1	2	3	4	5	259	1	2	3	4	5	308
As a result of my course, I feel confident about tackling unfamiliar problems	1	2	3	4	5	261	1	2	3	4	5	310
My course helped me to develop the ability to plan my own work	1	2	3	4	5	262	1	2	3	4	5	311
My university experience encouraged me to value perspectives other than my own	1	2	3	4	5	267	1	2	3	4	5	316
Overall, I was satisfied with the quality of this course	1	2	3	4	5	268	1	2	3	4	5	317

What were the best aspects of your course? Please write below:

.....

.....

.....

What aspects of your course are most in need of improvement? Please write below:

.....

.....

.....

Office use only

Optional course/faculty variable [] [] [] [] [] [] [] [] [] [] [] - Other variables:

170-179

2. WORK IN YOUR FINAL YEAR

[a] Did you have any kind of paid job during your final year in 2002: Yes 1 [continue on to part b] 28
 No 2 [go to Section 3]

[b] Was this employment: 29
 Usually on a full-time basis 1
 Usually on a part-time/casual basis 2

[c] Did your employer provide financial support for your studies: Yes 1 30
 No 2

[d] Did your employer provide time off in lieu: Yes 1 31
 No 2

[e] Are you still with that employer: Yes 1 32
 No 2

3. WHAT YOU WERE DOING ON 30 APRIL 2003

[a] As at 30 April 2003 what was your position regarding study: 33
 Full-time study 1
 Part-time study 2
 Not in study 3

[b] Which one of the following best describes your position with regard to paid work, which includes self-employment, as at 30 April 2003 (please tick one only): 34
 Working full-time, or have/had accepted a full-time job offer 1
 Working full-time but seeking a different job 2
 Working part-time but seeking full-time work 3
 Working part-time but NOT seeking full-time work 4
 Not working but seeking full-time work only 5
 Not working but seeking part-time work only 6
 Not working but seeking any work (full-time or part time) 7
 Not working and unavailable for study or paid work 8
 Not working and unavailable for paid work 9

4. MAIN PAID WORK

Complete this question only if you had a paid job or were self-employed on 30 April 2003 or if you had accepted an offer of a job - otherwise go to Section 5.
 If you hold more than one job, please answer the following questions based on the job in which you currently work the most hours.

[a] Employer's name in full: 35-5

[b] Are you working in Australia?: Yes 1 55
 No 2
 If Australia, postcode: [][][][][] 56-5
 If overseas, country: [][][][][] 60-6
Office use only

[c] Were you self-employed: Yes 1 64
 No 2

[d] Type of employer (please tick one only):
 Education, Public 4 Government, Local 3
 Education, Private 5 Private sector 6
 Government, Federal 1 Non-profit 8
 Government, State 2 Other, not known 9 65

[e] Type of business carried out by your employer at the above location (e.g., firm of solicitors, manufacturing): 66-6
 [][][][]
Office use only

[f] Date of starting Month (e.g., Jan = 01) [][] 69-71
 this job: Year [][][][] 71-7

[g] In this job, what is your occupation? Please give full title or designation: 75-9

[h] What are the main tasks or duties usually required in this occupation? Describe as fully as possible (e.g., engineering design for bridge construction, teaching primary school children, auditing as a member of an audit team): 95-9
 [][][][]
Office use only

[i] How many hours do you work in your main paid job in an average week: 98-9
 [][]

[j] In this job, which one of the following best describes your employment: 100
 Permanent (likely to be more than 12 months) 1
 Short-term (likely to be up to 12 months) 2
 Other (please describe) 3

[k] Present gross (pre-tax) annual salary in \$ Aust. (estimate if necessary): 101-106
 \$[][][], [][][] .00

[l] If your job is full-time, is this your first full-time job of any sort (other than vacation jobs): 107
 Yes 1
 No 2

Appendices

Appendices bij Duitsland

Appendix B1. Ranking op maat via de CHE/Stern website

Persönliches Ranking mit Assistent

- 1.** Schritt: Persönliche Indikatoren wählen **2.** **3.** **4.**

Wählen Sie aus den für das Fach verfügbaren Kriterien bis zu **fünf** aus. Dabei steht ein (F) für Fakten und ein (S) für Studierendenurteile.

Bitte wählen Sie zumindest einen Indikator aus

Arbeitsmarkt und Berufsbezug	Studienort und Hochschule
☐ viele berufsbez. Veranstaltungen (F)	☐ viel Hochschulsport (F)
☐ Arbeitsmarktbez. Angebote (S)	☐ niedrige Miete (F)
Ausstattung	☐ Hochschulsport (S)
☐ Medienausstattung (S)	☐ kleiner Hochschulstandort (F)
☐ Bibliothek (S)	Studium und Lehre
☐ PC-Ausstattung (S)	☐ Betreuung (S)
☐ Räume (S)	☐ E-Learning (S)
Forschung	☐ Fachstudienberatung (S)
☐ viele Drittmittel (F)	☐ Kontakt Studierende-Lehrende (S)
☐ viele Promotionen (F)	☐ Kontakt zwischen Studierenden (S)
☐ viele Publikationen (F)	☐ Lehrangebot (S)
Gesamturteil Studierende und Professorentipp	☐ Studienorganisation (S)
☐ Forschungsreputation	
☐ Gesamturteil (S)	
☐ Professorentipp	
Studienergebnis	
☐ kurze Studiendauer (F)	

Bron: <http://www.stern.de/CHE5/CHE5?module=IndivAssistent&esb=27&step=2>

Appendix B2

Presentaties tijdens een Studievoorlichtingsbeurs in Nordrhein-Westfalen:

„Gezielt auswählen.“ Motivieren – Informieren an der Schnittstelle Schule-Hochschule

Projektname	Beschreibung	Internetadresse
Roberta	<p>Das Fraunhofer-Institut für Autonome Intelligente Systeme will mit dem Projekt Roberta bei Mädchen und Frauen Interesse für Informatik und Naturwissenschaften wecken und Verständnis für technische Systeme fördern. Dafür werden Roboterkurse als Teil des Bildungsangebots etabliert, die auch Mädchen ansprechen.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> In GE stellt der FHI-Leiter das Projekt mit dem Roboter auch im Rahmenprogramm vor.</p>	http://www.ais.fhg.de/ROCK/roberta/index.html
Entscheidung Studienfachwahl	<p>Die Zentrale Studienberatungsstelle der Bergische Universität führt seit mehreren Jahren Entscheidungstrainings zur Studienfachwahl durch. Im Mittelpunkt der meist zweitägigen Seminars stehen Informationen und Übungen zur Entscheidungsfindung. Ziel der Trainings ist weniger die Vermittlung von Informationen über einzelne Studiengänge als vielmehr zu lernen, fundierte Entscheidungen zu treffen.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> DVD-Präsentation / Stellwände</p>	http://www.zsb.uni-wuppertal.de/index.html
Starthilfe 2000Plus	<p>Die Fachhochschule Köln bietet mit dem Programm „Starthilfe 2000Plus“ Angebote, die den Studieneinstieg erleichtern. Beispielsweise Vorkurse in Mathematik um Mathematikkenntnisse aufzufrischen oder Orientierungstutorien, die zeigen wo Hörsäle, Labore oder die Bibliothek sind.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> <i>Internet</i></p>	http://www3.fh-koeln.de/~cgi_r01/Reform/reform.htm

Projektname	Beschreibung	Internetadresse
EINSTIEG GmbH	<p>In der Produktpalette der EINSTIEG GmbH umfasst zum einen das Magazin EINSTIEG Abi , welches dreimal jährlich bundesweit mit einer Auflage von jeweils 160.000 Exemplaren erscheint und flächendeckend an Gymnasien verteilt wird. Zweitens die Messe EINSTIEG Abi, die im Frühjahr in Köln, im Sommer in Karlsruhe und im Spätsommer in Berlin stattfindet. Dort haben junge Menschen die Gelegenheit, sich im direkten Kontakt mit den ausstellenden Unternehmen und Hochschulen über Möglichkeiten der Ausbildung zu informieren. Und drittens das Portal einstieg.com, welches studiums- und ausbildungsrelevante Informationen für Schüler, Lehrer, Eltern, Unternehmen und Hochschulen präsentiert.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> Messestand</p>	<p>http://www.einstieg.com/index.php</p>
Alfried Krupp-Schülerlabor	<p>Im Schülerlabor wird den Schülerinnen und Schülern gezeigt, dass Naturwissenschaften keine lästige Pflicht sind. Bei der Durchführung spannender Versuche können Sie erfahren, wie interessant diese wirklich sind. Dabei werden Beispiele aus dem Alltag der Schülerinnen und Schüler mit der aktuellen Forschung in Verbindung gebracht.</p> <p>Durch das so Erlebte soll spielerisch die Begeisterung für die Naturwissenschaften geweckt werden.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> Beamerpräsentation / Stellwand</p>	<p>http://www.ruhr-uni-bochum.de/schuelerlabor/</p>

Projektname	Beschreibung	Internetadresse
girl´s day	<p>Der Girls Day - Mädchen-Zukunftstag geht am 22. April 2004 in die vierte Runde. Dann werden vor allem technische Unternehmen, Betriebe mit technischen Abteilungen und Ausbildungen, Hochschulen und Forschungszentren wieder ihre Türen für Schülerinnen der Klassen 5 bis 10 öffnen. In Werkstätten, Büros, Laboren und Redaktionsräumen bietet sich eine hervorragende Gelegenheit für Mädchen, Einblick in die Praxis verschiedenster Bereiche der Arbeitswelt zu gewinnen und Kontakte herzustellen.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> noch offen</p>	<p>http://www.girls-day.de/</p>
Netzwerk "Wege ins Studium"	<p>Das Netzwerk "Wege ins Studium" ist eine gemeinschaftliche Initiative von</p> <ul style="list-style-type: none"> – Bundesanstalt für Arbeit (BA) – Bundeselternrat (BER) – Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF) – Deutsches Studentenwerk (DSW) – Deutscher Gewerkschaftsbund (DGB) – Hochschulrektorenkonferenz (HRK) – Kultusministerien der Länder <p>zur umfassenden und objektiven Information und Beratung über alle Fragen rund um's Studium und den Akademikerarbeitsmarkt.</p>	<p>http://www.studienberatung.fu-berlin.de/wis/</p>

Projektname	Beschreibung	Internetadresse
	<p>Dieses Internet-Portal soll dem Informationssuchenden helfen, sich das umfangreiche Informationsangebot der Netzwerk-Partner systematisch zu erschließen.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> Internet-Präsentation / Stellwand</p>	
UDO Community	<p>Der Online-Treff der Universität Dortmund ist ein virtueller CAMPUS, der dem User einen virtuellen Eindruck der Uni Dortmund verschafft. Mann kann die GALERIE mit Fotos aus dem Studienalltag oder einen Hörsaal von innen erkunden. In der UDO Community findet man alle Informationen zum Studium an der Universität Dortmund: Infos zu Studiengängen, zur Einschreibung, allen Einrichtungen der Uni und Ansprechpartner für Fragen zum Studium. Zu bestimmten Zeiten sind die Studienberater online anwesend und können Fragen direkt beantworten.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> noch offen (wahrscheinlich Internetpräsentation)</p>	<p>http://www.campus.uni-dortmund.de/</p>
SchülerUni Bochum	<p>Schüler der Jahrgangsstufen 11 bis 13 besuchen die "SchülerUni Bochum". Sie mischen sich zum Vorlesungsbeginn (in den Schulherbstferien) unter die Studierenden, erleben den regulären Lehrbetrieb in bestimmten Fachbereichen an der Ruhr-Universität mit und bereiten sich zugleich weiter auf ihr Abitur vor. Sie werden voll in den Hochschulbetrieb integriert, machen Experimente, halten Referate, schreiben Klausuren und bekommen dafür entsprechende Leistungsnachweise. Sollten sie nach dem Abitur tatsächlich studieren, werden die Studienleistungen rückwirkend anerkannt . Damit fördert die RUB hochmotivierte und leistungsstarke Schüler in einem Projekt, das acht Fakultäten aus den Geistes-, Ingenieur- und Naturwissenschaften tragen. Am stärksten nachgefragt sind die Veranstaltungen der Elektrotechnik, speziell Informatik, und der Philosophie - zusammen nehmen beide die Hälfte der Teilnehmer auf.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> noch offen</p>	<p>http://www.ruhr-uni-bochum.de/aktuell/schueleruni.htm</p>

Projektname	Beschreibung	Internetadresse
Science Truck	<p>Der RWTHScience-Truck ist ein umgebauter Sattelschlepper, der als Experimentierstudio, Ausstellungsraum und Hörsaal bundesweit unterwegs ist.</p> <p>Ziel des RWTHScience-Trucks ist es, den Schülerinnen und Schülern die Faszination eines technischen und naturwissenschaftlichen Studiums zu verdeutlichen.</p> <p>Auf seinen Touren hat der RWTHScience-Truck zwischen zehn und fünfzehn wechselnde Versuchs- und Demonstrationsstände an Bord, die Einblick in die Vielfalt der Forschungsergebnisse und der Wissenschaftsdisziplinen der RWTH Aachen geben. In Gelsenkirchen werden rund 8 Exponate gezeigt.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> 8 Exponate im Foyer / Truck im Eingangsbereich</p>	<p>http://www.rwth-aachen.de/zentral/abt14_dl_sciencetruck_sciencetruck.htm</p>
<p>Mint-EC Verein mathematisch-naturwissenschaftlicher Excellence-Center an Schulen e.V.</p>	<p>Der Weg ist das Ziel: Die Geschwindigkeit der Veränderung der Gesellschaft hin zur Informations- und Wissenschaftsgesellschaft verlangt von allen ein Höchstmaß an Flexibilität. Diese Veränderung betrifft in besonderem Maße die Schulen. Wer den sich vollziehenden tiefgreifenden Wandel der Gesellschaft erkannt hat, der muß auch die Relevanz der MINT-Fächer und die Notwendigkeit der Bildung der Jugendlichen in diesem Bereich betonen. Die brisante Arbeitsmarktlage bei den MINT-Professionals erfordert sofortiges Handeln. Der Unterricht in der Mathematik, der Informatik und den Naturwissenschaften muß verbessert, d.h. praxisorientierter werden. Der Wirtschaftsstandort Deutschland kann es sich nicht mehr leisten, auch nur eine einzige Begabungsreserve unausgeschöpft zu lassen.</p> <p>Der Verein mathematisch-naturwissenschaftlicher Excellence-Center an Schulen e.V. verzahnt daher Wirtschaft, Hochschulen und Schulen miteinander, um einen praktischen Beitrag zur Veränderung des beklagten Status Quo zu leisten.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> noch offen</p>	<p>http://www.mint-ec.de/intro.html</p>

Projektname	Beschreibung	Internetadresse
FH Aachen Studieren Lehren	<p>Keine Ahnung was nach der Schule kommt? Dann doch mal in das Leben an der Fachhochschule Aachen schnuppern !</p> <p>Verschiedene Fachbereiche bieten regelmäßig und mit Erfolg die Möglichkeit, Vorlesungen und Praktika zu besuchen sowie Professoren und Studenten zu befragen.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> Beamerpräsentation / Magnetpinnwände</p>	<p>http://www.fh-aachen.de/cgi-bin/ects2/my_ects_sg1.cgi</p>
Schule Studium Arbeitsleben	<p>Umfassendes Orientierungs- und Lehrangebot für Schülerinnen und Schüler der Region; mit dem dualen Praktikum auch ausgezeichnet durch den Wettbewerb „Übergänge“ des Stifterverbandes.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> noch offen (vermutlich Internet-Präsentation und Stellwand)</p>	
Deutscher Hochschullehrerverband	<p>genius bietet eine ebenso neu- wie einzigartige Entscheidungshilfe. Gegen eine Beratungsgebühr von EUR 350,- (+ MwSt.) hat jeder Interessent die Möglichkeit, sich in einem ausführlichen persönlichen Beratungsgespräch mit einem erfahrenen Universitätsprofessor über ein Studienfach seiner Wahl zu informieren und erhält umfangreiche, speziell für seine Bedürfnisse zusammengestellte Informationsmaterialien. Die Berater sind ausgewählte Experten der 18.000 Mitglieder des Deutschen Hochschulverbandes. Die Informationsmaterialien werden von einem erfahrenen genius-Mitarbeiter individuell auf jeden Einzelfall zugeschnitten.</p> <p><u>Darstellungsform:</u> Stellwände</p>	<p>http://www.genius-studienberatung.de/index.php</p>

bron: Onderwijsministerie NRW

Appendices

Appendices bij Engeland

Appendix C1 - Template for summaries of the findings of external examiners

Appendix C2 - Template for summaries of institutions' learning and teaching strategies

Appendix C3 - Template for summaries of periodic programme or departmental reviews

Appendix C4 - Questionnaire National Student Survey (zoals gebruikt in de 2004 pilot)

Appendix C1

Template for summaries of the findings of external examiners

Summaries should be for each programme or subject area. The summary should be either authored by or agreed by the relevant examiners.

A maximum of 300 words is recommended for textual fields.

If no text is entered in fields 8 or 9, the fields will not appear on the TQI site.

1. Name of HEI.

- 2a. Title of the summary (this could be a subject area or named awards).

- 2b. List of awards partially or wholly covered by the summary.

3. Academic year examined.

4. Home institution and/or other professional/institutional affiliation of external examiners.

- 5a. A yes/no response to the following statement: 'In the view of the examiners, the standards set for the awards are appropriate for qualifications at this level, in this subject.'

- 5b. If no, a statement of the respects in which they fall short.

- 6a. A yes/no response to the following statement: 'In the view of the examiners the standards of student performance are comparable with similar programmes or subjects in other UK institutions with which they are familiar.'

- 6b. If no, a statement of the respects in which they fall short.

- 7a. A yes/no response to the following statement: 'In the view of the examiners, the processes for assessment, examination and the determination of awards are sound and fairly conducted.'

- 7b. If no, a statement of the respects in which they fall short.

Appendices

8. Where appropriate, a description or bullet point list of any particular strengths or distinctive or innovative features in relation to standards and assessment processes, that would be worth drawing to the attention of external audiences.

9. Where appropriate, a description or bullet point list of actions taken by the HEI in response to the report. This would be completed subsequently by the HEI, normally in response to stated shortcomings.

Appendix C 2

Template for summaries of institutions' learning and teaching strategies

A maximum of 1,500 words is recommended.

1. Name of institution or details of partnership.
2. Date of review.

Development of learning and teaching strategy. A brief statement of what the institution wants to achieve with its learning and teaching strategy, ways in which it reflects the institution's mission, and how it has been informed by previous experience in learning and teaching.

3. Content of the strategy. A brief statement of:
 - objectives which are explicitly linked to the institution's strategy
 - ways in which the strategy is designed to meet the needs of an expanding and diverse student population
 - policies, if any, designed to enhance the quality of learning and teaching.
4. Effectiveness of the strategy. A brief statement of monitoring and evaluation procedures, and assessment of the extent to which the strategy is succeeding.
5. Future development. Changes planned by the institution that are designed to further enhance the quality of learning and teaching.

Appendices

Appendix C3

Template for summaries of periodic programme or departmental reviews

A maximum of 1,500 words is recommended.

Field 12 is optional and may be added to the summary after publication. This field will only appear on the TQI site if text is entered.

1. Name of programme, subject area, or department covered by the review.
2. Date of review.
3. Objectives of review.
4. Conduct of the review. A brief statement of how the review was conducted, who was involved, and what review methods they used.
5. Evidence base. A brief statement of the evidence that was drawn on, and specifically what use was made of:
 - external examiners' reports
 - reports (if any) from accrediting or other bodies
 - staff and student feedback
 - feedback from former students and their employers.
6. External peer contributors to process. A brief statement on how external peers were involved, how they were selected and what their role was.
7. Overview of the main characteristics of the programmes covered by the review. A brief statement of the review team's overview of the programme in relation to content and approach, and notable strengths.
8. Conclusions on innovation and good practice. Identification of current aspects of the programmes which are particularly innovative or which represent good practice.
9. Conclusions on quality and standards. A brief statement of the review team's conclusions on whether intended learning outcomes are being obtained by students, quality and standards are being achieved, and the programme specification is being delivered.
10. Conclusions on whether the programme(s) remain current and valid in the light of developing knowledge in the discipline, practice in its application, and developments in teaching and learning.

11. Forward-looking recommendations for actions to remedy any identified shortcomings, and for further enhancement of quality and standards. These recommendations might adopt the institutional audit concept of distinguishing between aspects for commendation and aspects for improvement, with an indication of significance and urgency in the latter.

12. Actions taken by the institution in response to the review.

Appendix C 4

Questionnaire National Student Survey (zoals gebruikt in de 2004 pilot)

<p>For each statement, show the extent of your agreement or disagreement by putting a cross in the one box which best reflects your current view about your perceptions of the course as a whole.</p>	<p>5 Means that you definitely agree 4 Means that you mostly agree 3 Means that you neither agree nor disagree; cannot give a definite answer, or that the question is not applicable. 2 Means that you mostly disagree 1 Means that you definitely disagree</p>
---	--

1. The teaching on my course	5	4	3	2	1
Staff are good at explaining things.	☐	☐	☐	☐	☐
Staff have made the subject interesting.	☐	☐	☐	☐	☐
Staff are enthusiastic about what they are teaching.	☐	☐	☐	☐	☐
The course is intellectually stimulating.	☐	☐	☐	☐	☐
Teaching staff have made an effort to understand our difficulties.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Organisation and management					
Deadlines in the course are well spread out.	☐	☐	☐	☐	☐
The timetable works efficiently as far as my activities are concerned.	☐	☐	☐	☐	☐
Any changes in the course or teaching have always been communicated effectively.	☐	☐	☐	☐	☐
The course is well organised and is running smoothly.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Feedback on my submitted work					
Feedback on my work has been prompt.	☐	☐	☐	☐	☐
I have received detailed comments on my work.	☐	☐	☐	☐	☐
Feedback on my work has helped me clarify things I did not understand.	☐	☐	☐	☐	☐
4. The assessment on my course					
The criteria used in marking have been clear in advance.	☐	☐	☐	☐	☐
Assessment arrangements and marking have been fair.	☐	☐	☐	☐	☐
Assessments have tested what we were supposed to learn.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Personal development					
The course has helped me to present myself with confidence.	☐	☐	☐	☐	☐
My communication skills have improved.	☐	☐	☐	☐	☐
As a result of the course, I feel confident in tackling unfamiliar	☐	☐	☐	☐	☐

Appendices

problems.

Through the course I have learnt to manage my work effectively.

6. Workload

The overall workload is too heavy.

The background workload suggested (for example reading lists and practice tasks) has been unrealistic.

I have had enough time to understand what I have to learn.

<p>For each statement, show the extent of your agreement or disagreement by putting a cross in the one box which best reflects your current view about your perceptions of the course as a whole.</p>	<p>5 Means that you definitely agree 4 Means that you mostly agree 3 Means that you neither agree nor disagree; cannot give a definite answer, or that the question is not applicable. 2 Means that you mostly disagree 1 Means that you definitely disagree</p>
---	--

7. Support and advice	5	4	3	2	1
------------------------------	----------	----------	----------	----------	----------

I have received sufficient advice and support with my studies.

I have been able to contact staff when I needed to.

Good advice was available when I needed to make choices in my studies.

8. Learning resources

The library resources are good enough for my needs.

I have always been able to access general IT resources when required.

When required, there is sufficient access to specialised equipment, facilities, or rooms.

9. Other

Good careers advice and information is available.

The elements of the course fit together well.

I can see how my studies will help me with my career.

I have enjoyed this course.

I can see myself working in this subject area.

The course is organised in ways that enable me to fit in my other commitments.

It has been difficult to answer many of the questions because of the variability of my experience.

--

10. Overall, I am satisfied with the quality of the course.	☐	☐	☐	☐	☐
--	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

--

11. Overall, I feel the course is a good investment.	☐	☐	☐	☐	☐
---	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

--

Looking back on the experience, are there any particularly good or bad aspects of the course you would like to draw to our attention? (Please use the appropriate space/s below.)

Good

Bad

<p> </p>	<p> </p>
----------	----------

Please return this form in the reply paid envelope provided. Alternatively you can visit the website which can be found at www.nss.mimas.ac.uk

The following items were included on questionnaires sent to NHS-funded students:

Practice placements – answer these questions only in relation to your placement experience

I received sufficient preparative information prior to my placement.

I received adequate supervision on placements.

I was offered placements suitable for my course.

I was given opportunities to meet my practice outcomes/competencies.

My contribution as part of the placement team was valued.

My practice supervisor understood how my placement related to the broader requirements of the course.

Appendices

Quick scan van de situatie in Finland

Een korte schets van het stelsel

Het Finse hoger onderwijs wordt verzorgd door 20 universiteiten en 29 hogescholen (in het Fins: *Ammattikorkeakoulut/AMK*). De universiteiten dateren al van de 17^e eeuw, terwijl de AMK's pas in de jaren '90 werden opgericht. In totaal zijn er ruim 160.000 studenten aan universiteiten ingeschreven – zij volgen grof gesproken een bachelor/master structuur (3+2 jaar). De beroepsgerichte AMK's bieden plaats aan 120.000 (bachelor-) studenten.

De staat bekostigt het hoger onderwijs – er zijn geen collegegelden. Wel is er een verplicht lidmaatschap van de studentenbond (40-85 Euro per jaar) dat eveneens dient ter dekking van de ziektekosten.

Er is sprake van selectie aan de poort / numerus clausus. De instellingen selecteren studenten per (groep van) discipline(s). Daarbij nemen ze in aanmerking de met het ministerie afgesproken aantal af te leveren graden. Er zijn 'targets' gesteld die in de bekostiging per instelling zijn vertaald. Elke instellingen kan daarbij eigen selectiecriteria hanteren, variërend van gemiddeld eindexamencijfer, resultaat van toelatingsexamen, werkervaring, interviews, etcetera.

Studiekeuze producten

Opintoluotsi website

Het Finse Ministerie van Onderwijs heeft in het jaar 2000 het *Opintoluotsi* project gestart, met ondersteuning van het Europees Sociaal Fonds. Het project is bedoeld om iedereen uitgebreide informatie over het Finse onderwijs te kunnen geven, dus geïnteresseerden van alle leeftijden en inclusief buitenlandse studenten. De diensten van *Opintoluotsi* worden via een website aangeboden (<http://www.opintoluotsi.fi/>). De informatie is gepresenteerd in twee talen (Fins en Zweeds – de twee officiële talen in Finland); er is een 'kale versie' in het Engels, gericht op buitenlanders en immigranten.

De website biedt informatie over de diverse studiegebieden en beroepen, sociale aspecten van studeren (studiekosten, huisvesting), hulp bij het maken van keuzes en verwijzingen naar andere informatiebronnen. Er is ook een database met links/adressen van alle aanbieders van hoger onderwijs, inclusief de private aanbieders.

De website biedt ook een verwijzing naar een online gids van de National Board of Education, die een beschrijving van alle opleidingen per instelling biedt. De beschrijving geeft in kort bestek (kwart-halve pagina) het aantal beschikbare studieplaatsen, de inhoud van de opleiding, studieduur, diploma, specialisaties, selectiecriteria, toelatingsprocedures, plus contactinformatie. (zie voor een Engelstalig voorbeeld:

www.oph.fi/koulutusoppaat/amkopas/pdf/degree2004.pdf).

Er zijn twee soorten gidsen, de hier genoemde is georganiseerd per instelling. Een tweede is georganiseerd naar opleiding (Waar kan deze opleiding worden gevolgd? Welke graden, welke instelling?). Dergelijke overzichten bestaan voor de universiteiten en de AMK's.

National Board of Education

De website van de *National Board of Education* van Finland bevat een zoekfunctie waarmee studieplaatsen gezocht kunnen worden in een bepaalde opleiding, instelling, graad:

<http://db3.oph.fi/koulutusnetti/main.nsd?kieli=2>

Deze site biedt de mogelijkheid om door te klikken naar de betreffende instelling.

Voorlichting/beurzen

Middelbare scholen geven studievoorlichting en hebben daartoe een studieadviseur/decaan (*career counsellor*) in dienst. De voorlichting maakt deel uit van het curriculum. In de praktijk varieert de wijze van en de kwaliteit van voorlichting aanzienlijk van school tot school. Vaak organiseren de scholen speciale dagen waarop eindexamenstudenten voorlichting ontvangen. Daartoe worden vaak studenten uitgenodigd.

Jaarlijks wordt ook een voorlichtingsbeurs (de 'Volgende Stap') georganiseerd, gericht op studenten rond de 16 jaar. Het betreft een manifestatie vooral bedoeld voor studenten in het beroepsgerichte middelbaar onderwijs. Dit is een groep die potentiële AMK studenten bevat.

Rankings

Er bestaan geen rankings van Finse hoger onderwijsinstellingen. Wel publiceren kranten/tijdschriften van tijd tot tijd ranglijstjes naar aanleiding van een specifiek onderwerp,

Appendices

maar een ranking naar kwaliteit is er tot op heden niet gemaakt. De heersende publieke opinie is dat de AMK's, resp. universiteiten gelijkwaardig zijn wat kwaliteit betreft.

Informatie over studiefinanciering

KELA (in het Engels: de *Social Insurance Institution of Finland*:

<http://193.209.217.5/in/internet/suomi.nsf>) is het staatsorgaan verantwoordelijk voor de uitvoering van vele sociale voorzieningen, waaronder de studiefinanciering. De KELA website biedt informatie over studiefinanciering. Onderwerpen zijn: criteria, bedragen (beurs, lening, huisvestingsuppletie), bijverdiensten, rentepercentages, aanvraagprocedures, verwijzingen naar aanvullende informatie en regionale kantoren, plus een calculator om zelf de SF-bedragen te berekenen. Scholen en instellingen hebben zelf een comité dat hulp en informatie verstrekt bij studiefinancieringszaken.

Websites van instellingen

Uiteraard verstrekken de hoger onderwijsinstellingen zelf ook informatie over de aangeboden opleidingen, studiefaciliteiten, studentenhuisvesting en toelatingsprocedures. Naast brochures wordt in toenemende mate via instellingswebsites informatie verstrekt – soms in de vorm van on-line studiegidsen. Verder beschikken instellingen uiteraard over studieadviseurs.

Quick scan van de situatie in Frankrijk

Een korte schets van het stelsel

Het Franse hoger onderwijsstelsel is sterk gedifferentieerd. Een eerste onderscheid is het onderscheid naar selectiviteit: een deel van het hoger onderwijsstelsel heeft een open toegang (voor ieder die een *baccalauréat* heeft) en een deel kent selectie aan de poort. De open sector wordt door de universiteiten gevormd. In wezen heeft ieder met een bac recht op toegang tot een eerste cyclus programma. Er vindt wel selectie plaats maar dan gebeurt dat tijdens de eerste cyclus (van twee jaar) of na de eerste cyclus (bij de overgang naar de tweede cyclus). De selectieve sector omvat alle andere vormen van hoger onderwijs. De voornaamste hoger onderwijsinstellingen in die sector zijn de *Grandes Écoles* en universitaire ingenieursopleidingen. Deze instellingen bieden, evenals de universiteiten, lange programma's aan. De IUT's en de STSen bieden korte beroepsgerichte programma's aan. Verder zijn er tal van andere typen hoger onderwijsinstellingen die paramedische, sociaal-agogische, of economisch-administratieve programma's aanbieden. De studentaantallen en de aantallen instellingen in het Franse HO-stelsel zijn hieronder aangegeven.

	studenten	Instellingen
Open		
universiteiten	1270800	93
Selectief kort		
STS	245100	2100*
IUT	115500	112
CPGE (voorbereidingsprogramma's voor Grandes Écoles)	72000	485*
Selectief lang		
Ingenieursopleidingen	102400	243
Andere Grandes Écoles	95000	270
Handelsscholen	74700	225
Paramedische en sociaal-agogische scholen	111900	568
Overige	30000	225

* programma's worden voor een groot deel in speciale klassen aan *Lycées* (voortgezet onderwijs) aangeboden

Appendices

Studenten aan universiteiten, IUTs en STS betalen een zeer bescheiden collegegeld/inschrijfgeld. De collegegelden voor de *Grandes Écoles* variëren sterk.

Door de veelheid aan typen hoger onderwijsinstellingen en programma's die binnen deze instellingen worden aangeboden staat de gemiddelde Franse schoolverlater voor een geweldige taak om in die jungle een keuze te maken.

In de van oudsher sterk gecentraliseerde Franse samenleving was de rol van het Ministerie en daaraan gelieerde centrale publieke organen van groot belang. De processen van decentralisatie, die de afgelopen twintig jaar met wisselende intensiteit de verhoudingen in het Franse publieke bestel hebben beïnvloed, hebben aan die sterke rol van centrale overheidsdiensten slechts in beperkte mate afbreuk gedaan. Naast de centrale overheid zijn ook regionale overheden en lokale overheden actief in het aanreiken van informatie. Naast de overheid zijn er ook andere, private initiatiefnemers. De meest zichtbare op dit terrein zijn de tijdschriften die een keur van ranglijsten publiceren.

Studiekeuze producten; publieke aanbieders

Een opvallend kenmerk van de presentatie van studiekeuze informatie middels onderstaande publieke kanalen is dat ze vrijwel nooit een rechtstreekse vergelijking tussen instellingen of programma's behelst. Men is er veel meer mee bezig om de beschikbare 'officiële' informatie zo goed mogelijk voor het voetlicht te krijgen. Rechtstreekse vergelijkingen en rankings worden daarbij (vrijwel?) niet gebruikt.

Verder is het groot aantal publieke organen dat zich met het beschikbaar stellen van studiekeuzeinformatie beschikbaar stelt.

ONISEP

Onisep (*Office national d'information sur les enseignements et les professions*) is een publiek orgaan, onder de hoede van het ministerie van onderwijs (*ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche*) met vestigingen in elk van de 29 *académies* (hoogste regionale overheden).

ONISEP stelt aan jonge mensen (en hun familie) 'alle' informatie over onderwijs en beroepen ter beschikking. ONISEP heeft rond 600 medewerkers en verzamelt, analyseert, produceert en verspreidt al dertig jaar informatie. Zowel in de scholen voor voortgezet onderwijs als in de centra voor informatie en oriëntatie (zie hieronder) worden diverse producten gratis verspreid.

De belangrijkste producten zijn geschreven informatie (brochures etc.) audio visuele middelen en de web-site.

De regionale dependances hebben elk hun eigen web-site waarop leerlingen en studenten informatie kunnen vinden over het regionale opleidingen en beroepen aanbod. ONISEP stuurt ook op regelmatige basis informatiebrieven aan de *conseillers d'orientation psychologues* (de studiekeuzeadviseurs voor de scholen).

Centres d'information et d'orientation (CIO)

Er zijn 600 CIO's die gelieerd zijn aan het Ministerie van onderwijs. De CIO's zijn zodanig regionaal gespreid dat er in iedere regio met twee tot drie Lycées er een CIO in de buurt is. CIO's hebben officieel vijf taken: ontvangen van het publiek (vooral schooljeugd en hun ouders); aanreiken van informatie over studie, beroepsopleidingen, diploma's en beroepen; individueel advies inzake studiekeuze; observeren en analyseren van ontwikkelingen in het lokale onderwijs, de lokale/regionale arbeidsmarkt en de productie van documenten; het bevorderen van uitwisseling van gedachten tussen alle betrokkenen (leerlingen en hun ouders, onderwijsinstellingen, bedrijfsleven etc.)

Bij de CIO's werken *conseillers d'orientation-psychologues* die de leerlingen op *Lycées* adviseren.

Er zijn steeds meer CIO's die de beschikking krijgen over nieuwe informatie en communicatie technologieën, naast de traditionele (gedrukte) middelen

<http://www.education.gouv.fr/orient/cio.htm>

CIDJ (Centre d'information et de Documentation Jeunesse)

Deze website is opgezet op initiatief van het Ministerie. Jongeren kunnen hier gratis informatie vinden die hen interesseert. Het gaat daarbij om een portal met informatie over opleidingen, werkgelegenheid, vakanties, studeren in het buitenland, huisvesting etc.

<http://www.cidj.asso.fr/>

CNE (Comité national d'évaluation des établissements publics à caractère scientifique, culturel et professionnel)

Het nationale kwaliteitbewakings-orgaan, de CNE, stelt op grond van haar tweejaarlijkse evaluatierapporten korte, publieksgerichte brochures samen waarin de resultaten van de evaluatie worden toegelicht. Deze informatie wordt (door CNE) echter niet gebruikt om te

Appendices

ranken; de informatie speelt een rol bij het (instellings) intern verbeteren van het functioneren en als input bij de contractonderhandelingen tussen overheid en instellingen.

Arbeidsbureaus

Arbeidsbureaus geven op incidentele basis informatie over studieprogramma's.

Schoolverlaters krijgen dan informatie aangereikt in de vorm van brochures 'Hoe word ik een....?'. Dergelijke informatie wordt ook, zij het wederom incidenteel, gepresenteerd in populaire tijdschriften.

CNOUS/CROUS

De CNOUS en CROUS (*Centre National (Regional) des Oeuvres Universitaires et Scolaires*) geven informatie over praktische zaken zoals huisvesting en studentenvoorzieningen, alsmede over studiefinanciering. De CNOUS geeft algemene informatie, de CROUS (de regionale centra), geven meer persoonlijk advies. De CROUS hebben ook de uitvoering van deze praktische zaken onder hun hoede. <http://www.cnous.fr/>

Studiekeuze producten; private aanbieders

De meest zichtbare private initiatieven die op het gebied van studiekeuzeinformatie worden ondernomen zijn de rankings die door tal van tijdschriften worden gepubliceerd. Hieronder worden de bekendste aangestipt.

Le Nouvel Observateur/Vie Universitaire

De ranglijsten zoals die door *Le Nouvel Observateur* worden gepresenteerd, in samenwerking met het maandblad *Vie Universitaire*, zijn voornamelijk gebaseerd op informatie zoals die door de overheid beschikbaar wordt gesteld. 20% van de scores wordt bepaald door een enquête die het tijdschrift onder universiteiten heeft gehouden. In totaal 45 criteria worden gebruikt ondergebracht in negen groepen (onderwijs, onderzoek, slaagpercentages, internationalisering, studentenvoorzieningen, kansen op de arbeidsmarkt, middelen, dynamiek en opleidingen voor volwassenen).

<http://www.nouvelobs.com/dossiers/p2001/a185300.html>

Le Point

Le Point publiceert ranglijsten voor business schools, ingenieursopleidingen, universiteiten, alsmede informatie over de salarissen van hoger opgeleiden. De ranglijsten zijn gebaseerd op

vragenlijsten die Le Point aan de HO-instellingen stuurt, op informatie van arbeidsbureaus, en op site-visits bij een beperkt aantal instellingen.

http://www.lepoint.fr/management/speciaux/doc_1581grandesecoles.html

L'Expansion

De rankings zijn gebaseerd op enquêtes onder werknemers (N=±15.000). Het betreft voornamelijk gegevens over de hoogte van salarissen.

<http://www.lexpansion.com/PID/11100.html>

L'Étudiant

L'Étudiant publiceert ook een groot aantal *Guides de l'étudiant*, waarin toekomstige studenten informatie krijgen om tot 'een goede keuze van een HO-instelling te komen'. De meeste gidsen zijn toegesneden op bepaalde typen onderwijs (ingenieursopleidingen, kunstopleidingen, landbouw etc.) zodat de toekomstig student al een zekere keuze moet hebben gemaakt. Er zijn ook enkele gidsen die wat algemener van aard zijn. In die gidsen wordt de vraag wat te doen na een bepaalde opleiding centraal gesteld.

In de gidsen wordt informatie over studierichtingen, toegangseisen, kosten en carrière perspectieven gepresenteerd.

L'Étudiant biedt verder een dienst aan waarbij de toekomstig scholier op persoonlijke wijze wordt begeleidt in de studiekeuze. <http://www.letudiant.fr/>

Quick scan van de situatie in Oostenrijk

Een korte schets van het stelsel

Het hoger onderwijs in Oostenrijk bestaat uit drie typen instellingen: universiteiten, kunstopleidingen en *Fachhochschulen*.

De *Fachhochschulen* (FH) zijn pas in de jaren '90 tot ontwikkeling gekomen, met in 2002 in totaal ongeveer 14.500 studenten verdeeld over 23 instellingen. De vier (publieke) universiteiten hadden in 2001 gezamenlijk 176.700 studenten vergeleken met 220.000 in het jaar daarvoor, een terugval die in verband is gebracht met de invoering van collegegelden in dat jaar. In 2001 waren 7500 studenten ingeschreven aan een van de kunstopleidingen, die tot de universitaire sector worden gerekend en een universitaire status hebben.

Verder zijn er zes private universiteiten die wettelijk zijn erkend en een universiteit voor afstandsonderwijs (*Zentrum für Fernstudien in Linz*).

De universitaire sector is dus verreweg de grootste sector. Daarbij is het van belang te weten dat de toelating tot de *Fachhochschulen* selectief is en aspirantstudenten een toelatingsexamen moeten afleggen danwel een beroepskwalificatie moeten hebben in het betreffende studiegebied. Degenen met een bepaalde beroepsopleiding hebben de mogelijkheid een of meer additionele examens af te leggen.

Studiekeuze producten

Eén portal voor het hoger onderwijs?

Er pogingen ondernomen om één portal te ontwikkelen voor het gehele hoger onderwijs in Oostenrijk, maar dit heeft niet tot het gewenste resultaat geleid. Het Ministerie van onderwijs ziet het niet als taak om algemene informatie te verschaffen op nationaal niveau. In het verleden deed het ministerie dit wel voor de universitaire sector, maar het lijkt erop dat het ministerie het tot de verantwoordelijkheid van de afzonderlijke instelling rekent om te voorzien in studiekeuze-informatie.

Meta-informatie voor de sector van de *Fachhochschulen* is afzonderlijk georganiseerd door verschillende providers op een private basis.

Welke instelling / welke opleiding?

Het *Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur* ([www. Bmbwk.gv.at/studieren](http://www.Bmbwk.gv.at/studieren)) geeft een overzicht van alle universitaire sectoren (de zgn. 'Gruppen', vergelijkbaar met de HOOP-sectoren). Voor elke sector worden de opleidingen in alfabetische volgorde weergegeven, de diploma's (baccalaureat, magisterstudies en doctoraat) en de universiteit(en) waar de opleiding gevolgd kan worden. Per universiteit zijn de examenvakken, verplichte en keuzevakken alsmede de specialisatiegebieden van de opleidingen vermeld.

Voorts bevat deze website informatie over vervolgoopleidingen aan universiteiten (*Weiterbildung*) en een overzicht van de beroepsmogelijkheden van afgestudeerden in de betreffende sector.

Via deze website kan men doorklikken naar de sites van de afzonderlijke universiteiten.

Das Bildungsportal in Österreich

In aansluiting op de vorige website van het Ministerie biedt deze portal (www.bildung.at/statisch/bmbwk/studienangebote.ihtml) een samenvatting van al het informatiemateriaal dat beschikbaar is over de reguliere studies aan Oostenrijkse hogeronderwijsinstellingen. De nadruk ligt daarbij op studies die met een academische graad kunnen worden afgesloten. De volgende links worden onderscheiden:

- studieaanbod aan universiteiten
- studieaanbod aan *Fachhochschulen*
- studieaanbod aan private universiteiten
- studieaanbod in het afstandsonderwijs (Centrum voor afstandsonderwijs, Universiteit van Linz)
- studieaanbod voor vervolgoopleidingen (*Weiterbildung*)
- mcjob

Universiteiten

De informatie over het studieaanbod aan universiteiten wordt aangevuld met een link naar www.Uniwegweiser.ac.at, een service van de *Vereins Unikat*, met een overzicht welke studierichtingen aan welke universiteit(en) worden verzorgd. Men komt bij het doorklikken

Appendices

naar afzonderlijke opleidingen in feite direct terecht op de website van de desbetreffende universiteit.

Fachhochschulen

De link naar de *Fachhochschulen* wordt verzorgd door de Oostenrijkse *Fachhochschulrat*. Alle opleidingen zijn naar vakgebied, deelstaat en instelling weergegeven. Verder is de organisatievorm verdeeld in voltijds, normaal en beroepsbegeleidend (in combinatie), en alleen beroepsbegeleidend. Verder kan ook weer doorgelinkt worden naar de websites van de afzonderlijke instellingen.

Private universiteiten

De pagina van de private universiteiten vermeldt het studieaanbod van alle door de Oostenrijkse accrediteringsraad erkende instellingen (www.akkreditierungsrat.at).

Weiterbildung

Deze link geeft informatie over vervolgoopleidingen buiten de reguliere opleidingen. Deze is gekoppeld aan Mcjob en aan andere databanken zoals AUCEN (Austrian Universities Continuing Education Network (opleidingenaanbod van universiteiten buiten de reguliere opleidingen in de sfeer van postdoctorale opleidingen, maatonderwijs). Daarnaast verzorgt een commerciële aanbieder ‘SeminarOn!’, een databank met een overzicht van het cursussen aanbod, aanbieders, locaties etc.

Mcjob

In samenwerking met het *Bundesministerium* verzorgt de ‘*Arbeitsmarktservice*’ een databank voor beroepen, een kwalificatiebarometer met actuele trends en een beroepeninformatiesysteem met de daarbij behorende kwalificaties (www.ams.or.at). Via het informatieprogramma “Your choice” kan een overzicht van de studiemogelijkheden in het hoger onderwijs tot en met de vervolgoopleidingen na afsluiting van een universitaire studie worden verkregen. (http://www.ams.or.at/b_info/ychoice/index.htm).

Verder wordt op deze site informatie gegeven over de beroepsmogelijkheden na een universitaire (vanaf Masterniveau) of FH-studie.

Fachhochschulen

Voor de *Fachhochschulen*-sector bestaat een aparte commerciële website (<http://www.fhf.at/fh-plattform.at>). Deze website biedt vrij uitgebreide informatie over studeren aan *Fachhochschulen*. Het opleidingsaanbod is heel overzichtelijk weergegeven, met informatie over de studieopbouw, overzicht van kernvakken in de opleiding, de organisatievorm (voltijds/deeltijds, beroepsbegeleidend/duaal) en de beroepenvelden waar de betreffende opleiding voor opleidt.

Tevens bevat de site veel informatie over de toelating tot FH, de kwalificaties per studierichting, beoordeling van EVC's en een overzicht van de selectiemethoden die door FH worden gebruikt. Hoewel deze informatie ook op de websites van de afzonderlijke instellingen is te vinden, geeft deze website nuttige tips hoe men zich kan voorbereiden op de diverse selectiemethoden en wordt materiaal aangereikt voor een succesvolle *FH-Bewerbung*. Ook worden strategieën besproken om de kansen om toegelaten te worden te vergroten. Ook heel praktische informatie over het aanvragen van studietoelagen en de criteria die daarbij worden gehanteerd zijn op dit adres te vinden.

Voorts bevat de site een nieuwsbrief (bijvoorbeeld over nieuwe opleidingen aan FH), aankondigingen van informatiebijeenkomsten door *Fachhochschulen*, persberichten, het studentenleven aan *Fachhochschulen* etc.

In het algemeen is dit een vrij uitgebreid, informatief en betrouwbaar platform voor de *Fachhochschulen*.

Een andere website is www.fachhochschulen.at met doorklik naar FH-Portal met presentaties van opleidingen aan FH. De inhoud van de studie wordt kort weergegeven, overstapmogelijkheden van FH naar universiteiten en omgekeerd, de mogelijkheden om een deel van de studie in het buitenland te doen etc. Verder kent de site interviews met studenten over hun ervaringen met de studie en met werkgevers die het belang van een FH-abituriënt voor hun bedrijven onderstrepen. Presentaties van studenten en van studieleiders zijn op video opgenomen en te bekijken via www.fh-studium.at.

Tenslotte verzorgt de *Fachhochschulrat* een eigen website die naast een overzicht van het studieaanbod ook algemene informatie bevat over studeren aan FH. Deze raad publiceert ook

Appendices

sinds kort de resultaten van onderwijsevaluaties, zij het wel steeds met toestemming van de betrokken *Fachhochschulen* (www.fhr.ac.at).

Websites van instellingen

De internet sites van de instellingen zelf bieden overzichten van de opleidingen die zij verzorgen, algemene informatie over toelatingsvoorwaarden, collegegelden, aanmelding en (eventuele) selectieprocedures.

In het algemeen voegen deze sites qua studie-informatie betrekkelijk weinig toe aan hetgeen beschikbaar is op eerdergenoemde websites.

Het studieinformatiesysteem (SIS)

Het SIS is een studiegids samengesteld door Unikat in samenwerking met de ÖAD, de organisatie voor internationale samenwerking in onderwijs en onderzoek (Austauschdienst) en de academische universiteiten. Het SIS is primair bedoeld voor buitenlandse studenten die in Oostenrijk willen (verder) studeren. Via http://www.oead.ac.at/_english/austria/index.html en doorklikken naar www.studyguide.at/ kan informatie worden gevonden van alle universitaire opleidingen in Oostenrijk. Ook vermeldt de site informatie over collegegelden, toelating en contactadressen van de instellingen. Vervolgens kan weer worden doorgeklikt naar de websites van de afzonderlijke universiteiten.

Een andere informatiebron is de *Akademisches Portal Österreich* voor meer geavanceerd zoeken, bijvoorbeeld informatie over onderzoeksorganisaties en de mobiliteit van onderzoekers.

Studieadvisering

Er bestaan diverse organisaties die zich bezig houden met studieadvies. Heel bekend is 'Studentenberatung', een psychologisch adviesbureau die testen via internet afnemen ter ondersteuning van studie- en beroepenkeuzes. Ook kan een test op locatie worden gedaan. Een andere private aanbieder op deze markt is het Duitse Geva-instituut. De beroepentest geldt als betrouwbaar en is algemeen erkend, maar er moet wel een prijs voor worden betaald (variërend van 18-38 Euro afhankelijk van het soort test).

Ook het Ministerie van BWK kent diensten die zich bezig houden met (psychologische) advisering voor aankomende studenten (Zie ook [www. Berufskompass.at](http://www.Berufskompass.at)).

Tenslotte kan worden vermeld dat de studentenbonden traditioneel een rol hebben bij de advisering aan aankomende studenten. Deze service is zeker niet te verwaarlozen, ondanks de groei van andere dienstverleners op deze markt.

Overige vormen van studiekeuzeinformatie

Een recente ontwikkeling is de organisatie van beroepenbeurzen (*‘Berufsinformationsmessen’*). Hierbij werken hogeronderwijsinstellingen samen met andere actoren (arbeidsmarktdiensten, grote werkgevers, kamers van koophandel) met als doel het verschaffen van informatie over beroepen en de daarbij behorende onderwijstrajecten aan aankomende studenten/ werkgevers.

Verder organiseren universiteiten en *Fachhochschulen* open dagen voor scholieren en worden middelbare scholen bezocht. Dit is meer een zaak van individuele instellingen.

Enkele universiteiten hebben een gespecialiseerde dienstverlening opgezet voor aankomende studenten. Een voorbeeld is ‘4students’ aan de Universiteit van Graz, een diensteenheid die zichzelf omschrijft als een ‘virtueel ombudsteam’ voor (aankomende) studenten en andere belangstellenden (www.kfunigraz.ac.at/4students). Ook kan telefonisch informatie en advies worden ingewonnen. Het functioneert ook als interface naar scholen.

Tenslotte bieden sommige universiteiten de mogelijkheid om aan het begin van het eerste semester oriëntatiecursussen te volgen (*‘Orientierungslehrveranstaltungen’*) die zowel algemene informatie geven als ook studiepunten opleveren voor de verdere studie.

Appendices

Quick scan van de situatie in Portugal

Een korte schets van het stelsel

Het hoger onderwijs in Portugal bestaat uit een uitgebreid stelsel van publieke en private universiteiten en polytechnics. In de afgelopen 25 jaar is het private hoger onderwijs vanuit de centrale overheid sterk gestimuleerd. Uitbreiding van het private hoger onderwijs zou de druk op het publieke stelsel, waar een toelatingsbeperking geldt voor alle opleidingen, kunnen verlichten. In het verlengde hiervan zou uitbreiding van het hoger onderwijs de externe democratie kunnen bevorderen en kunnen bijdragen aan de economische ontwikkeling van Portugal.

Thans bestaan:

- 14 publieke universiteiten + één katholieke universiteit
- 15 publieke polytechnics + enkele niet-geïntegreerde instellingen op hoger onderwijsniveau
- 9 private universiteiten
- ongeveer 100 polytechnics op private basis.

In het private hoger onderwijs zijn ongeveer 100.000 studenten ingeschreven. Dit is een derde van de totale studentenpopulatie.

Portugal kent een restrictief toelatingsbeleid voor de gehele sector van het hoger onderwijs, zowel voor de publieke als voor de private sector. Traditioneel overstijgt de vraag naar hoger onderwijs verreweg het aantal beschikbare plaatsen. Eind jaren '80 zijn de ingangseisen enigszins versoepeld hetgeen leidde tot een toename van het aantal studenten. Voor de private sector die de ingangseisen minimaliseerde om zoveel mogelijk studenten binnen te halen, had dit minder het gewenste effect. Veel private instellingen hadden soms minder dan 50% van de beschikbare plaatsen bezet.

In 1998 zijn de toelatingseisen opnieuw aangescherpt en de laatste jaren ziet het Ministerie erop toe dat instellingen daadwerkelijk de minimumeisen stellen.

Voor alle opleidingen geldt een numerus clausus, zowel voor de private als voor de publieke sector, zowel voor universiteiten als voor polytechnics. Aspirant studenten moeten deelnemen aan de nationale competitie, georganiseerd door een nationale commissie met vertegenwoordigers van universiteiten, polytechnics en de private sector. De studenten kunnen daarbij in volgorde van voorkeur in totaal zes verschillende combinaties opgeven van wat ze willen gaan studeren en aan welke instelling. Plaatsing geschiedt op basis van de cijfers in het secundair onderwijs en de cijfers behaald op de finale nationale examens.

Het collegegeld voor opleidingen in de publieke sector bedraagt 400 Euro, terwijl in de private sector het volledige (kostendekkende) tarief geldt. Dit varieert sterk per instelling.

Studiekeuze producten

Het Ministerie zelf geeft uiterst summiere informatie over opleidingen in het hoger onderwijs. Verwezen wordt naar de websites van de afzonderlijke instellingen. Deze websites geven wel algemene informatie over de betreffende instelling, een overzicht van diensten, van de geboden studieprogramma's, van de faculteiten etc. Voorzover kon worden nagegaan is er vrij weinig informatie te vinden die specifiek is gericht op de studiekeuze van aspirant studenten.

De mogelijke verklaring hiervoor volgens ingewijden kan zijn gelegen in twee belangrijke facetten van het studiekeuzeproces:

- (1) Studenten in Portugal zijn heel sterk gebonden aan hun directe regio. Onderzoek heeft uitgewezen dat afstand een heel relevante rol speelt bij de studiekeuze.
- (2) De inschatting om tot een bepaalde opleiding te worden toegelaten. Studenten nemen de door hun behaalde cijfers serieus en vergelijken die met de minimumcijfers van voorafgaande jaren om hun kansen te beoordelen om tot een bepaalde opleiding te worden toegelaten. Als een student een cijfer lager dan 18 heeft zal hij of zij, zelfs als er een grote wens is om arts te worden, zich nooit voor medicijnen inschrijven wetende dat cijfers lager dan 18 de kans op toelating uitsluiten. Met andere woorden, studenten zoeken naar die opleidingen waar ze een reële kans maken.

Appendices

De nationale commissie die over de toelating gaat, stelt voor elk jaar de regels vast en publiceert een boekwerk met alle relevante informatie voor studenten (ingangseisen, minimum te behalen cijfers, kerndisciplines etc.). Er wordt ook per opleiding informatie verstrekt over de minimumcijfers die in de voorafgaande jaren garantie hebben gegeven op toelating.

Sommige kranten publiceren elk jaar 'studiegidsen' met informatie over de programma's (bijvoorbeeld de Jornal Expresso) en vullen dit aan met informatie die wordt aangeleverd door instellingen. Deze informatie heeft echter niet de officiële status van de boekwerken van de nationale commissie die worden gepubliceerd door het ministerie van onderwijs.

Zoals gezegd biedt de website van afzonderlijke instellingen vrij weinig gerichte studiekeuzeinformatie. Informatie heeft vaak meer het karakter van marketing. Vooral de private instellingen maken veel gebruik van advertenties (kranten en zelfs televisie) om hun aanbod te promoten. Een van de private instellingen adverteert op de shirts van een voetbalteam en bij tv uitzendingen wordt het logo van de instelling op het centrum van het veld vertoond.

Het organiseren van open dagen is een gangbaar en populair medium. Daarnaast neemt de laatste tijd de deelname van instellingen aan beurzen toe waarin het onderwijsaanbod in een regio wordt gepresenteerd.

Voorts gebruikt het ministerie informatie om de vraag te sturen, zij het niet op erg systematische wijze. Bijvoorbeeld door informatie te verschaffen over de dalende werkgelegenheid in bepaalde sectoren (landbouw, leraren in secundair onderwijs) hetgeen ertoe heeft geleid dat de onderwijsvraag in die sectoren is gedaald.

Andere informatie die enig effect heeft komt voort uit de onbezette plaatsen van opleidingen nadat de nationale competitie is afgesloten. Programma's die een groot aantal onvervulde plaatsen hebben, krijgen al gauw het stigma opgedrukt van probleemgebieden die door studenten worden vermeden. Dit is overigens niet systematisch onderzocht. Dat een groter aantal plaatsen onbezet blijft heeft ongetwijfeld te maken met het recente verschijnsel van de algehele daling van de studentenaantallen als gevolg van de demografische ontwikkelingen in Portugal.

Counselling

Counselling diensten zijn thans wijdverspreid over het hele land. Meestal zijn deze verbonden aan een instelling voor HO, in een enkel geval zijn deze ingebed in de structuur van studentenorganisaties. Een van de belangrijkste doelen van deze diensten is om studenten te begeleiden bij de overgang van secundair naar hoger onderwijs (zie <http://resapes.fct.unl.pt>). Het gaat hierbij om zowel psychologische als onderwijskundige begeleiding. Deze dienstverlening lijkt vooral te zijn gericht op studenten die al in het hogeronderwijssysteem zitten, maar mogelijk bevat deze ook elementen gericht op het studiekeuzeprocés van aspirant studenten.

Kwaliteitszorg en rankings

Er bestaat een nationaal systeem van kwaliteitszorg dat sterk lijkt op het Nederlandse systeem. De evaluatieresultaten zijn openbaar en kunnen worden gevonden op een aantal websites. Zie bijvoorbeeld www.cnaves.pt

van CNAVES (Comissão Nacional de Avaliação do Ensino Superior) waar alle evaluatierapporten zijn opgenomen. De FUP (Fundação das Universidades Portuguesas), vergelijkbaar met de Nederlandse VSNU, vermeldt op de website alle visitatierapporten van de publieke universiteiten (www.fup.pt).

Het is moeilijk te zeggen of en in welke mate deze gegevens door studenten gebruikt worden bij hun studiekeuze. Van rankings van universiteiten en polytechnics is evenwel geen sprake.

De reputatie van de private instellingen is laag in vergelijking die in de publieke sector. De verschillen hebben betrekking op de balans tussen onderwijs en onderzoek, en de kwaliteit van de diploma's. De informatie over private instellingen vormt een probleem. Wel zijn in de laatste jaren de criteria en de protocollen voor de kwaliteitsbeoordeling van private en publieke instellingen meer gelijk getrokken. Ook de accreditering die vanaf 2003 is ingezet heeft ertoe geleid dat private instellingen onder een sterkere controle van de minister van onderwijs zijn gekomen.

Studiekeuze en studiefinanciering/ collegegelden

Voor de publieke instellingen is het collegegeld voor alle opleidingen hetzelfde evenals de regels om in aanmerking te komen voor studiefinanciering. De informatie hierover is

Appendices

algemeen beschikbaar en wordt ook op de middelbare scholen verspreid. Deze factor speelt dus nauwelijks een rol bij de studiekeuze. Bij private instellingen gelden echter geen standaardbedragen, omdat studenten de volledige kosten betalen. Over deze collegegelden is geen centrale informatie beschikbaar noch over de verschillen tussen instellingen. De studenten moeten zelf bij elke instelling afzonderlijk informeren wat de collegegelden zijn. Sommige private instellingen gebruiken collegegelden om studenten te trekken. Bijvoorbeeld, als een student andere collega's weet mee te nemen, kan hij/zij een reductie krijgen op het collegegeld.

Quick scan van de situatie in Vlaanderen

Een korte schets van het stelsel

Het Vlaamse hoger onderwijs bestaat uit de universiteiten en de hogescholen (Hoger Onderwijs Buiten de Universiteiten – HOBU).

Er zijn zes universiteiten: twee publieke, drie private en een privaat-publieke universiteit alsmede enkele universitaire onderwijscentra. Daarnaast hebben Vlaamse studenten toegang tot de Nederlandse Open Universiteit vanwege een samenwerkingsovereenkomst tussen deze instelling en de Vlaamse universiteiten.

Het HOBU bestond aanvankelijk uit twee onderscheiden onderwijstypen, een korte opleiding (drie jaar) en een lange (twee cycli van tenminste twee jaar elk). Thans zijn de opleidingen geherdefinieerd in hogeschoolonderwijs van één cyclus (drie jaar - gegradueerd) en van twee cycli van elk tenminste twee jaar: licentiaat). Er zijn thans 22 hogescholen.

Qua omvang ziet het Vlaamse stelsel er als volgt uit (ingeschreven studenten, cijfers over 2001):

	Aantal studenten	Procentueel
Universiteiten	56.693	36%
Hogescholen (2 cycli)	25.955	17%
Hogescholen (1 cyclus)	73.384	47%
Totaal	156.032	100%

Bijna de helft van alle studenten in het Vlaamse hoger onderwijs studeert dus aan de ‘één cyclus’ opleidingen van hogescholen. Hierbij zij op te merken dat flexibiliteit in de nieuwe onderwijsstructuur een belangrijk doel is om de overstap van studenten tussen de verschillende niveaus te vergemakkelijken (tussen hogescholen onderling en tussen hogescholen en universiteiten).

Er is een open toelating tot de meeste opleidingen met uitzondering van de kunstopleidingen en nautisch onderwijs (aan hogescholen) en civiele techniek, architectuur, medicijnen en

Appendices

tandheelkunde (universiteiten). Voor deze opleidingen geldt een toelatingsexamen. Er is geen numerus fixus (alleen voor fysiotherapie is het aantal beroepsbeoefenaren gelimiteerd). Verder betalen studenten collegegeld. De hoogte is afhankelijk van de instelling en studieprogramma, zij het dat in de praktijk de verschillen niet groot zijn.

Het stelsel voor kwaliteitszorg is sterk gericht op het model zoals we dat in Nederland kennen (interne en externe kwaliteitszorg volgens de richtlijnen van de VSNU). De rapporten van de visitatiecommissies zijn openbaar. Van enige ranking van instellingen is evenwel geen sprake. Evenmin is gesignaleerd dat deze informatie een rol zou kunnen of moeten spelen bij de studiekeuze van aspirant-studenten.

Beleidscontext voor studiekeuzeinformatie

Om de aangeboden studieinformatie in Vlaanderen te kunnen duiden is het advies van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) uit 1999 van belang waarin de overgang van secundair naar hoger onderwijs centraal staat. Een belangrijk uitgangspunt is de gedeelde verantwoordelijkheid van het secundair onderwijs en van het hoger onderwijs. Het advies bevat voorstellen voor het secundair onderwijs, voor het hoger onderwijs en voor gezamenlijke acties. Het benadrukt ook de ondersteunende rol van de centra voor leerlingenbegeleiding.

Een van de kernpunten uit dit advies is de rol van het secundair onderwijs om leerlingen te helpen bij hun studiekeuze. Een belangrijk instrument hierbij is het studiekeuzedossier. Dit dossier kan gaan over de verschillende mogelijkheden van een leerling na het secundair onderwijs, dus zowel over een beroepskeuze als over een keuze voor verdere studies. Het dossier wordt afgesloten met een aantal gemotiveerde studiekeuzes waarover de klassenraad een advies uitbrengt. Vermeldenswaard is dat leerlingen die een beslissing nemen die afwijkt van het advies van de klassenraad verplicht zijn een intakegesprek te voeren met de universiteit of hogeschool waar zij zich wensen in te schrijven. Die hogeschool of universiteit adviseert vervolgens over de toelating.

Daarnaast hebben universiteiten en hogescholen tot taak potentiële studenten te informeren over de opleidingen die ze aanbieden, waarbij de aanvangsvereisten, doelstellingen, het abstractieniveau van de opleidingen, de algemene en specifieke eisen die ze stellen aan hun abituriënten moeten worden vermeld.

Het secundair en het hoger onderwijs wordt gestimuleerd samen te werken met als doel het coördineren van de informatie, het optimaliseren van de beginsituatie van nieuwe studenten,

deskundigen actief betrekken bij de begeleiding van het studiekeuzedossier en bij de formulering van het studieadvies. Dit alles is dus bedoeld om de afstemming tussen het secundair en het hoger onderwijs te bevorderen.

Deze beleidscontext is van belang omdat de aanwezige studieinformatie die hieronder besproken wordt niet enkel gericht is op aankomende studenten, maar vooral ook op diegenen werkzaam in zowel het secundair onderwijs als het hoger onderwijs in hun begeleidingsfunctie t.b.v. de studiekeuze van de leerlingen.

Studiekeuze producten

Het SOHO-project

Het belangrijkste product dat is voortgekomen uit bovenstaande beleidsontwikkeling is het SOHO-project, een project van het Departement Onderwijs in samenwerking met de Vlaamse Onderwijsraad. De website www.ond.vlaanderen.be/soho biedt een uitgebreid overzicht van diverse activiteiten die in het kader van de studiekeuzebegeleiding kunnen worden ondernomen. Een greep uit de activiteiten:

- het organiseren van bezoeken aan universiteit of hogeschool,
- infosessies over het aanbod in het hoger onderwijs,
- het houden van leerlingengesprekken,
- informatie verstrekken over brugcursussen in het hoger onderwijs en toelatingsproeven, verspreiden van folders over hogescholen en universiteiten, etc.
- attendering op diverse midelen die van belang kunnen zijn bij de studiekeuze, zoals diverse brochures en ander documentatiemateriaal (zie hierna),
- mogelijkheden voor een belangstellings- of persoonlijkheidstest (individueel)
- filmtips met films waarin de problematiek van het kiezen naar de wereld van beroepen en opleidingen aan de orde komt en die in de klas besproken kunnen worden.

De meeste activiteiten zijn in eerste instantie bedoeld voor studiebegeleiders zelf die de informatie vervolgens doorspelen naar de leerlingen. Ook zijn veel activiteiten gericht op de professionalisering van studiekeuzebegeleiders en van leerkrachten (bij geïntegreerde studiekeuzebegeleiding in lessen van alle vakken).

Appendices

Daarnaast worden in het kader van het SOHO-project studiedagen georganiseerd, bijvoorbeeld over de relatie tussen drop-outs en studiekeuzeproces, keuzebekwaamheid, de ontwikkeling van 'keuzedossiers'.

Verder zijn enkele pilotprojecten gestart. In een beperkte onderwijszone worden c.q. elke leerkracht kan spelen bij de overgang naar het hoger onderwijs. Elementen vragen behandeld over de concrete invulling van de rol die de school uit het advies van de VLOR kunnen in deze pilotprojecten geconcretiseerd worden, zoals professionalisering van leerkrachten, het opzetten van netwerken van scholen, integratie van studie- en beroepskeuze in de vakken, en het inschakelen van ICT-toepassingen.

Studieinformatie via het internet

Het Departement Onderwijs geeft een overzicht van het volledige studieaanbod van hogescholen en universiteiten (www.ond.vlaanderen.be/onderwijsaanbod). Er kan worden gezocht op sectoren en de daarbij behorende opleidingen zijn overzichtelijk weergegeven alsmede vermelding van de vestigingsplaats. De site is thans in bewerking in verband met de invoering van de BaMa-structuur.

Voor meer informatie over de opleidingen wordt evenwel verwezen naar de webpagina's van de afzonderlijke instellingen. Hierop staan alle opleidingen vermeld die worden aangeboden, met per opleiding een korte omschrijving van de curricula, verwijzing naar de studiegids, en toekomstige beroepsmogelijkheden van afgestudeerden.

Andere links/ elektronische databanken zijn:

Tkmst-net Toekomstsite voor scholieren – Een zeer moderne en nieuwe site die de mogelijkheid biedt om alle onderwijsinstututen en studierichtingen in Nederland op te zoeken (www3.schoolweb.nl).

De studiekeuze surfsessie VCLB-Kortrijk (www//users.pandora.be/links) biedt een uitgebreid overzicht van studiekeuze-informatie op het web. Naast de eerdergenoemde sites, worden sites genoemd van beroepsverenigingen en andere sites i.v.m. een beroep, vacature-sites, sites met zelf-tests of studie-keuze-vragenlijsten. Ook wordt gewezen op het aanbod van studiekeuze-informatie op Nederlandse sites.

De site www.hhc.be/PAG/paghogerestudies.htm verwijst naar allerlei websites gericht op hulp bij studiekeuze: informatie en begeleidende oefeningen die bij de keuze kunnen helpen, een digitale coaching van het keuzeproces, informatie over beroepen etc. Eveneens wordt verwezen naar enkele Nederlandse sites die methodische hulp kunnen bieden.

Bij PMS-centra kan men terecht voor diverse databanken. ‘Consulteren en Selecteren van Informatie over Instellingen, Beroepen en Opleidingen’ is de educatieve databank van ongeveer tienduizend opleidingen. Daarnaast is de ‘Onderwijsgids’ (hoger onderwijs) van de PMS-centra van het gemeenschapsonderwijs menugestuurd zelfstandig te raadplegen. ‘Choices’ is ook een geïnformatiseerde gids, maar bij dit programma is begeleiding nodig om het maximum uit de verkenningsronde te halen³⁶.

SID-in (Studie-Informatiedagen) en opendeurdagen

De Studie-Informatiedagen worden aangeprezen als een belangrijke hulp in de zoektocht van de laatstejaars van het secundair onderwijs naar een geschikte opleiding in het hoger onderwijs. Per regio worden alle hogescholen, universiteiten, en ook aanvullende opleidingen zoals de VDAB, VIZO e.a. uitgenodigd te participeren. Onder impuls van de minister van onderwijs zijn vanaf 1997 de bestaande initiatieven op dit vlak uitgebreid naar alle laatstejaarsleerlingen in Vlaanderen. In de verschillende provincies werken de PMS-centra van de verschillende onderwijsnetten samen, waarbij het onderwijsdepartement logistieke steun verleent. Alle onderwijsinstellingen hebben er een stand. Normaal gezien gaat men er met de klas naar toe, maar ook zijn vrije bezoeken voor elke geïnteresseerde mogelijk. Op de SID-in site staat de brochure ‘Wat na het secundair onderwijs?’ met een overzicht van de studiemogelijkheden in het hoger onderwijs. Ook wordt een overzicht gegeven van wat in Vlaanderen verandert in het kader van de nieuwe BaMa-structuur. De brochure is speciaal ontworpen met het oog op de Studieinformatiedagen. Er kan worden doorgelinkt naar een aantal bijkomende presentaties over de BaMa-structuur en omvormingstabellen, geschikt voor leerkrachten, leerlingen en hun ouders (verzameld door CLB).

Naast de SID-ins houden vrijwel alle instellingen voor hoger onderwijs eigen opendeurdagen. Faculteiten verzorgen dan informatiesessies voor aspirant studenten, laboratoria worden opengesteld etc. Verder kunnen specifieke vragen met betrekking tot de

³⁶ www.easy.be/jobs/studies/jobs_studies9.asp

Appendices

studiekeuze worden gesteld aan de Dienst Studieadvies van de betreffende instelling. Informatie over deze dagen is te vinden op de websites van de universiteiten en de hogescholen. Het Permanent Ondersteuningscentrum voor de CLB's van het Gemeenschapsonderwijs publiceert op zijn website een overzichtelijke en zeer volledige lijst van de opendeurdagen van alle instellingen.

Overige informatiebronnen/ brochures

- ‘Wat na het secundair onderwijs?’ (al eerder genoemd in het kader van de SID-in) is een publicatie van het department Onderwijs, samengesteld door de Vlaamse PMS-centra (= CLB). De brochure bevat o.a. een overzicht van de studiemogelijkheden, adressen van instellingen en een lijst van de PMS-centra.
- ‘Adressen en Studieaanbod Hoger Onderwijs (publicaties van het departement Onderwijs).
- ‘Hoger onderwijs in Vlaanderen’ bespreekt alle opleidingen aan hogescholen plus universiteiten.
- De ‘Studie-wegwijzer (Gids voor hogere en voortgezette studies (Media Club)
- De Vlekho-cahiers bundelen vier brochures over ‘ je studiekeuze maken voor het hoger onderwijs’, en over studiemethoden, studieplanning, en omgaan met examens.
- ‘Kieswijzer’ is een publicatie van de VUBrussel (dienst Studieadvies).
- ‘Studiekeuze’ (CD-rom (Permanente OndersteuningsCel van de CLB (Centra voor Leerlingenbegeleiding) van het gemeenschapsonderwijs
- ‘Horizon’ (CD-rom van VCLB)
- Video en werkmap “Grijp je kans”- alloctonen kiezen voor HO (SOHO-project)
- Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen (VDAB)
- Scholen beschikken ook over video materiaal over studiekeuze en/of studeren in hoger onderwijs.
- De gids ‘Universitair onderwijs, structuur van en studie in het universitaire onderwijs’ door uitgeverij Garant-Leuven. Deze uitgeverij verzorgt ook de reeks ‘Mijn toekomst, Hoger onderwijs en beroep’ waarbij diverse opleidingen na het secundair onderwijs worden gegroepeerd in 21 brochures.
- De VLOR verzorgt de brochure ‘Academische Opleidingen in Vlaanderen’.

Informatie over studiefinanciering

Informatie over studiefinanciering wordt aangeboden door het Departement onderwijs en is gerangschikt naar algemene informatie over studietoelagen, wie ervoor in aanmerking komen, praktische zaken over hoe een aanvraag in te dienen, berekeningswijze etc. Een deel van de website richt zich op intermediairs die uit hoofde van hun functie met studietoelagen te maken hebben, zoals de sociale diensten van de hogescholen en universiteiten, het secundair onderwijs en vakbonden. Dit gedeelte is enkel toegankelijk via een password voor de intermediairs.

Appendices

Quick scan van de situatie in Zweden

Een korte schets van het stelsel

Het Zweedse hoger onderwijs stelsel bestaat uit 39 hoger onderwijsinstellingen -waarvan er 13 volwaardige universiteiten zijn en de rest *university colleges*- en 19 onafhankelijke aanbieders³⁷. In de OESO statistieken scoort Zweden (ver) boven het gemiddelde op de meeste onderwijsindicatoren. Meer dan 90% van de 350,000 studenten is ingeschreven aan publieke hoger onderwijsinstellingen en betalen geen collegegeld.

Studiekeuze producten

Mensen die op zoek zijn naar informatie over een hoger onderwijsopleiding kunnen voornamelijk van publieke bronnen gebruik maken. In tegenstelling tot andere landen zijn er in Zweden vrijwel geen private partijen die de aankomende studenten rankings of andere publicaties aanreiken.

De publieke aanbieders van studiekeuze informatie kunnen worden onderverdeeld in drie groepen: de National Agency for Higher Education (*Högskoleverket*), de hoger onderwijsinstellingen zelf en andere aanbieders.

Högskoleverket

Högskoleverket (HSV) is een publiek, door het Zweedse ministerie van onderwijs en wetenschappen bekostigd orgaan. Eén van haar belangrijkste taken is het monitoren en rapporteren over kwaliteit in het Zweedse hoger onderwijs. Ze moeten echter ook het publiek voorzien van informatie over hoger onderwijsopleidingen en deelname aan het hoger onderwijs stimuleren. HSV produceert een groot aantal, vrij toegankelijke rapporten over een breed scala aan onderwerpen, variërend van post-graduate programma's en selectieprocedures

³⁷ bron: National Agency for Higher Education

(http://www.eng.hsv.se/en/CollectionServlet?page_id=480&view=0&expand_tree=113)

tot toegangseisen voor opleidingen. Soms worden de rapporten eerst aan de hoger onderwijsinstellingen en andere belanghebbenden gestuurd ter becommentariëring.³⁸

De web-portal van HSV biedt een waaier aan informatie over het Zweedse hoger onderwijs.

De voornaamste informatie betreft:

- informatie over toegangseisen;
- hoe men studiefinanciering kan krijgen en
- hoe men de geschiktheidstest (*Swedish scholastic aptitude test*) kan afleggen. De resultaten van deze test worden door het ministerie gebruikt bij het toekennen van studieplaatsen;
- informatie over hoe men toegang kan krijgen tot post-graduate programma's. Dit omvat niet allen een lijst van aangeboden programma's maar ook informatie over toelating en een web-based handboek voor post-graduate studenten³⁹.

Hoger onderwijsinstellingen

Hoger onderwijsinstellingen reiken zelf ook informatie aan aan de aankomende student. Dit gebeurt zowel door de uitgifte van brochures als ook (en vooral) via het internet. De instellingen bieden aankomende studenten zeer gedetailleerde informatie over vrijwel ieder onderwerp aan. Verder geven ze lijsten met verwijzingen naar externe informatiebronnen zoals de HSV of de nationale studentenbond.

Overige bronnen

Studentenbonden

Alle studenten die zijn ingeschreven aan een Zweedse hoger onderwijsinstelling moeten lid zijn van een studenten(vak)bond. De overkoepelende bond, de SFS⁴⁰, geeft op zijn website verwijzingen naar de verschillende studenten bonden en naar instanties die een belangrijke rol spelen bij de verspreiding van informatie over hoger onderwijsopleidingen (zoals de HSV).

38 <http://www.hsv.se/en>. Geïnteresseerde individuen kunnen klikken op de link 'publicaties' en dan kiezen uit een aantal links die leiden naar diverse rapporten en analyses.

39 <http://www.doktorandhandboken.nu/english/>

40 <http://www.sfs.se>

Appendices

SUNET

Vergelijkbare lijsten treft men aan op andere websites zoals het SUNET portal. Het SUNET portal bevat verwijzingen over enkele specifieke onderwerpen zoals studie- en beroepskeuzebegeleiding, studeren met een handicap en verwijzingen naar de homepage van alle hoger onderwijsinstellingen.

Swedish Institute

Buitenlanders die in Zweden willen gaan studeren komen meestal bij het *Swedish Institute*⁴¹ terecht. Deze overheidsinstantie is belast met het verstrekken van informatie aan aankomende studenten uit het buitenland. Daarbij wordt niet alleen aandacht besteed aan gedetailleerde informatie over studieprogramma's maar ook aan beurzen voor buitenlanders, praktische informatie over visa en huisvesting en aanvraagprocedures.⁴²

Gebruik

Aankomende studenten kunnen dus beschikken over een grote hoeveelheid informatie. De kwaliteit van die informatie wordt doorgaans als goed beoordeeld omdat ze voornamelijk afkomstig is van officiële overheidsgerelateerde organisaties en agentschappen. De gebruikers van deze informatie⁴³ zien echter de klantvriendelijkheid van de wijze waarop de informatie wordt gepresenteerd als groot probleem. Men heeft grote moeite om er achter te komen welke informatie relevant is en welke niet. De aanbieders houden te weinig rekening met hun primaire doelgroep, de aankomende studenten, bij het presenteren van de informatie. Ook de veelheid aan verwijzingen leidt er vaak toe dat gebruikers verstrikt raken in een doolhof van links.

⁴¹ <http://www.si.se>

⁴² www.studyinsweden.se

⁴³ Gebaseerd op gesprekken gevoerd met student vertegenwoordigers van Zweedse studentenbonden tijdens de conferentie *Future financing of higher education* in Slovenië, 27-30 april 2004

Lijst van contactpersonen

Australië

Richard James (University of Melbourne)

Lynn Meek (University of New England)

Duitsland

Dominic Orr (Hochschul-Informations-System, Hannover)

Roland Richter (Wissenschaftliches Sekretariat für die Studienreform im Land Nordrhein-Westfalen)

Engeland

Graeme Rosenberg (HEFCE)

Christopher Harris (executive director HERO)

Sofija Opacic (National Union of Students)

Ruth Williams (Open University)

Nederland

Robert Jan van Egmond (Qompas BV)

Martijn Luijks (Aromedia)

Frank Steenkamp (CHOICE)